

Sarangadhara.

An original drama

in 5 acts.

BY

A. NARAYANADAS.

VIZIANAGRAM.

I. K. S. Rao's S. V. V. Press.

1921.

price one rupee.

తీవ్రష్టి దేవరాయాల్గురు భాషాసలదు
శ్రీరమేషుర్, హైదరాబాదు

210

సారంగ ధరనాటక ము

31462

చిహ్నాల్గుర్ మదజ్జాడాల్ భాసా నాగాయణదాను

విరచితము.

తీవ్రష్టి దేవరాయాల్గురు భాషాపిలంటము
శ్రీరమేషుర్, హైదరాబాదు.

ల్లో
కు

మొత్తచిక్కార్పు 50 రూపులు.

విజయాలగరము.

శ్రీహైదరాబాద్ శ్రీరమేషుర్ కాలయం ముద్రితము.

1921.

కాప్టెన్ రిజిస్టర్.

పోట్టేళ్లిక, ఫెబ్రవరి 1-0-0.

148 94

894 S 132 N AR-S

3185256
28256

31462
11/12/77

తీర్మణ దేవాయామ్రదు బౌషణిలయము పుల్లెన్ లిఫ్టర్, హైదరాబాద్. 1.

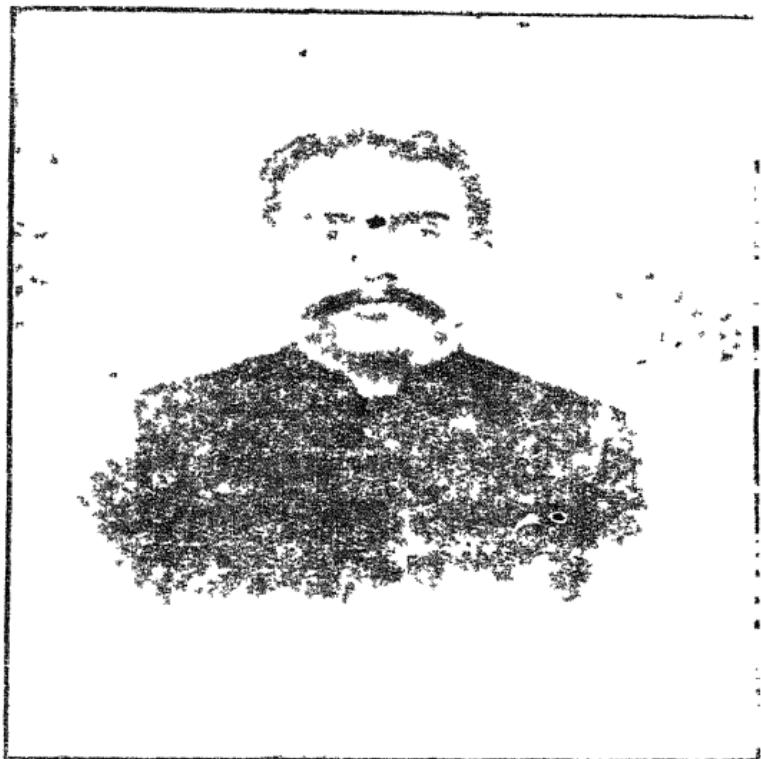
ఇనొబక్ ముసంగిలీ పాచ్ ములు.

పురుషులు.

1. రాజరాజనరేంద్రుడు	రాజు
2. మంత్రీ	
3. సారంగధరుడు	యువరాజు(కథానాయకుడు).
4. సుబుద్ది	సారంగధరునిచెలికాడు(మంత్రీకుమారుడు)
5. మహాకవిగాయకశిరోమణి.	
6. పురోహితుడు	
7. గిలిగింత	విచ్చామసుడు
8. గిజగస్సు	రంగులుపేయవాడు
9. జబ్బున్ను	హంతకనాయకుడు

నీతిలు.

1. రణ్ణంగి	రాజరాజనరేంద్రునిపెద్దభార్య.
	(కథానాయకునితల్లి)
2. చిత్రాంగి	రాజరాజనరేంద్రునిచిన్నభార్య
	(కథానాయక)
3. సలనంత	రణ్ణంగిదాసి
4. అండింత	చిత్రాంగిదాసి

Mr. A. Narayanadas.

ప్రార్థనలు గీతాలు విషయాలు

కృష్ణ,

పారంగధర సాట క ము.

నాంది.

సు. తనవుండంతగఁ దల్లియై ధనములం ♦ దం శేయగంచం శేర్చైనై
మనముందిద్దగ నొజ్జీలై నుఫములం ♦ భార్మిపింప నిల్లాలునై
కొససాగింపగఁ బుత్తుర్చై భయములం ♦ గొప్పంగ భూషాలునై
యనయం శీళ్యరుడేసభాసదులఁ గ ♦ ల్యాంబు లందిష్టుతన్.
మూత్రి—(నాద్యంతమున తెఱవుక్కుచూచి) అమ్మాయా!
నటి—(ప్రియేశించి) అయ్యా! సెలచేమి?
మూత్రి— కంటివా?

గి. పగలు పలు తెఱగుల ♦ చునులందు డస్సిన
మును సేదచేర్చు ♦ మనదు నాట్య
శాలయినెడు మంచి ♦ చలివేంద్రీ శేరుసి
జనుల నింతచవులఁ ♦ దనుషవలయు.

గి. కంటినా! కార్చిశాసాది ♦ కవుల నాట
కములు నెల్లిరు లివగ శ ♦ క్యమూకాసు
కానః ఒని జాటనుంచేయు ♦ పీసుల కెఱు
కవడు తీయనిమూటు ప ♦ ల్యావలె నిప్పుడు.

పదియునుం ద్వా.

ఉ. అష్టముఁబోలి యాజగమునం ♦ దత్తికిం గనుపున్న తప్పులం
నిష్టులు తుంచచేయ్యి, గడు ♦ తీయని జాటలనించు పీసులఁ.

గొస్త భవంబులోన పమ + కూరెడు నంచిటు జూడవచ్చిరీ

పెన్న లిక్కినాటకము + శీరికి ఇదుకునే ఖ జాలెక్కు.

నటి—తమకింపెయాలో చనమేల ? రేఎసెక్కగ ది క్రొ త్రు
యొకనింత యనునామత తా మొఱుఁనిదా ?

వాటి—హొనా సిప్పటి కనుచుచేసిన నాబకంబాల నొక
కంచిబాని సేనెంచుపంతలో నీవెద్దయైంబాడి సభ్యులపు విం
కొనుత్యును. చూండు !

గి. ఎండ యొక్కాలంది + కొండయొక్కాదుకట్టు

లెండ దిస్కోలంది + గొండ దిగిస

పోల్లి— గట్టసులభి + ములకాప్పుశేకాలు

దిసముఁ గూర్చి పాట + దెలుపువలయు.

సభ.— చిత్త ము.

వసంత—వరురక్కొగతి.

సంతోషమగ వసంతమవచ్చేను - కంతునిచిలమం - గనలన్ హాచ్చేను॥

శెలుశుగమావిడిచేయులుగాచేయ - పోలుపుగన్నెడ - మెల్లులుపుచేను॥

తుమ్మెదలలరులఁద్దిప్పిగనాడెను - సమ్ముదముఁ బిక - సంఘము “డెను॥

అసింగాడుపీపసు - లందునడ్డఁగెసు - తుణములపగిపి నిశం జంపాగెను॥

సుంధ—ఏ పాటి ! సీగానాధికార మారాజరాసపోసుఁ

ప్రాణానుఁ ట్ల స్వగుసు స్వద్వసింపసు.

(ఒని ఉపస్థితి నిప్పుఁపించారు).

౧౨

శ్రీ రాజు విగ్రహ కులాచిత్వ ప్రాణ విషయమ్

ప్రస్తుతి.

సారంగ ధర నాటక ను.

ప్రాథమికము.

[రాజు రాజు దెదుర్నిని కోఇచ్చుకూచయము.]

(కులాచిత్వము— రాజు, మంత్రి, కవి, ఇరువు, కాడ చరిపాడు, యి).

రాజు— నేడ్దికొన్ని ఉన్నమూలముం నోచ గసాఁ నో నో ;
యుభూసమసుచుం తెను. నుంత్రీ!

మంత్రి— ప్రభువు కాశీత్రీతులం జూడ నపు ను ల్యాం ము
గలుగుచు నపూబనేతి నా !

కవి— అశ్చీతుల తేలికసంచర్యాన పెంచ్చి జములకు నూడ్చు
ప్రీకాశము.

రాజు— నుండి విగాయుఁ శిర్పి నుఁ ! సమాక్ష ర్యాగు.

కవి—

గీ. అశ్చితులపాల దాయ్యె కు మాంచెంద్రి
శ్చోచ్చుం గువినులచెం పొల్చెకుఁయు
సపుత్ర ఏరిపనార్క కు కీ ఈయము
శిఖ్యుగాను చంపి కు గ్రహించు.

రాజు — మంత్రి! ఈయేటఁ మనరాజ్య పెట్టు ఉంచెను”
కాపు లెట్టున్న వారలు?

మం — సకలఫర్లు, స్వరూపులయిన తాము రాజ్య మొనర్సు
నెవ్వానికిఁచ్చికి నేయేలోప మైనసుండ నేరపు. సవధాన్యములును
సమృద్ధి ఫలించినవి. కొబ్బరి, మావి, పోకమొదలగుప్పుట్టా
తులు, ప్రశ్ని, నీలి మొనలగు సస్యములు మెంకుగఁబంఁచెవి.
కాలోసమూగముగ వగ్గములు గురియుట చే నేరోగఁబులండగు
ఉక్క ప్రశ్నాధివృథియం బశువృథియునగుమన్నది. కాఁడ్రులంద
అల నేరీకకటాయంబున సుముఖులై గ్ర్యాచాయములఁ భివృథి చే
యుచున్నారు.

రాజు — కాతపసెల్లపుడును మారాజ్యము సమృద్ధిగఁథీరం
వఫలెననియుసు, మాప్రిజల్లెరును పోయిగసుంఁ వఫెననియు
సుంఁడా”

మం — చిత్తము. స్వదేశప్రిజయం దేశీ, కాగల ప్రియ
లోకనిఖ్యాతమే? యేలనన? ఏలినహాకెస్తు ఇం బై రాజ్యాబు
లం ఉరి ధనము వ్యయపర్చులేమ. ఇచటివారింగాదని విదేశియు
లకు పొమ్ముకొల్లఁచెట్టులేదు. సుతతమేలినవారిసమక్షమందుగ
లమాఖోటి ముఖ్య సేవకులంమఁ దమకుగట్టాతుముండుకఁపింత
కామగాని, కాపులు మొవలుకొని యారాజ్యమునంఁలి యె
లియతర ప్రిజలను, బేర్చేర తాముడెలిసికొని కాపాడుచుంట
యత్యస్తుతముగన్య దేశస్థులుగూడఁ, జైప్పుకొనుచున్నారు.

రాజు — నంతోమము. (శివిడెనమాని) కవికులమాణి!

మన విద్యాచారికాల బెట్టున్నావి ?

కవి—

సీ. ఉనిపైపైనారు నూ క తన దేశములను న
తుత్రింబాలం గోళ క శాస్త్రములు,
కనిపైపైనారు నూ క తన మాలికాలాహ
చయాగుణముల సైద్ధ్య క శాస్త్రములు,
కనిపైపైనారు నూ క తన యంత్రపామగ్రి
జసహితంబగ శిల్ప క శాస్త్రములు,
కనిపైపైనారు నూ క తన భావ్యముల వేన
సమతిక్లన్ శబ్ద క శాస్త్రములు,
శాస్త్రముల నస్యదేశ భూ పులయురాణ
ములను దెనిగించుచుండ్రి, క వులును చింత
కావ్యముల, జ్యుతిలా, గ్రౌత్ర కథల, నాట
కమల, సగంతమగఁ గల్ప నమలఁజేసి.

రాజు— ఓహో ! జ్ఞానకమునవ వచ్చినది. చిరంజీవి సా
రంగధరుఁడు సంగీతమఁదేగాక కపిల్మునందుఁగూడ నెన్ను—దు
ప్రజకలవాడని తెలియవచ్చేను.

కవి—

గీ. సహజ సంగీత సాహిత్య సంపదయును,
శ్రోగ్రాంథీగ్రంథి ఇక్కిహూ దార్శనములను,
చక్కడము స్వతంత్ర రా జ్యంఘనోర్పు,
బరగు గాకేడి సారంగ ధనుదు ధక్క.

రాజు— తోల్లినంతానములేక చింతలంబాంది మొంతయో

తంబులీపి శుద్ధభరమేళ్ళకుకుణచే నేనిబోలకుగాంచు
ట వినార్థాల్ని దెలమేకదా ?

హం— మహాప్రభా ! అదినము. ఇంతేరక, చిరంజవి
సారంగఫరువును, నాచిడ్డఁఁగుసుబ్దిని మిగుల్నే వాము గ
లుసుటచే, యువరాజసుగుణములను నాప్రత్యుషిముంబుక్కఁబ
తిదినము ఏనులన్నింమగ వినుచుందును. మరియు, స్వీచ్ఛనోని
ఘుని బ్రీధిగన్న ధర్మరాజుగారుంగూడ “సంపూర్ణాను వూలై”
అని కార్యాధిక్యై యసత్యసూచనజేసి “పంజరి” అని సాధ్వికొ
నిరిగాని, యాశ్వరవరజనితుఁడగు సారంగఫరుఁ కొర్స్తుపునుఁ
గల్లవలికినట్టు వినశేను.

రాజు— యెవఁఁరా ! ఎండ్రుఁఁ?

ద్వారపాలకుఁము— (ప్రభిపేశించి) మహాప్రభా !

రాజు. బీరి ! చిరంజీవి సారం, ఫరుని, సుబ్దినిఁ ము
గాఁ దోషుకొనిరమ్ము

చ్ఛార్జు— చిత్తము. (అగ్రముఁమించుఱి.)

రాజు— మహాపినిగానుకుంటోమణి ! తాముహాచనంగీత
కపితాంశారదులగుటవలనుఁ దా నెచ్చెలికాం డగునాబాలురక్కి
నిఁ దలందంఁగాఁ బ్రాహ్మణముఁ దిరైను. చిరకాలమునుంచినా
ఁ సందియమ్మన్నది. లంకృతాంధముఁంగూలంకముఁ
ఁ సినతామ్ముఁచెప్పేవరో ? మార్గచంబునసేభంయెక్కుఁము ?

కని— దేవా ! ఇదియెక సందియమూ ?

ఁ. మెలక సేతదము, ♀ దర్శకుఁ ర్మా - . . ,

సెఱ్ — గదనము, ♦ ఫల్గు తా?.

లే — తీయమము, ♦ తెనుగుకే కా?

పునః సం ల్రాఖ్య ♦ భూషణే కే?

రాజు — హోను! శ్రీనిగాంధి స్తురాలిష్టు, సంక్రమి
మును స్వస్తి గాపుతుయి సహాయులు.

(సారంథిము, ను శ్రద్ధిము ప్రవేశించుర.)

సారం — ఏలించాం నమర్చు విషు.

రాజు — చిరంబివ.

సుబు — ఏలినవారికి నమస్కారము.

రాజు — చిరంబివ.

సారం — గుళిరోమణీ! అభివాదనము.

కవి — చిరంబివ.

సుబు — గురుళిరోమణీ! నమనైన్నగము.

కవి — చిరంబివ.

రాజు — కూర్చుంపుము.

(సారం — సుబు — చిత్తము. అని యాట్లుచేయునుర.)

గిలి — చిత్తము. అట్టు, అప్పుచ్చి, గారె, బూరె, లెంపు.
స్వరగూర్చుంపేవలెను. రాజుగారియుద్ద నందటిక్కన్న మొదటి
న్నన్నన నాది, నాకు క్రూల్ దీ?

కవి —

గ. ఈ సు. గీరించ్! లక్షల ♦ నందులొనియు,

ఓ ఎంచి మ స్సు ♦ దొష్ట్రోకి

కూటితోచుప్పిందు ని + కుతక్కిల్ల
కను, మతిమునీకు, మెంటేమ + స్నేహంగాచ?

రాజు— బాగుగా సెలపి చ్చుత్తెరి. (సారంగధర, సుబుచ్చు
లనుమాచి) మిచాపాటవినిచిరకాలమయినది. మిచాపెనిమిదేండ్ల
ఖండతలై మున్న ప్పు పుంచిని. ఇశ్వరేతుమభిన్నాందియుం
డునో? కవగూడి వోయి నొసర్పుమ.

గిలి— లెందు. మిచారుపాట నాకుక్కిల్లయాట.

సారం—సుబు—

కంకరాథాణము— ఏక తాళము.

ఖా ఏలినవారి పాలనమున — సెల్లజనులు మమచుండిరి నుఖమున!

ఆ కాలయోగ్యమయిరానులుగుంచుయు నుగోరమజాతికనులపండునై॥యే॥

ఉ. తివ్వగాంట్రు మతి బీదలులేరు — పచ్చెప్పుకునుగపడదెవ్వోటు

పచ్చిక బయలుల పశువులు నిండెను — హెచ్చగప్పుకుము తెల్లయు
బండెను॥ యేలి॥

కవి—

గి. చిస్నువాండూరమిపొట్ల + చెస్నుమద్ద
లేసినట్టులు, జ్వ్యల + లెగచినట్టు,
పస్ను, చెంబేలి, జొఱలు + జ్లీనట్టు
+ చిన్నిత్తాండేనె పయిబయిఁ + జీండినట్టు,

గిలి— నాకుక్కిల్లయాడి యులసినది.

సారం— యెత్తుకోనుము.

గిలి— ధర్మరాజుగారంతటివారే స్వరముచక్కబోవునపుసు
సయుఽము కుక్కందలనెక్కించు ఓనగా నేనెత్తుకున్న తర్మా?

కవిశ్వరుమగాదూ ! పాకీకమునేసెదూరా ? నామక్కప్పునూ
సుంగూడ వణించెరా ?

కవి—

గి. లక్ష్మిశ్లోర్ లియాట్ టి చక్కదనము
సాహ రబ్బరుచే బంతి ♦ యొగురువుల్లు
ఉదువు నన్నము పై సిట్రి ♦ వడమువుల్లు
వడితలోబడ్ డెలాక గ్రూ ♦ క్రిండినయుల్లు.

రాజు— అయ్యా ! వీఎకికవిత్వమునం దాసుధార్ యేగ్గా
డునోచూడవలయును. ఎద్దియైంవోక సమయ్యనిచ్చి పూతిక సీ
యుమునుడు ?

కవి—

గి. కవితప్పుల రావలే ♦ గజపుఁడున్న

పుబు—

సాఁగి కమ్మెచ్చునునువున్న ♦ తీఁగఁఁడోకి

సారం—

సా లెప్పరుగు కడుపులోని ♦ నూలు బోలి

గిలి— నేసుంబాతీకి నేయునునా ?

రాజు— కానిమ్ము.

గిలి— కొబ్బుకదా ?

రాజు— భుములేదు.

పుడి చెముబులుబులు పూచూపులుగూ ♦ ఇన గాపుచూ.

రాజు— పనిశ్శ్వముఁ కుఁ కుఁ ముఁగుఁగుడా ?

ద్వార— (ప్రియేశించి) మహాప్రభు ! యేలినవారి సందగ్ధనమునకు జై-చువాంకు వచ్చియున్నారు.

రాజు— రఘును.

ద్వార— చిత్తము మహాప్రభు. (నిష్కర్షించును).

ఎంతో— యేలినవారిని వేటకై పిల్చునిచ్చిరికాణబోలు?

రాజు— మాకుఁగూడనట్టేతోఁచెను. వేటాడిచిరకాలమునది. నగర కృతిమములకస్నాన వనగిరిసహజములు రఘ్యములుఁదా?

ఏవి—

సీ. ఎండెము జౌరసీక ♦ యొదిగి బల్లఱుచుగ
నల్లకొస్కుట్టి వె ♦ దుర్జ్యపోదలు
కొండలయోఁయు ♦ తెండులై తేలిమ
చుంగుల నీఁడాడునే ♦ నుగ కనుపులు

రాజు— (సారంగధరసుబుద్ధులనుచూచి) తక్కినచరణములను మిచిర్దించుం బూతికానేయుడు?

సుబు—

మేములుఖ్యంగనెల ♦ మింగి లావగుచ్చెట్ల
కుంజుట్టు కొస్కుట్టి ♦ పెంజెలపలు

సారు—

తోపనె బండరాల్ ♦ దొర్లించుకొనుచుగ
ఇం దిగువకుం దుర్జ్యాశ్చిను ♦ సెంచేస్తు

ఏవి—

గిలుగు కాణించుటాన్ని ♦ గాపురించు

బణప్పుయే బులుల లేగలు + లిడి నిండ్లు

గ్రౌట్ చుచులునైనఁ + గల్లవలకు

బోని యొఱుకలఁబోడగన్ను + బున్నెచుమ్ము,

మంత్రి!— మహాప్రభా ! అరుగో! పిల్లనగ్రోవుల నుండు
కొనుచు దలలైనై బలురకముల పిట్టతెక్కులకుచ్చు లల్లాడసెద్ది
యో పాచుచునాడుచుఁ జెంచువాంట్రోటు వచ్చుచున్నారు.

(చెంచునాయకుడు భార్యాయన శింగితోఁ ఒప్పేశించును).

జేపంగ్—తిర్మిర్మిగతి.

చ॥ కొనుళూడు గలిగెసింగి — నోసములఁ నోలంగి

ఆ॥ గరుపారిన మేషపొంగి — కనులవండువై చెలంగి॥ టో॥

ఱ. పున్నమచండురునిమాడ్చైన్ — బోఱుతుని మోము।

కచ్చులంగు సెనరుచిందు — కడింది ఇగజెట్టియున॥ టో॥

రాజు— కనికరమా చిన్నదియుసిన్ను కాన్పుంచు చువ్వుది
రూటువాలించుఁ డలసటవీర్పుకొనుఁమ.

కవి—

గి. చీర సింగారమ న్యూంత + సిన్న లోర

చూపు లొయ్యారపునడబు + పోయిగఁప్పు

మాటలున్ నాటివాసంపు + గోఁటులేక

పుట్టుచక్కడనిమె చెంచు + బోండ్లకురె.

చెంచునా— మమ్మెలైకితియునిసాపిగా ! మాపాలిటియేసు
పా ! నీయసుగుల మోర్కెటునాసినోనిచన్ను దీపిఁచి కాపాము
మాయుప్పా ! నీరీడ్లుమాసుమ్ము.

రాజు—నీప్ర, నీబిడ్డలు, నీచుట్టములు హోయిగనున్నారా ? మియడవులు బాగుగఁబండినవా ? మఱ్మేమివింతలు ?

చెంచునా— సామీ! అడవు లీయే డన్ని వంటలుంబంజి సని. నీబిడ్డలందఱు హోయిగనున్నారు. వంటివే. తేనెయిడెపు చ్చుకొండు. మా వేల్యా! ఈయేటివింతలు బిడ్డడెడను మనవిచే సికొనెదను. కాదుదన్నలు, గౌరబోతులు, దుష్టులు, పులులు, పంచులు కొర్చివ్యాచలేగి మాపంలచేలంబడి చెఱచుచ్చువి. వేటాడరండు మాయేలికా !

రాజు— సంతోషము. మికొకైకైప్పునునప్పక వేలకు వచ్చేదము.

చెంచునా. బిడ్డకను, మొర్రీకైకైసుసాచిం! సెలనిష్టు.

రాజు— మంచిది.

సింగి— నీబిడ్డను సెలనిష్టు. సామీ!

రాజు— చెంచెతా ! నీకేమికావలయనో కోర్కోనుము.

సింగి— మాయప్పా! మా వేఱపా! నాచోడిగాఁడు పీఁడు వలగనుండ దీవించు సామీ !

రాజు— మంచిది.

(చెంచువాండు నిష్టోమింతురు.)

రాజు — మహాకవిగాయకశిరోమణీ ! మాచితిరా ? కనిక రమెంత స్వల్పసంతుట్టియో ? యూడంచెం కోరిశభాగ్యమంత యును దినఫుతుయొక్క— త్యేను మేయుఁ?

మంత్రీ— క్షేత్రాధికారి నెవరినైన నేలినవారు కోరుకొమ్ము
ననదో నించుమించుగా నేలికాగ్దియనే యడిగెదరు.

కవి—

గి. ఏమి భృత్యైత సంశుద్ధి కొంతసాము
నమ్మకం బంతే పొథువి కొయమనెంత
దోసమెఱుగాని యక్కిరా కులనుజూచి
బూటుకప్పునాగరులు సీగు పొందవచ్చు.

మంత్రీ— ఒరిగిలిగింతా ! ఏమాయల్లరు ? ఎంచుకట్టుక వు
పుచ్చాదుకొనెదవు ?

గిలి— ప్రభువునంటివారు సహాతము వేళమించియు నాకలీ
మఱచియుండుగా నిప్పావుకమముకెక్కడి యాకలివచ్చినది ?

రాజు— బొగుగజ్ఞాపకమునకుడెచ్చితీవి. ఇప్పుడెంత వేళ ?

కవి—

ఉ. వేపవిపొర్చు సట్టనడి కిన్నుననిల్చడి యొండ నిప్పుగా
కేపాడు పేనినిడ కదుఁ జిన్నుగద్ది యితుంగ జెంతకున్
చాపాడు జెప్పుతోఫ్ఫులన డంగి దగంబడి పెట్టుతెడున
సూపాడు చెందుకాములది గిలి గడియూరము తేకచేసుకున్.

గిలి— నాపద్యము వినరా ?

రాజు— కానీ.

గిలి— కానియున్న నిరించుకోగాలైనిని జార్కుఫుండు.
నా కు చూశాము.

గి. పొట్ట చెన్నఁట్టిసది చద్ది ♦ బువ్వు యఱిగే
నోరు తాలింపుపసినట్టి ♦ యూరుచుండె
వేఁడిగాడులుచెవులందు ♦ వెపలఁజ్ఞోచ్చె
ఇంకచూరలు లేవశే ♦ నేమినేతు.

రాజు— మంత్రీ! వేఁటుకైవ్వియాంపు ప్రియత్నములఁజే
యుము. ఇంకమాధ్యాహ్నిహీనుక్కియుల కరుగువము.

(అంచఱును నిష్ట్రేమించుట.)

ప్రిథమాంకము.

సమాప్తము.

శీరసు.

సారంగ ధరనాటకము.

ద్వితీయాంకము.

[ఉద్యానవనాంగాల సాధము.]

(ప్రశ్నము:— సారంగధరనుబ్రహ్ములు గిలిగితతాః)

సారం— నేను మా!

గి. అడుగులన్ మోములందుఁ గెం ♦ పలరుమండుఁ

దెల్లపురిచిచ్చి యందియల్లో ♦ ఫుల్లవంగ

మెండునైకైకైత్తి యింశ్రీగ ♦ నడుచుండె

వాడు రాయంచపావుర దు ♦ మచిగొచూడు.

సుబు— అయ్యా ! చిత్తగొంచితిచా ? యాగోధుమవన్నె
మగపావురము మాటిమాటికిఁ దన కవపిట్టతెక్కులందుఁ దన
తెక్కులంబొనుపుచు దానినోటికి గింజలేటియందించుచుజెందు
లుదొఱ్చు—చెట్లువేదుకచేయుచున్నదో ?

గిలి— మిాదిమగది, శిాదియామది. నాదియందున కిం
దునకు నడుమిదానివలే గన్నడుచున్నది. పెట్టంజేరదు. పుజుం
> ఎగుంచేదు.

సారం— నీచేనరి నష్టుంపకలింగమూ గలిగింతా యధి చ్ఛగానన్ని తావులంజరింపఁగలవు. స్త్రీలునిన్ను జూచిసిగున్నాం దనసక్కుతులేదు. మగవాండ్రు నీపై మిసముమవ్యనక్కుతులేదు.

గిలి— గిబ్బిలమువంటిది నాబ్రితుకు. పిట్లులో బిట్టను. మృగములలో మృగమును.

సారం— ఏమాయి నేన్నమూ ! ఏనకోడె డింకిపాపురమే గిరించి వేడుకచూశుమూ ?

సుబు— చిత్తము గాని, కొర్కెత్త వెంపుషుపిట్టమే బాటిపో వునేమో ?

గిలి— దానిఱఁ బెట్టయొక్కడనైన నగపడినచో మఱిమారుయద్దకు రాదు కాబోలు సుండి ?

సారం— సారంగభరుని పుంజునకట్టి కక్కుత్తికఁ గలుగనేరము. నేన్నమూ ! దినినెగురవైచెద చూశుము.

గి. గాలికడురుగఁ జనగరె ♦ క్కులు విదుషు

గాలితోడన పోవగఁ ♦ గదలకుండు

వీటికఁగున దిగువలంగు ♦ నీఁదునడ్లు

పాచుమన్నుకి నామ్మన్ను ♦ పాపురంబు.

సుబు— అదిగో ? నాపాపురమిప్పటికి తమసాన్నరము దేఁ జేరినది. రెండునునొకదానివెంటనోకటి చక్కాతారంబుఁడిరుగుచున్నవి.

గిలి— నాపాపురము నావలె నాఁఁలికూటిదికాబోలునైఁ తమెగురవై చిననెగురకఁ గింజల నేఱ్చోనితిను చూస్తుంది.

శీర్షణ దేవరావు . తుంగాలు .

మల్లన్నిజౌర్, ప్రదర్శనావ్. 1.

ద్వితీయాంకము.

17

సుబు— అద్ది ! నాపాపురము మెగ్గల్వైచుచిటకు దిగివచ్చుచున్నది.

సారం— ఓఱూ ! ఆడేమాకాని నాపాపురమునకింకను దిగుతకు మనసుపుట్టిక మిన్నందుచు నరుంధతివలె నగపడియగపడకున్నది. ఎప్పటికివచ్చునోకదా? సీకగపశుచున్నదా?

సుబు— యా పాపపుభూమిం జేరనొల్లక స్వరంబున కరుసుచున్నట్టు లోచెడును.

గిలి— నాపాపురముసరి. దీనికి స్వర్గపరకములు రేంచునునక్కట లేదు. పాయిగ మెక్కుచున్నచి.

సుబు— ఫోమరిపోతున కింతకన్న పనియేచి?

సారం— నేన్తమా ! ఇదిగో! సిఫిటు క్రీందికిఁజేరవచ్చింది. ఆహా ! నాపాపురమెఘటికి వచ్చునో ? నాకేమియుం దోచకున్నది ? ఎంతమాచిన నగపడదు ? గాలి దాని నెటునైతునకుఁద్రోసనో? గాక యేదైననెక పాషాగద్ద దానిని వెంచడించేనో? అయ్యా ! నాముద్దులపాదువమా !

సుబు— అయ్యా ! చింతించెదరేల ? నిమునమునకో యెణముచకో దిగివచ్చును.

గిలి— అగపడంపోవలె ? రాకపోవలె ? దేవుడా? అదిరానియెడల నీకొక ముట్టిముంతమిాదుక శైవను ?

సుబు— అదిరాకున్న నీకేమి లాభిమురా ?

గిలి— ఏమిలాభమా? దానిబింగరుగూ కనిపియుందా

పాపురమణికారము. నెందనచ్చగాదా ? మోది యుద్ధాగిపని
క్రీండివాడు కోరడా?

సారం— ఓరీ గిలిగింతా ! నీకు నవ్యగనున్నదికాని నాపా
వురముపయినా కెంతయాసగనున్నదోసీకుఁడెలియన ? దానివై
నేట్టుభాంముంగూడుబ్బెచ్చెదను. (సుబుధ్యివెపుచూచి)నేనుమో!
యేమి ? దానిజాడమైనంబాడకట్టదా?

గి. తలను ప్రేర్జనసుమఁ + దనరాదిపుష్టయనాడు

చేతులోన చెల్ల + చిఱురుమాలు

పగిదినందు చెప్పుడు + పాపురము నన్ను

సెడయ నీకుఁడుక్క + లెట్లులాడె

గి. చలిదిన్నొనఁ గుహనఁ + కొలుత నీకాచోర

మిడక నిదుర్కొన + నీవు కనులఁ

గట్టుచుందు విట్టి + జట్టుదారునఁ శాసి

పాతిపోనఁ దగునె + పాపురంబ.

మమినేయుదును ? దారీలోసామ్యకొల్ల శ్రూయినవాసి తెఱం
గున రిత్త చేతుల నింటికెళ్ళేగుదును ?

గిలి— మూచిన్నప్రేభువువారికెలవుడు నొకచేతపుర్కము
వేరొక వేఁ బారువము నుంసుచునచ్చేయు. ఇప్పుడు పాపురము
కట్టులున్నిఁవతె పాతిపోయెను. ఇకిమోదనిచారముచేంబో
భువువారు పున్నకముగూడుబ్బుక వారు సెలనిచ్చినట్లురిత్త చే
తులతో ఇంటుబడి ఉఱాలివిషుపిచ్చినబడిచ్చిల్లానివల్సంచియిగఁదిరు
గుచుండురు.

సారం— ఓరీ! శనివార నీవెక్కడపోక్కుత్తివి? నోరుచూసి కొనుము. (సుబుద్దినిచూచి) నేన్ మా! నలుడట్లుపరికించుచు న్నావా? యెండైననగవడ లేదా?

సుబు— అయ్యా! చిత్తగించుచు. (వేలితోజూపుచు) మింపావుర మావై శునకుఁ జక్కవలె దిగుచున్నది.

సారం— (చూచి చప్పట్లుచలచుచు) హాధ్యి! బోనాను? నేన్ మా! నాపావురము నాకగపరచిసంఘాకుఁ గోరుకొనుమెద్ది యైనిచ్చెదను?

సుబు— ఏలినవారి కటూతుండినజూలును. నాకేకోరికయును లేదు.

గిలి ఏపుకొండల తిరువతివెంకస్తుకొక భోడిరాగిచెంబు మింగుకట్టినాను. ముదుపుచెల్లించవలయ్యాండే.

సారం— నేన్ మా! అదియెక్కడ దిగుచున్నదో కనిపెట్టువలెనుసుమా?

సుబు— (ఆకసముఖంకచూచి) అన్నా! మించినతల్లిచిత్రాం గిడేవిగారి మేడవైకొఱగుచున్నది.

గిలి— చేతగలరూక నూత్తేబడినట్టి?

సారం— నేన్ మా! యాచావురమును దీసికొనినచ్చుట్టే సపుంసకలింగమునుఁ బంసింతమా?

సుబు— చిత్తము.

సారం— న.సి!

గిరి— తాముచదుకోన్న వారుకదా ? ఓరీ! యేలింగము ?

సుబు— ఓరి కాకోనీయననలెనాయేమి ?

గిరి— ఇద్దటికిద్దతే ? ఇదేనా విచారుచదివిన ప్యాకరణము ? ఓరీయోసులకుమధ్యగానన్ను బిలిచినండప్పనేఱుక చేపలుకను.

సారం— ఇంకనవ్వులుచూలించిమా పినిట్లై —

గిరి— మాపినతల్లి.

సారం— (*గోపముతో*) గాకలుక నచ్చుచున్న దిసుమా ? భద్రీమా. అంతెడమనఁ డెంతెడచుని ఉన్న గానక పదరఁబోకు. శీర్ప త ఎమేగి నానమస్యారములు మనవిచేసి తమకొడుకునా రంగిధరుని పావురము తమమేడచెంత వార్పిలిసది. దానింబట్టిం ని జయచేసు పంపించన లెననినామనవిచెప్పి పావురమును ద్వీర్ఘాదేసోనిరమ్ము. పొమ్ము. మేమిప్రాంతముననే సీకొఱకెము రుచూచు చుంచుచు.

(అణి మచ్చురు నిష్టార్మింపురు.)

[సులము— చిత్రాంగిమేడ్చో కొకప్పిదేవము.]

(అంటింత పాడుచుడును)

చిత్రా— (*ప్రవేశించి*) నేనక్కుఱులేదు కూర్చుండుము. ఏదేదీ ? అంటింతా ! ఎంతచక్కనిపాటు పాడుచున్నాన్నరు ? మళ్ళి రెయికసారిపాటుము?

ఆంటో— నౌపాటబూగుగలేసని కాఁబోలు నమ్మగారు హాస్యముచేయుచున్నారు ? నేనుకొన్న ది కాశుకదా ?

చిత్రా— వలపు, సాటయును వాసియంతట సవియేకలు గసెలనుగాని యొరులుమచ్చిన నేపాటినచ్చును? బలిమిపెట్టి నేర్పిసపాట, బలిమిపెట్టి చేసిన పెండ్లినలో దిన్నపడనేరదు. కాని యేదీ? నీవిస్సువు పాదుచున్న పాట? వినుటకెంతో ముచ్చుట గానుస్సు?

అంటి— చిత్ర ము.

శ్రీరామ— అటుచాప్ప.

శ. ఈడు రచిన వస్త్రాలు - కాడు నొరుకకున్నాఁ

శేడజస్వన మేటికే - ముహ్యాటికే॥

అ. వాఁడి కయినుచీరఁ - గూడలేని ముది!

వాఁడు మగండైన - సాఁడుదెట్లు సయిశు॥ శ్రీరామ॥

ఇంతవఱకే నాకునచ్చు నీముక్క నేనెక్కడనో విఠటిని. ఒకగడియక్కిందట నేనిక్కడకునచ్చుచుండగాఁగోటముంగలఁ భారునములు నెగరించుచున్న యొక నవమన్మథునింబూచినా నుగనుక నిపుడునాకిది జ్ఞావకమునకు వచ్చినది.

చిత్రా— ఎవరా నవమన్మథుఁడు?

అంటి— మఱియెవరు? మిసపతిబిడ్డఁడు.

చిత్రా— ఏదేది? ఇండ్రాక నీచేతికొకయుత్రరమిచ్చి దాఁ చుమన్నానుదా? ఏమిచేసితివి?

అంటి— ఇదిగో! నాచీరకొంగున మడిషైచితిని.

చిత్రా— అంపింతా! నీపు నాకుఁచ్చాఁగమువంటిదానవు సుమా. నామససుంగిలో చెప్పేదసు. అందరానిపండ్ల కాళ్ళ ముగమపు— పోసీ! యెంశుకు?

అంటి— వరీనవారిమాటన్నాప్రాణములోదొఁచుకోండును తమకే సందియమేల ? సెలవిండమ్మా ?

చిత్రా— ఆఁచుపుట్టుకకన్నాబాపముకద్దా ? అస్వతంత్రీలు బ్రితుకు ? మనసులోని మాట వై కనవాటము కాదుగదా ?
ఆతము— పోనిమ్ముంచుకే యరణ్యలోదసము ?

అంటి— మనలోమనముచెప్పుకోనుట కింతజంకా ? పెద్ద ప్రభువుగాను వేటకు వెళ్లునప్పుడు ఏంతోచ్చెప్పలేదా ? వారుమించునుంబట్టి సంచరించలేదా ? తమకెందు కీవిచారము?

చిత్రా— వారు వేటకు వెడలినారాయేమి ?

అంటి— చిత్రము.

చిత్రా— (స్విగతము) ఎంతమంచి సమయము. (ప్రకాశముగా) అంటింతా ! నేనాడజన్మ మొందుకెత్తితిని ? నాకన్న నొకకూలిడైనమేలు. నాబ్రితు కీవంజరములోని చిలుకపంటి దికదా ?

అంటి— ఎందుకట్టు కుండెదరు ? పెద్దప్రభువువా రేమైన నన్నారాయేమి ?

చిత్రా— నీవింకనుబెరటిదారినేయున్నావు ? పెద్దమాటకేమి ? చిన్నమాట చెప్పుప్పకదా ? అంటింతా ! నీమగఁడు పడుచువాడా ? నడికాలపువాడా ?

అంటి— అమ్మా ? నాసౌఖ్యమేమని మనవిచేయునును ? మొట్టమొదటనొకచక్కనిషపునుమగనికిమూవారలుమాటలాడి

తుదకు సలువదేండ వానికి డబ్బుకర్కూ తీఱ చే నన్ను మొర్కూ
పిలవలెగట్టిబెట్టి.

చిత్రా— ఇద్దఱమొక్కనోమే నోచినాము. పావురముల
సెరచిరించుచున్నారని చెప్పినావు?

అంటి— (తనలో) ఈపెమనసింత సేపటిక బయలుపడినది.
నా చేతికిమో యాచ్చినయుత్తర మాతనినిరమ్మనుమనికాఁబోలు?
ఈసంగతి నాతోఁజెప్పుటకు జంకినది. నేనిందుకుఁ దగినశ్శన
షిచినయెడల గొప్పలాభముంచును. (ప్రకాశముగా) అమ్మా!
మిసపతికోడుకు.

చిత్రా—(తనలో) పెండ్లికొచుకు(ప్రకాశము) ఏమన్నావు?

అంటి— మన సారంగధరప్రభువువారు.

చిత్రా— అంటింతా! నాయెడలు పరవశమగుచున్నది,
ఇకదాఁచలేను. నీమనసులో నుంచవలెనుజమా ఏకాంతము.

అంటి— (తనలో) పాపపుబ్బిర్లవారు గోడనుజూచి న
యితము బెవరెదరు? (ప్రకాశముగా) సెలవిండమ్మా, నా
రొయెద్దమిాకు దాఁపటికమా? మనలో మన కేకాంతమెందుకు?

చిత్రా— ఆచిన్నవాని చిత్రముం జూచినపుడే నాయెడ
లు రుఖ్లునుచున్నది. ఆతనిని స్వయముగఁ జూచినయెడనే
మగునో? మొదట నేనతనికే మాట్లాడఁబడ్డితినిజమా? దేవు
డాడ్డుడైనచో నిట్టవిరుద్ధ ఘటన చేయునా? మతి రోకచోట
సుక్కన సుఖ్లాటోళాష్ట్య నాశని. లీంకుఁ సౌమ్యముఁలు?

నావంటిదాసకి జక్కుదన మెందుకు ఇ జవ్వన మెందుకు ఇ బూడి దలోబోసినవస్త్రురు. మాటవాసి కంటినిజనుం ఇ అంటింతా మతెందుకుఁగాదు.

చంపారిక — (ప్రశ్నశిరచి) ఏలినపారి సందర్శమును సారంగధరవోభుప్రవారి రొమ్మద్దనుండి గిలిగింత వచ్చియొన్నాడు.

చిత్తార్థి — ఏమేమి ? సారంగధరుఁడు-సారంగధరుఁడు-సారంగధరుఁడు.

అంటి — తమనముఖమును సారంగధరవోభువువారు గిలి గింతను బంపినావఁటు?

చిత్తార్థి — రమ్మను.

చంపా — చిత్తము. (నిష్టామించును).

చిత్తార్థి — (తసలో) ఆసేనాగూడదా ? కన్నులారఱూ చుకొననా ? (ప్రశ్నకాశము) అంటింతా ! సారంగధరుఁడే యిందువచ్చున ట్లుపాయమాలోచించగలవా ? ఆయనగూడవేటు కుఱినిరి. ఎంతమంచిసమయము ? నాకంతయదృష్టముపట్టునా ? పోస్త, నీచేతికిచ్చిన యుత్తరముఁఝాపించి వానినిం దోడ్డుకోని రాగలవా ?

అంటి — అమ్మా ! యుత్తరమెందుకు ? లీధర చెస్తుటికిని గూడదట్టు. మిారుతోంవర పడవద్దు. నేనుమందుదా గిలిగింతతలోమాట్లూకి చిన్నుడ్రుభుప్రవారించువచ్చునటబిలఁ డేసెన్ని. నాసేన్ను తామెరుఁరా ! (నిష్టామించును.)

స్వల్పము= చిత్తార్థి, రైణి మంగళ్లు ముఖ్యము
కేరినింపించి దీపించినపు.

42 - (42) 3227 15 3247 10 3248 10

పేర్కుచ్చికిం బంపటడినవుడెల్ల గంపెను కోస్తుసులు నీ స్నేహ చుంగాను చెలిక త్తొ నౌక్కుష్టుర్రి నాతొపెట్ట లు ఏంచి నప్పుచుం అను. పోగంపొల్ ఎంచు బూలు. మచసుచు రాసిమసువెళ్ళు పణ్ణుక విధి లేదు. ఇంకిన్నాన్నతున్న మేడు పోశ నుస్స చున్న లపంటిది. అందఱను హంప్యశ్శుకర్తులు నౌక్కుచూ టఁగుచును. కానీ నస్సైక్కునక్కెములాయట, దూలగుణినం టుట్టి, కంకుఁగపుట్టేయటే, కత్తినాటుటే, సరేగాని యెంత నాన్నికై శత్రుంగాదీయునుగడా? ఒరులచిత్తము కనిపెట్ట వలె, ఒడరానిపాట్టుపడవలె, కానిగద్దు కఱవవలె? ఈజానెము పూటుకై కడాచుంతక్కులిఁ. అదిగో!యంటింతనిచ్చుచున్న నీ. ఇంతిగాలుగాయ, గయ్యాళిగంప, వగలనంకాయ, చిత్తార్థిగి దేంపుఁ వోకివంటిది.

ఆంధీ— (ప్రియేశించి) ఓరీ ! ఓన్ ! రిలిగింతగారూ ! చాలాదినములకునీరాళ్. నీవునామగడవైనచోనిన్నునావైటలోనిముస్యుల్నాని దాచుకొనక పోదునా ? యామూమడిచండ్లకావలెనా ?

గిత ... కీచపుగూడన్న), తల్లిమంసుపురాణు, స్వయాచాలు
అంబులు నొక్క । 6

ప్రాయముల కు వ్యాపించిన ప్రాయముల కు వ్యాపించిన

ఏడు ప్రాణికిలోనే వీటి ముఖంలో కొన్ని వ్యాపారాలు ఉన్నాయి.

పక్క పోర్కమనా, రసము పీండించక చోప్పదున్నా, సిబలు పెండిం చక వీసుదున్నా ?

అచ్చి — ఉపాట డెళ్లమునోచే దట్టర్చెసేపుటుట్టు, గలిగొత్తా! హోళ్లమును కేటుగాను తుట్టేయించిట్లా ?

గిలి — ఎంచేయించలు, త్యైల్లబీట్టుస్తుస్తు . పాటమొనిక. ఏ మిగా కొలూ యుఁ సెప్పటి యూట లనుస్త్టు వృథువు శేషో ముపైనెని నన్నిక్కడికంపుట, విరారండబుటు నాఁని త్యైచు చుంట మీ లికెమో గబ్బిలములనటి నంఁఁఁఁ ఖస్కు లాడు చున్నవి.

అంటి. గిలి చ్చుగాగు వాగక జౌఫ్లు మెంచుకు నిచ్చు నార్ధంగాఫరపృథివువాడు వంపించినారు ?

గిలి — నయమ నీరాయబారమెంచువు ? పిలుచనిపేరంటక ము, జెప్పనివిందు. చిత్రాంగిదేవిగారితో నే సే చెప్పుమను. నస్సిరమ్మన్నారుకారా ?

అంటి — నేడవుటు, దేవిగారికి జ్ఞానప్రమాణికచ్చినది. ఇందినమున నూపెటుఁ బ్యాముఖుభుచూయి ని స్టేటముటు. ఇంవ తకమాసము నన్ను దెలిస్తామ్మని ఎండ్లిఁ ..

గిలి — పేడిషు ఖచుచూడనని నాచెంగ్రి నూ ? అంట్లున నాఁడనులుముచూడనని నాప్రీతము. బోని ! ఆపెచేసల్రియే తప్పెను. దేవిగారితో చిన్నపృథివువాడ మనవిచేయుమనిసే లచ్చిసురు. వారిపాపురము దేవిగారిమేష్టైనివ్రీలినది. అండ్లుఁడి చా . తీకిస్సుగచ ముర్ఱు స. కీటగూచూ సార్ధగఢక

ప్రభువువారు నాకోఇకెదురు చూచుండుమని వార్షచ్ఛ్వాసారు. అదిగో! వాకుత్తప్రచీనమాను నాక్కుండిది. కుచుస్సుది గుణకసేనందేగవలెను? సీవుత్యరగాపాత్రమయదికొని యంతలో రావలెనుసుమా? ఆలుమగల కంటింతా!

అంటి— మంచిది, వై బల్హింజక్కులింతా!

(గిరిగింణ నిష్పత్తించును.)

అంటి— (తసలో) సారంగాధిర ప్రభువువై జిత్తార్థింగిష్టికి మోహము ముఖ్యరఘుగా నుస్సుది. ఎద్దియైన నోక యుత్తుపన్ని యూతని నాచెకన్న లయుచులు నీదిసపుసఁ బెట్టనియుడల సట్టితో నాపెబ్రితుకును నాబ్రితుకును తరి. ఇప్పుడు నాబ్రితుకు మంత్రినాని గండపుసామెతగా నుస్సుది. ఈచారువుము గూడ నావూన్ని శెరపేర్చుటకే తప్పకయింపు వచ్చినది. ఇది దునొకమేలే. తానీమాచెదను. (ప్రికాళము) ఓమా! గిలి గుండు ముంతా.

ఇల్లి— (ప్రివేశించి) వచ్చితీసంటింత జాంతా.

అంటి— (ఉత్తరవిమాఖోవుచు) ఇదిగో! పోనీయుండుకుడి దేవిగాదివింత కేయాపాత్రముంబట్టి తమయైద్దమంచునొవ్వారుచి స్వప్రథావుగారితోదల్లియైద్దకుఁ గొడుకువచ్చుట కేమియభ్యం తరమనిచెలుప సెఱవిచ్చొరు గనుక నీవేగి చిన్నప్రభువువార్తా కీస్కున్నానిరా.

ఇల్లి— ఉన్నతు. గీనోటినిశాసనే సమశుభోండును.

(నిష్పత్తించును.)

ఆలటి— నేను మేషప్రవేశుండి సారంగధరునిరాక చూచిడే వికో డెలపిన వటింతబాగుండును. (నిష్కర్మిమించును.)

చిత్రాంగి— పశకగది.

(చిత్రాంగి పాశ్వపయిఁ గూళ్ళుండి యుద్ధముచూచుకొనుచుండును.)

కావా— (ప్రపంచించి) యేలినవారిమేషప్రవై నౌకచక్కని ఔంపుడుపారువము వార్మిలి నాకుదొరికినది. దీని బంగరుటండ అంబటిమాడ నిస్సంశయముగఁ జిన్నప్రభుభువారిదిది ఏమి సే యుమని సెలపు?

చిత్రా— అద్ది! యేదీ కోర్కనిఁర్కు నాచేతికమ్ము. నీ వుపోయి అంటింత యెక్కడనున్నదోతోదుప్రోనిరా.

దావా— చిత్రము. (నిష్కర్మిమించును.)

చిత్రా—

గి. తెల్లముగలిపువ్వు ♦ తెఱఁగున నావన్ను

కానిచేత ముద్దు ♦ గాంచు నిన్నుఁ

బోలుఁ జాలునట్టి ♦ పుణ్ణుంబు నాకెప్పు

పుట్టు చెప్పుమమ్ము ♦ పొపురమ్ము.

క. నాన్నెన్నుఁడైన దలఁయనే

చిన్నితసము నాటి నాదు ♦ చిత్రరువు పయనే

* గన్నిదువె వాడు చెప్పవె

నిన్నుక బృతిమాలుకొనెన ♦ నే పొపురమా.

ఇంక సారలుఁ కూడా ఇంకుఁచ్చుగు సంయసుఁచేను, కీర్తి

నిదవ ప్రేమమువలెబోచుచుతుణమయిన విషపడెనివినుచుందును. అంటింత యొమియంకసురాలేదు. రఘుగములైనట్టెంత యాలన్నీ పైనది. అది సారంగధరునిఁ దోషుళోనక రామ. నిశ్చయమే. నాయుడమకన్ను బెదరుచున్నది. తప్పక వానిని నేఱ్యాడగలను. నాళోర్కె.. దీఱిగలదా హా! ఆపియొమి నా కొకవింతయుల్లాసమిపుడు పొకముచున్నది. నామునుల సారంగధరుడిందు వచ్చునంతలో వానిపటముచూచుకోని పొమచుంచ్చుచూలని యామోహమునట్టు చెరువు చూచెంతి.

కరపారపిర్చియ—తృప్తికోగతి.

ప. నిష్టుఁ దలఁచుకొన్న కొలది — నిబ్బరంబు లయ్యెయి.

వస్తుకాఁడ నిన్ను గుర్తి — గొన్న పోహమయ్యె.

నిన్నుఁ జాఁడమన్న కనుల — నిద్దర కలవయ్యె!

కస్తు తసమనుండి నీసా — గనుపయి మనసయ్యె॥ నిన్ను॥

ఱ. తేలయకుండున్న మదికిఁ — దగులు మండులయ్యె.

చెలది నీదు పేరువిన్ను — చెచికి విందులయ్యె!

ఉ. చుల్లనిగాలి నిండుగల ♦ జాలిలి యామని చండుతోఁటులో

నల్లని మల్లిపుఖ్యపొద ♦ యచ్చటుఁ జిస్తులఁజెమ్ము జంల్రీమా

మెల్లపుచిల్చ—పాట యట ♦ మోహముదీలుట వస్తు కానితో

మెల్లని సోయగంబుపడ ♦ మిఱుటయభ్యాసి యట్టిముచ్చటల్.

అయ్యెయా ! సేషెత్తు దానివలెబోచుమన్నాను. ఎవరయినవిందురేమోయికణాలించి యాలక్కుమేడలోఁబాస్పున్నలంక రింపించుచుగిటికేసందులనుండి సారంగధరుడు వచ్చున్నాన్ని డేమో కనిపెక్కును. (నిష్ట్రోమించును.)

కృష్ణ.

సారంగధరనాటకము

తృ శీ యా ० క ము .

ప్రధానము: కోటయొక్క మందలిభాగము.

ప్రీషము.— సారంగధర నుబ్దులు.

గలి— (ప్రవేశించి, తనలో) నేడుష్టమియటు. అప్పిందం
ద్వారము సైధవతారవలె చిన్నప్రభువువారు, పినతల్లిగారు సమా
వేశమటు. నేను రాయబారటు గౌటమునయితిని. నేడేదో
యు ప్స్టనపుట్టును. నాచెతికీఁ బాపురమెందు కీ లేదు? వేడి
ముఖముఁ జూడనని యిన్నాళ్ళనుండి లేనివ్రీతమిప్పుషుమాత్రీ
మెందుకుచెప్పుమా? ఏదోకిటుకున్నది. సంపన్నాంధు లోరుల
మనసు నొచ్చునేమోయని తలఁచరుగదా? ఆమెనాముఖమెం
దుకు చూడఁగూచదన్నది? ఉప్పుపులునులు దిన్న దేహముల
కన్నిటికి సభిమాన మొక్కటియేకదా? ఇప్పుఁలాగున నన్న
కాని వేడిముఖము, కోడెముఖము, నాఁడుముఖముతునకన్నిటికి
నొక్కటియేగదా మర్మాద. ఉన్నమూటన్నది నాఁకింకుకి క
సుస్థునుంటు? కాని, నేడంటిఁడైనుఁఁ జస్తి పాఘుప్పగారి నా

మెకమ్మెలుచూడగా సేవోయెక విపరీతమున్న ట్లూటో భూమచు
న్నది. పాపము, పాపము, పుణ్యము, పుణ్యము నా కెందుకు? నావనియేమో సేజేసెదను.

(సారంగధర, సుబుధ్వలును సమాపించును)

సారం— (ముందుచూచి) అడుగో! గిలిగింత—

సుబు— పరీకు సెఱవేఱనివానివలె ముఖమువేలవేసికొని
వచ్చుచున్నావేమిరా?

సారం— యుగము లుండిపోతిచి. పావురమేదిరా?

గిలి— నాకుక్కషిల్ల మధ్యదారిలో నన్నెంత యల్లరణైటి
సదో మించుకూ?

సారం— ఓరీ! నే బారువముచూట నశుగుచున్నాను.
నాతల్లికదా? యామెద్దు సంపినకన్న నేనేపోయి నాముద్దుల
పారువముండెచ్చున్న బాగుండును.

గిలి— అయ్యా! పావురమా? మించినతల్లిగారు తలియెదద
కుగోడుకుపమ్ములు కేమియథ్యంతరము. ప్రతములోనున్న నా
యెద్దునఁ బేడినంపనేలా యని దెలుప సెలవిచ్చినారు. ఆపామ
వముంబట్టించి వారియెద్దునే యుంచుకొన్నారు.

సారం— మాపినతల్లిగారం దర్శనముజేసితివా?

గిలి— యెర్రిక్కొంటయే లేదన్న నొక్క బార్మిహృషి
కైనఁబ్బుముఁడ్లు బాగుగఁ సెలవిచ్చుచున్నారు? నన్ను మెకు
మ్ముముదరికే చేరులేము. ఇంతసేప్పుతు నిలనఁబడి నిలవఁబడి కా
ఘ్యాక్కి తుణుపత్తామానముం దెన్నితిని.

సారం— పోసీ నేనేతెచ్చుకోనెదను . సీవుగూడ నామం టరా !

గిలి— ఇంకంఠములో జీవముండగా నేనాగున్నాముందో . క్షుదురా? సన్న ఇంరు చంపివైచిన నొప్పుకోనెవఃగాని.

సారం— నేన్నమా ! ఇక్కడనే యాగారడివాండ్రీపినోద ములు సీవుమాచుమంపుము. నేనిప్పుడే పోయివచ్చేదను.

సుబు— నాదొక్కమనవి. మిసపతమ్ముగారి యొద్దనేభ ద్విముగ నున్న దికదా బాహురము చేపుపంపించెదరు. తమకెం దుకిప్పుడేతొందర.

సారం— తనకలిఖి యింద్రీభోగమన్నట్లు, నీపారువమునీ యొద్దనున్న దిగినుక నీకీనింపాది. నీపారువముం దీసిగొనిరాక మానను.

గి పురిశఱమకొంచు నాకలి ♦ మణచియైన

నున్న గనినంత వింతగ ♦ నడబివచ్చు

మతియు నాచేతి పెలిదమ్మి ♦ నూడ్కు నిముడు

పారువము నొక్కుతుణ్ణున్నఁ ♦ బాయఁగలనే కి

కనికరమది యొంతయలసినదో ?

సుబు— తాము చదుపుకొన్న వారు, విభ్రానులు. తమకు నేను మనవిచేయువాటివాడగానుగాని, యిప్పుడొంటిగాఁ ఈ మంచేపురమున కరుగుట నామతముకాదు. ఏలనన

గీ, శ్రీమను రైజమగఁ జాల్కు ♦ నో మటియిది

రాణివాసంబునం ట్రోక్కుఁ ♦ బూనిసప్పం

సీటీలో మరంపుబడు బెండు 6 సాటియన్సుచం

బయటి కుబ్బగజ్జాచను ♦ రయముతోడ.

సారం— ఓయివెట్లివాడా! పిచియనుమానము లేదో?

క. కులముంబారువుమన్ గల

తలిచండ్రుల కొదవితగిన ♦ దాంపత్యమును

శైలాగు జవరాండ్ర చిత్రం

బులు చెలియించునెడ లోక ♦ మునవ్వాద్దినే.

మజీయ సీతల్లిచెంతకుఁ బోవుల కెన్నడైన ననుమానిం
చితివే? ఇదియెక్కడనే న లోకమంచుకదా?

సుబు — తమచిత్తము గాని, యిదివఱ కెన్నడును దంపు చుట్టికి దయచేసియుండలేదు. మతేయు నయ్యగారూర లేరు.

గీ. బంట్లిపొత్తున సాగసరి ♦ కంటుబడుటు

పలుకరించుటకొక్క నే ♦ పము దౌరకుట

కలు గునప్పుడు మోహంబు ♦ కనులటగమ్మ

జానులెన విషేకంబు ♦ గానలేరు.

సర్— సుబ్దీ! నాతలి నన్ను జూడగోరి పంపించేను.
కాల్పనికి సెఱిట్, సేనెఫ్యూలింగ్ ర్యాలిగ్ చేను? మాది నిష్టల్యవ్యైన
శాండ్రుస్ క్రిస్టియన్, నాయ్కు క్రొస్ లోహించినిచ్చిని (నీవెళ్లఁచును) నా
క్రొస్ లోహించినిచ్చిని.

పుట్టం... (శోభ) మించిన వ్యాయము కి ఉపస్థితిలో చేసి లేకపోతాడు, అందించి గ్రిఫింగ్ పేశచుత్తి జ్ఞానించుచున్న దిశల్లతో రంగం పెట్టయిందన్న దు నేగానను. ((వకాశము)) తాము ఫురుపులకుగూడ మోహనాకారులునుండి.

సారం— ఓయా ! నీవు పార్ణిణిఖుత్తుఁడునని రించుకో
ఎది నన్ను వారించుచున్నావు, తగసియనుమానములు బెట్టు
చున్నావు ? బ్రిహ్మేములడ్డువడినను నాతల్లియెస్త్కి శుషోయి
పారునమునుఁడిసికొనిరాకమానను.

సుబు— ఇప్పుడుగడియమేఱుఁగున్నది. ఎంతోప్రాద్ధులే
దు. నలినవారిం కిస్సుపుటినుండ కనిపెట్టుకొని యున్నవా
డనుగుసుక చనువుకొలఁది మచిచేయుచున్నాను. వెళ్లివాడనో
మంచివాడనో (చేతులుపట్టుకొని) సేడున్నాపైని దమకాగ్రమ
ముకులుగుటచూడగా యేవోవిపరితహేతుభూతచైయున్నది.
మహకంరికము నొకయూబోతు నారించలేన్నాలు తమ్మునేన్నడఁ
జాలనుగాని, పారునము సెద్దనుంచుకొనియయ్యగారూర లేనిన
మమమునఁడస్ముం జూడుగోపేమిశ్శాలివలపు పెండికూతుఱు

సారం— అడ్డశు. ఇలఁగుతోలఁగుము.

సుబు— చిత్రాంగఁదేవి—

సారం— (సుబుధిందోలఁగుదోరోపు) నీలో నీనిక్కడ వెళ్లి
తర్కము వెలుపుచుండు, సేనువినను.

సుబు— విధలించిపోన న్యాయముకాదు. పూర్వము సా
రథియక్కషిచెపువు మిశుత్తాత యభిమన్యము నాహసించిన
ట్లు మిశును?జనుచున్నారు.

(సారంగధరుఁడు ఇనిపించుకొసక నిప్ర్యుమించుష.)

సుబు— (తనలో) ఆహా వరప్రిసాది! యాతఁడు నాపార్
ణాతుఁడిమించారము? పెద్దప్రిభువువా రూర లేదు,

జగన్మోహనుండయిన యాతనింజూచి చిత్రాంగి కేముర్చుద్ది శుట్టునో ? ఈతఁడు సత్యధురంధరుఁడు. చిత్రాంగికి లొంగని యెడల సామఘేమిపాపమాలోచించునో యాశ్వరా ! పాండ వవంళమునకిది తుందకాబోలు నోరీ గిలిగింతా ! నీవైనం బరు ఎత్తి యాతని కాళ్ళపైబడరా ?

గిలి— మదపుటైనుగు నాట్టుటకుఁగుక్కపిల్లపరుగిషున్నై?

సుబు— పోనీ ! నీవామేడచెంతకుంబోయి జరుగునదికని పెట్టుము. మాతండ్రిగారితో చేసినమాచారముం దెలుపనేగెద. (నిష్కర్షించును.)

ప్రీదేశము;- చిత్రాంగి.నారు.

(ఇతాంగి యంటింతలు, మేడకిటికీసుండి సారంగఫరుఁడాకకెనురు, చూచుయ.)

అంటి— అమ్మా చూడుఁడు. కట్టుతెంచుకొన్న మదపుటైనుగువలె నదే చిన్నప్రీభువువారు పచ్చుచున్నారు.

చిత్రా—

గి. చిన్నతముమండి ♪ చిత్రుంబులోపెడఁ

భాయవండునట్టే ♪ హాయితలఁపు

కమ్ముపండు వెంచు ♪ కొన్నథాగ్యము వాయ

ప్రాణభద్రమె యాగిగా ♪ వచ్చుచుండే.

ఆహ ! యేమికిని ? యెండసోగి ? మాడ రెండాకనులుచా లునా ? క్లినితో సేబాగుసఁగలిపెచప్పొసునూ ? కోర్కెదీర్చు

కొనక నిల్వుందేను. పెమ్ముట నేమైసనుసరియే. ఏమిచక్కడనమ? చెరువైస్తోలంది నీతనిచాయ పసిఁడేనిస్తులువెలుపుచుంచే గెంతటేసి చూపులు! చూపులా సెమ్ముకింబార్చులు నెలటలక్షం దూఫలువక్కస్తలమేంత నెడల్పు? నేసెప్పుడందుసోలెదనో? యే నుగుతోండములుకానిచేటులుణాపు. నాచెతులార గంధమెప్పు డుపూసెడనో? ఏమియద్వాతమోసెమ్ము! నాచూపువీనిరూపునందు చిక్కుకొని మజలిభాలకుస్తుది. వీనితోనేసెట్లు మాటగలిచ్చేనోగా? నాక బెరవశమగుచున్నది. వాపియొకర్క్షాయెనచో వీనిచ్చె నామనసుచగులనేలి? నామోహమతోనేమిపనికి వీనికి నాస్తమనసు కలుగుతెనుగదా? ఒడల్పొడలుదాకిననెంతటిథైర్చులికైనదమిప్పుటకమానదు. ఏమటకానిచ్చికనిల్చ లేను. సేనీసమయము బోగొట్టుకొనిత్తొమైనబ్రిత్తకఁగలనొపాముమాట తరువాతఁ జూడపచ్చ నిటువంటికోర్కెచ్చెలకుంటయేపాపను. ఏమేనెవాన్నపైని గూర్చుండెడ సీవువానిందోచ్చుకొనిరా.

అంటి— ఈసంగతిపైద్దస్తుభువువారికిఁడెలిసినసమగునోకదా

చిత్తా— తెలియుచెట్లు? ఏమైనగానిమ్ము నాకోర్కెదీఱి నవెనుక నాకుజాపైననుసంతోషమే. ఏలాగుతెలియును? చేసినవారము చెప్పముగదా? ఇక్కడ మతెవరున్నారు. నేనునీ వేకదా? వాడిప్పచడినచో మనకేయపాయముం గలుగానేరదు.

అంటి— కానిందు చూచుకొందము. సేనిటిగోతోచ్చిత్తెచ్చెడను. (ఇరువురు నిస్క్రిమింతురు.)

సారం— (ప్రాచీనేశించి, తనలో) నిష్టారణశుగ స్నేహితు
నిఁ దొలుగుదోసినొప్పించితిని. నా కెందుకడ్డసంవలెను? లేని
పోని యనుమాచములు పెట్టినాఁడు. నాకు తల్లినంటిది గదా?
అంతటిపాపమెందైన కలదా? నా కెందుకీతలంసు. నా పావుర
మందుకొని త్వరగా సీతావునుండి వెపులెదను. ఈమేషయెంత
రఘుశీయముగ నున్నది.

శ్రీ. ఇరుద్దుకీల్చాప్పు కి లింపుగఁచూడంగ

స్వార్థంబు నెక్కింపఁ ◆ జాలు మెట్లు

అద్దంబువలె మేని ◆ నంతయుఁ గస్సుగ్గు

జాలిన నుస్సుని ◆ పాలగచ్చు

శీవకళలతోడఁకైలగి ◆ సవరసమల్

చెలువారుఁ జాపెదు ◆ చిత్త రఘులు

మాటిహాటికి వింత ◆ మాటలాడుచుఁ బంజ

రఘు లలరించు గో ◆ రలు చిలకలు

కలుగు నీమేడ్చైసుండి ◆ కాంచునశ్శుదు

క్రీండిజసములు చీమల ◆ చందముగను

తోఁటలుంబూరిబయిశ్శుల ◆ వాటముగను

గానఁఱడుచుండై దిరిగడి ◆ కమ్ముగఎకు.

అదిగో! నెవతెయో ఫంచారిక వచ్చుచున్నది. ఏమే? మా పినతల్లిగారెక్కడ వేంచేయన్నారు?

లంటి— లక్కుమేడలో తమకొఱకెమరుచూచుచుంబావుర
మునకు మేతలిపుచుగ్గు రీలాగున నమచేయఁడు.

సారం— (సిద్ధచుచు మేడనుషాచి)

గి. అయ్యగారికి నాదు పి ♦ స్నేహ్యపైనీ
గతగు పోమకు రిచట్టెడా ♦ రాక్షణముగను
పెలయి బంగారు బలుకంబ ♦ ములుగ డూల
ములు మహిలాపైనిట్టి యా ♦ దృఢముగలడె.

(ముందుచూచి) ఆకూర్చున్న వారే మాపినతల్లిగారు కాఁ
బోలును ? అమ్మగారికినమస్కారము.

చిత్రా— శోభనపు పెంచేకొడుకువుకమ్మై. రా వోయి!
అక్కడకాదీ మంచము పయకి. నీకు నాయ్యెద్దనేమి యభ్యం
తరము ?

సారం— అమ్మగారూ ! తమోడుకునకింత మన్ననయేలి?
శమసెల పతిక్రమింపకవచ్చితిని. నాపారువముం దయచేయు
గోరెడను.

చిత్రా— అయ్యా ! నీవు వచ్చినదేది ? కూర్చున్న దేది ?
పారువమున కేమిగాని చూచువిచాపట మెవరిదో ?

సారం— ఇది నాదే.

చిత్రా—నన్న మొదటనీకుఁబెండిలొచ్చిమాటలు జరిగినపుషమిం
తండ్రిగా రిదినాయ్యెద్దకంపించినారు నేనుగూడ నీపటములో
నీచెంతనున్నట్లువా సియున్న సెంతచాగుగనుండును? పోనీ, యు
పురుషు వృత్యకుమగానే యావేషుక గలిగెను ఓయా! నిన్ను
జూడవలెనని కన్నులు కాయలుకాచినవి. ఇప్పుడు కొడుకున
నుచున్నావు ? మొదట నా పెండ్రికొకుళవు నీవేగదా ?

సారం— హార హార ! యూహాఫోరాపి వింతగా నున్నది.
పాపాఁఖమితుఁడై నుబ్బి ! అమ్మ నాపారువమో ?

చిత్రా!—చేతులుబోడించనేలి? నీకన్ను జెన్ను దానగెద్దా? ఎగుతచక్కనివాడప్రాయి సారంగధరుడ్డా! వలవు వావినెఱు గదుకద్దా?

సారం—ఆమ్మా! మాతండ్రిగారు వేటకు వేంచేయున పుషు మంత్రితోగోన్ని రాజకార్యములనుఁగూర్చి నన్ను మాట్లాడుమని సెలవిచ్చినారు. పొర్చుపోవుచున్నది గనుక నేఁబో వలెను. కట్టాట్టించి బిడ్డనికి సెలవిప్పించగోరెదను.

చిత్రా!—నిన్నుఁగట్టాట్టించి యొవతె విదునఁగలడు. మంత్రితో నావల రాజకార్యములకేమిగాని నాతో నీ వలరాజ కార్యములఁజూడుము. ఓఱూ! నిన్ను జూచిన కన్ను లేకన్ను లు. ఇంకోక, గడియ నాయందు నీవేకట్టాట్టించి కూర్చుండరాదా? నేటిసమయము రేపువచ్చునా? నీకొఱ కెన్నాళ్ళనుండి యొదురు చూచుచున్నాను. నేటికిఁగదా నాకోర్కె దీఱెనుకి (చేతులుపట్టుకొని) నామనసింకను డెలియలేదా? ఎక్కడితల్లి వావి వచ్చినదిరా? వలపుఁకు, వావికిఁ జాలూదూరము.

సీ. తపయంతఁ గోరిస + ఫెనిమటి యొదడబ్బు

రఫిక గుట్టులఁ డెలల్ + గయకోనఁగ
ముందుకైలైదు గోర్కె + చుడము దచిన

యంత నిట్టూరుపు + లల్లుకోనఁగ
నీఁడుతోడులసెంచి + యొడటి చిత్రీముగాంచు

నచ్చుడు కన్నుబుల + లముకోనఁగ
రేపు మాపనుమాట + కైపని కొర్చున్నఁడి
కోరికి యఁప్పెణు + బూరుకోనఁగ

పాతులు వచ్చిన ♦ రేణు గడిచె
నోయి నివ్వర క్రస్తన ♦ మాయలేక
తెర్పిపాటులు యుగములై ♦ కష్టురములు
పేడిములఁబేందుఁ గందిన ♦ ఇరులపొష్టు.

నారం— శారహరా ! లూమెమిచూచున్నది. మెండటు
సీ ర్షియజ్ఞానియలాపై వారలక్ష స్వేచ్ఛదౌర్జీటవారియుఁ పేక
మునకు మఱింతి బలిఃరము సేవింకెప్పించుక్కొనకున్నఁ గీఁఁ
ముఁఁ నును. అప్పా ! మాతండ్రిగారు భూలోకదేవేంద్రుఁము
నేనునికుబిష్ట్ పను. ఇదిపఱకు మనవంపేము మచ్చి తేరిది.

గి. సతీరూఇ సుఖి విశ్వాస ♦ ఘూతసేత
కామద్యుంధ కూపంయఁ ♦ లోము మంగుట
తెలిసి తెలిసియు కథింబు ♦ దెమ్మకొనుట
త్రియపక్కిత్తిక్క బ్రితుకుఱు ♦ తిగుసెమనకు.

మఱియుఁ దనుపులుసోవ్రుమగాని మాటళాశ్వతముగ నుం ఇను.

చిరా— ఒయిా!నీవు తెలిసినవాడన్న. న్నమవనేర్చిప్రాక్క
కు, నన్నులుచేయుఁ. కెత్తిఁయప్పేత్తిఁయు నాకుండెలియును.
వావికిఁబెన్ను పుగాస వయసునకుఁజెద్దువుగావా?

గి. ఉండపాడైసిశ్శుఁఁఁ ♦ పురదలంచి
పలపు ఇఱుపగ విపమున ♦ లావిలేఱచి
టాఁడిబంచితె సెఱజాఁ ♦ ఘూలబంతు
లావవాలంపునది ఏది ♦ యుందుశేసో.

శీసెఱుఁ వా / నాకుఁయెఱుఁన్ను ముపేఁగుఁగున్నుఁ. ఇన్నుఁ
ఇంపురిపేఁ, నొవాఁ ఁ.

గి, నలపుకొనపాగఁఁచు జ + వ్యసపుషెంచు
 కున్నిపోర్చుచుమెదులు నన్ + గనుఁఁలంచు
 శాంతుఁర్చుని నీవాచి + మఁడలించు
 లిఁకఁఁసువని నిందల + కేకతఁఁలు.

వాఫుల తెక్కుడికి ? వేడినిళ్ళకింస్తుకంలునా ?

సారం— అమ్మా ! మాటవచ్చును. నామాటవిను. మో
 హాసషటకు నాది ప్రీజన్లుముకాచు. సేరిందునచ్చుట యెల్లు
 భంగులండగమ.

గి, ఆర్మి పూత్తిగఁ బరింయ + నూడుకొర్కు
 ఇశ్శనియెదలోనఁ రకుగని + తంపికెట్ట
 ఒంధుఖులకెల్లకిఁ దల + వంపుచేసి
 జాగాగుంటకన్నును + జాతుమేలు.

మఱియు లోకమన్ని ఉఁకన్న నాటుసంగ్రమే ప్రియమయ్యెనేని
 నన్నుగన్న తలియేనాధ్వర్యయ్యేనేని నేనింమఁచ్చినమాత్రము
 న నాకివక్కితిఁయెట్లంటునుకి ఆపిళాచము మావంశమువాదాక
 లేదు. మాత్రాతితంచుఁలు పరకాంతా విముఖులు. నేనునా
 తోఁగదా యూప్రితభంగము కావలయును. అమ్మా ! భాధిం
 చిందిలియడి లోకమంతయజ్ఞానమయును ?

చిత్తా— నిన్నులాగు విసుచు యుగములైనబాగుండును.
 మతులైన్నిచెప్పినను మామేయున్నస్తున్నిచూసానని. థర్మిత్తు
 మునటు వలపుసకు చాలాదూరిము.

సీ, ఒక్కి-టి పచ్చిక + ప్పుర్తు తమ్ముక్కు అవ్వ
 పుంచఁఁసిలూరుఁ... + బోండలిస్తు.

మంతుగంథప్రతిక్తాం ॥ విందునేష్ట్రు రాఘవా
 ర్మోచుపుబ్రాహ్మి ముద్దు ॥ గోసకలుస్తు
 మనసు దీఱివిపంతి ॥ ముఖుకు శైల్ప్రమాణ
 జోకిల్ల తీయినమొని ॥ నొక్క కుస్తు
 మహని గృహియిలోలు ॥ ముఖుపై మోగ్గన
 వాలుగప్పుటసేల్చి ॥ చీంతు
 వస్తుఎం ములు లీటి ॥ వస్తుకాం
 కాంపియుగులెల్లాలే ని ॥ వాసికారు
 తెల్లులే చులకన చీయక ॥ దేంబుకొమ్ము
 వాడివయసున ముదునలి ॥ పుల్చు లేలు?

సియా! నీవు పిచ్చిపట్టు పట్టకు, మనసు రాయి చేసిశాన ॥
 నీమహిగిరుదాసనగియే దా మొదట నన్ను నీటు మాటలాసినా ॥
 మరాబులెప్పును బరిగినప్పొ యప్పుడేనాయిగఁడ వ్రతిని (కోఱ
 లిం మర్మానుచు) ఇప్పుము కొనుకుపెట్టాగుదువు? సారంగాధిగుఁడు
 నాకుమరాట తడఁపుగుచున్నది.

గి. కేంబల మాముల నొక్క టి ॥ గానీసర్పి
 రక్కిలోనయ్యిపంచవి ॥ భోమను దోషాగి
 వాడిమిాఅగ విప్పుడ ॥ త్వద్వత సిద్ధి
 బొందుదము రార యాశేం ॥ మందసీర.

(ముద్దుఁబ్బుఁపొనుచు) యాకనాగలేను, నాకోర్కెల్లించు.

సారం— (చెవులుమూసిగొని, తనలో) హరహరా! మా
 తండ్రిగారెంత యో తపసుచేసి నన్ను గాంచిరి. ఈఫూర్చాప
 మునసు నేసంగీకరింపకున్న ననీ మెబ్బితుకనీ దె తె నపరియె.

(ప్రీతిశము) అమ్మా ! నీకిటిపోవపుబుద్ది తగదు. మనసుము
శ్లోంచుకొనుము.

క. జగదేశ విరమాతిక - క

నుఱు రాణివి సేపిచణవు + నుంజదివిని

వహచిత భాషణముల నీ

తసయునితో నిస్సులాడు + దసు సేప్పల్లి.

ప్రీతిశముసో యినస్సరియోకాని సేసిపాపమున కొడ్డిక్కట్టఁడూల
నస్స ఉటకు మితమ్మునుపు తప్పునుసుమా ?

చిత్రా) —

కి. సుండె కాయచేపి + కావితాంపచిని

నస్సు జల్లి నాడ + న్యాయమఁటర

ఒక్కమాఱు మోవి + నొక్కానీరా సీకు

బస్సె మబ్బునారి + వస్సుకాడ.

నామసుదీర్ఘరా, సీకాళ్ళుపట్టుకొనెతరా, స్త్రీహత్యగట్టు
కొనురా, బీహర్ముకైనం డెలియనీమరా, యంక సెచ్చుఁడు ని
స్సు లోరమురా, యిప్పటికమాత్రము (కాళ్ళపెబడుచు) శరుణిం
చరా, బీతికించరా.

సారం — (విదలించుకొనిపోవుచు) స్త్రీవని యోర్చినాను.
మాసంశమునకు నీస్తుకాదుచి చ్చుటై త్తివి.

చిత్రా) — కర్కిటుడా! విదలించెదవా, నన్ను సుఱువె
టుటు. సీకు జయను కాము, పోతు పోతు (అష్టునడి) నామాఱు
చినవా ?

గి. రక్తకస్పర్శభిలిస + సయక + జాదు
శోరి. మెలపయి జాతిన + శోకభాదు
గడగడవడంకు మైహరు + కాఁకభాదు
మాఱుచల్కుక వన్నొక్క + మాఱుబాదు.

సారం— అమ్మా! నేడెంటిలో రేపుమంటిలోనవగడియ
తుచ్ఛసఖము? ఫ్యారపాపము నేసపొంపఁఁల నిక నాగ్
పాపుపచ్ఛచున్నది.

గి. నిను పనంగూర్చి విభుని క + నీన్నరుజాదు
మితి నాటెడు నటకీతి + నోరుజాదు
పైవింపాలరి జాదు కై + జాఱుజాదు
బాధిగొని తుచ్ఛమా మోహ + ముక్కెడనాదు.
అట్టకు తోలఁగుతోలఁగు.

చిత్రా— వద్దుచుమిా, వినవ్రగదా పోన్నచున్నావా? కా
నీచూడు. రేపునీరక్కము బొట్టుపెట్టుకొనక నాపగదీఱునా?

సారం— మాతండ్రిగారిత్తో నెద్దియోపాపముకల్పించి చె
వ్యి చగవించెదవు? ఇంతియేకదా? సత్య హృదయముతోపశి
యిగాజచ్చెవను. (ఇరువురు నిష్కామింతురు.)

శ్రీ త్రైలోక్య

సంపుర్ణ.

పాచంగధన నాటక జ్ఞాన.

చతుర్థాంక ము.

శ్రీదేవము: — రత్నాంగిచేచి యంతఃఫరము,
శ్రీశము: — రత్నాంగి, దాసి వలంతెలో.

రత్నాంగి — ఏలవంతా ! నీచేతిలోని పత్రమేఘమే ? సమన్తురాణములును జక్కగాజెదివిన శుణ్యరాసి మాయమ్మగారు నాతోగూడ నీర్జవదువుచెప్పించి పెంచినందుకుండిగుస్తాన్ని వుగూడ నెల్లపుషుషెవ్విద్దూ జీముప్పును గాహందిగిచుచుంచప్పు. ఇంచేవు నీనంకినా చింగాళ లింగానియందివివదువు పరిశుద్ధమా శ్రీమంతుస్య ఇక్కీమువంటి సంక్షముగాదా ?

సలై — జూరిదాపరానుతారమగు నేలినవారివంటి పత్రినీ తాళిరోచుణి ముందు నాచదువును, నాయోగ్యతయన నేపాటివి ? నలినవారికిఁ జన్మనాటినుజీయు నేవణాలియండలిచెల్లిపెంపున నిట్టుసెఱవిచ్చుచున్నారుగాని యాష్ట్రుమిల్లాలితనమని యొకచిన్న ద్విపదమ్యము. తమతరీగారు తమ్మును సారెపం సించుచ్చు క్షిపుతమిమ్మి నాకాజ్ఞ చేసిరించాని, నాపెట్టెల్లో నేటి

చనిన్నా శ్వసలకము ఒరాశునని యేలిని వాకి మర్పించనందుకి
సేవకీర్తాణిని తుమించు ఉండేచెను.

తత్త్వా — సంతోషము. ఎదీ — (చేసందుకొని)

క్షీరద. అత్తవారింటిలో కి నడుశువు జూల్ప
 పొతున నీతోడి కి పొలఁతులకోల్పు।
 మాటి నూటికి వ్యు కి మాటులాడుము।
 నీటుతోడుతే ఒరు కి నిదెసబ్బాడుకుము।
 తుమివల్లా చేడెల కి తో జ్యుగ్గించు।
 కులంధుఫలజూడు కి గోటుతోఱు।
 చిఖుతింట్లు నాసు కి లేయాగు రాము।
 మత్తి పైటటార్పుట కి మర్యాదగాటు।
 దిల్లిర పొటులు కి కెలగి పొడుము।
 అస్తరమూడతో కి రోస్యుహుడుకుము।
 తలపాకిలిం కేళు కి దగదని యొఱుఁగు।
 కలిమిలేముల వోక్క, కైవడి జరుగు।
 పగటియంచున నిద్రి కి పుల్లంచు బోక్కా।
 పైగడి కైవారి కొం కి డెము విషరాకు।
 పొర్చిగాకుల్ పెనిమిటి కి యం చుమ్ముమ్ము।
 పావి సెల్లఘడు కై కి ఏమ్ముని కమ్ము!
 మగనికంటును కైతై కి మారుంచుతే తు।
 మగనివలె నొరుడు కి మస్సించబోఁడు।
 పాయాగ సీకెల్పు కి డభిశ్శుటి గాంచు।
 మామున్నాన ప్రిటు కి మఁజులోని సుంచు॥

ఓంక్రమా చేలీ ! శ్లో ను సత్తీర్తిత్వతో సభిచృష్టవైనొంవవలేనీ తల్లు లేట్లుకోవచుందునో ? మయిము నాకున్న సాలన్ని ముసు మాయమ్మె యిచ్చిన ఇంపత్రీముసు సరిరాపుకదా ?

వల — నూచ్చునకువెలుఁగుఁ జూపించునట్లు సహజసద్గుళు లంకృతులఁసునేలినవారీకటిసీతిపద్యింబులఁగఱుపుటుయనవసరము.

(గీగింత పాడుమ ప్రిఫేశించుమ.)

కాథిరాగము — చతురశ్రీగతి.

ప॥ అన్నన్న సేణ్డోకా — యాళ్ళక్రూమాయై
మాయాఖోతుకట్టు తెంచి — పాద్మమితిపోయై।
కొన్నవాయూర లే — పన్న సందాయై।
పెరువంచిసును — వేండిదాయబాయై।
యేచ్చుల్రాసో నాకేల మా — లాల మాల మాలాల అ॥

1. చేతసన్న పిట్టి — చెలిచేరి పోయై।

మా — చిన్నన్న చీకఁటిలోఁ — జీవ్యువడుటాయై।

సీతిపెప్పినట్టి — సేపు ము వేటాయై।

లోఁ తెలుంగని సీటి — లో గంతులాయై।

శూతుకుత్తు కుక్కప్పిన్న నేఁ — గొప్పుమనా

సీకిప్పుడొక మంచి డ్లు॥ అన్న॥

3. చుప్పునాఁతివంచి వాని — చౌప్పుగనఁ డాయై।

మాయప్పువేచునంచేచాడు — తప్పుదారిపోయై।

ఒప్పుకున్న చిండువాని — కొస్తునఁచెండాయై।

చుప్పునారాఁడేమి యింక — బాముగాతిం యై।

కడుపురోసున్న కామాయిర్చు — గంపికయ్యిలిష్టు దిగేయై॥

రత్నా — ఏయాగిలింతా! పనివిరాదవచ్చిసట్లున్న వేమి యానింతిపాట థావమేహా తెలువహా?

గిలి— అస్తు ననన్నన్నన్నన్నన్న మఱికంతెనున్నన్నన్నన్న న్నన్న న్నన్న క్షేమేనఁ గానిన్న న్నన్న న్నన్న మఱివచ్చిన్నన్నన్న న్నన్న న్నన్న దేవుడుమిగా మేలుచేయగా సట్లువై నాకరాదుగా, దీనికేమిగాని, మెక్కినదితాడి, మెక్కినదికలు, కుట్టినదితేలు, వట్టినదిదయ్యము, వెంటబడ్డవాంశ్ | గుంటలు, తాఁ గోత్రి యన్నట్లున్నది. నాకమపుమండుచున్నది, నాకన్నముపెట్టు రా లేదా?

రత్నా— నీచిన్న ప్రభువుతో నివుభోజనము చేయలేదా యేమి?

గిలి— కపుపేలేనఁ గొడుకుపేరు సోమలింగమస్తుల్లున్న దిదిపఱకతడిల్లే పట్టలేను.

రత్నా— కట్టా! నాపట్టుందేగినాడో యాదివఱకునుగాడుం టకుగారణమేమిచేలీ? నాయన్న సేచు పుట్టినదిసము, నేట్తతో వానికిబదునెనిమిదేండ్లు పచ్చిసపే. పెద్దప్రభువువారు వలచి కట్టుకొన్న నాసవత్తి మొదట నాచిక్కనికే మాట్లాడుబడులనీపె ఆఁగవా? నాయన్నయాదివఱకును బెండ్లినేయఁపడకంటాకుణిం తించెదను. కొషు నుగోడలునుముచ్చుటదీఱ నిలులంకరించుంలచూచుటకన్న గిస్సు వారికన్న లక్ం కేమిపండువుకద్దు.

గిలి— నాచిన్న ప్రభువు నాచిన్నమ్ముచు ముచ్చులాడు గుణించా, నాఁ పుపు నిండగా. నా ఒడ్డుపిలత్తోఁ నాడిగచు

చున్నాయ్యెడిలో గూర్చుడగా నౌకన్ను పంపుగా.

వల — పూర్వాకాయావనముతో, బున్న మచందురును లేజి న్నప్రీభువువారు ప్రీమదు? కగపము కనురాపుయదా?

రత్నా — పోసి, నౌయన్న వెచ్చేంట్లుబ్రీతుకనీ? వాడివయసునఁబరిణయముకాశంటతగ దెందున్నఁఁడు చెప్పుమానాయన్న!

వల — అదిగో! చిన్నప్రీభువువారు వచ్చుమన్నారు?

సారం — (ఎవేశించి) ఆహా! సుబుధింగాదని యేగినందుకు ఘలమనుభవిరచితిఁగదా?

గి. తెల్పీడివ్యమాఁ ♦ తెలిపిను గానరు

మొహ తిమిరమండు ♦ మునుగునారు

ఆకటు చెడుగువావి ♦ వరయక చిత్తాంగి

యొంతిపనికి సాహు ♦ సించె నిప్పడు.

పావాత్మురా లెంతితలంచినది? తాను మాయయ్యకుఁబ్రీణముపంటదికదా? విశ్వాస ముకీంతయుం జూడమ కదా? రేవేమిశాఁడలిచిమున్న దో?

వల — అవ్వా! అదిగో! చిన్నప్రీభువువారు వచ్చుచుర్చారు.

రత్నా — వెచ్చేంట్లుబ్రీతుకు నౌయనా! మాటలో నేవచ్చితివి భోషనముచేసిపోవా?

సారం — (శమాయుతో, గనులోత్తుకొనుచః) అవ్వా! నేటిఘోరము నేనెన్నుచెప్పఁఁను?

రత్నా— అయ్యా! నన్ను గస్తుతండీ నాచంటికూనా. (కౌగిలించునుచు) నీకంటనీరెన్నడట్టు చూడలే డేవిజిట్ నురాళోడుకా!

సారం— అమ్మా! మధ్యాహ్నము మేసుపాపురముల గిరించేగా సాపాపురము పవతితల్లిచితార్థింగిమేషపైవార్థితెను దానిందిసికొనిరమ్మని యాగిలిగింతనుబంపితిఁగాని పిపతల్లిగారు నన్నురమ్మని సెలవిచ్చినారు. నాపొతుఁడుసుబుద్ధినన్నువలదని మళ్ళించుచుండ విసః పాపురముపైనాసతో నేనూమెయ్యెద్దుకే గితిని. పిష్టుట నేనేమిచెల్పుగలనునానో రాడకున్నది. మాయి య్యాగారితో నేమిచెప్పునో? మెంతపాప మాలోచించినటి.

రత్నా— అయ్యాతండీ, నాసతికొంపదిసినిన్నరమ్మని బలిషాపెట్టినదాంయేమి?

సారం— నేనావాపమానకొస్టుక విడల్చుకొని తప్పించుకొనుట దున్నర్చుమెనది. రేపామె నారక్తముబొఱ్ఱుపెట్టుకొండునని మొట్టిపుకొస్టుది.

రత్నా— ఆనో నాతండీ నాకుఫుచ్చలగా నీవుశాశ్వత్యముగాపాడలోవు సట్టుమునిన్నుగాపాడదా? గియుయ్యామార్చికొనాసతిమేమిపన్నిచెప్పునో? కట్టు యెంతనచ్చెను? మొదటని దినీకునూఁశాంచబడుటవలన నిఱతయమ్మును. ఢీ ఢీ కులకాండగదా నాసవతి యెంతపాపమెడిగట్టుకొన్నది. (కనులొతుకొనుచు) యంకనాకేమిదారి?

సారం— అమ్మా! న్నయసనపడకు. రేటటిపగ్గారికిప్పుడెందు!

విచారము? నేనింకను సంఘ్యపంచనమాచరించుకొన లేదు. నాకుసెలవిమ్ము. తీరిగి తమపాదసందర్భనముచేసేడను.

రత్నా—తండ్రీ! వరప్రసాదివినికేయపాయమునురానేడుకాని యోష్టటి వత్సమానమప్పుడు నాకుఁడెలియనిమ్మా. తీర్పీకజనసీ వార్ఫీ! నీవేనాబిడ్డనికి రక్త. (నిష్ట్రీమింతురు.)

ప్రదేశము:—చాకలవానియిల్లు.

ప్రపేశము:—చాకల గిజిగన్న, భార్యయంటింతతో.

గిజి— (తసలో) ఏమిచెప్పుమా తెల్పివచ్చినది. ఇప్పుడే కదామల్కోడికూసేను. ముందు వనిపెట్టుకొనగసిద్రియెస్తుప్పును? మఱియుసందినామాన్యమా రాజుగారిపనిగాని నేనుకాఁగా నీరాజుదేమ్మస్తువుడ్లు బట్టలు సిద్ధపఱచుచున్నాను గాని యంకోకనిశక్యమా? యాజామారు చాఁపునకుఁజిఖువేళ్ళరంగు, నీయొంటిపుపు బోడసరంచు చాఁపునకు గులాబిపూత్తికాచేసిబాగుచేసినానుగాని, వారుముఖ్యముగా రేపటికేతెమ్ముస్తుమావిడంచు చుట్టుజల్లరువాపింకనుదెమలకుండెను. మఱియు నీచాఁపు మిగులిడఱ్చెనది. రంగుప్పుఁచుట కష్టము. రంగువట్టముకొఁఁగుడవఁట? పల్చిన కాఁగుడవఁట? అందులోనుఁజెక్కఁజాథరా? సిన్నులా! పిలుకనాఁగఁదియును. దీనినిఁగుడలే పేసు నాకుపణయపసనేమో? కడలదుమొనలదుమెద్దుద్దుంగిస్తుకో? దీనికిఁగావలసినంతసేపును దయ్యముచలెబీల్చుకొని తిసుచు పశ్చుత్సువైయసిదు. (కాలితో తన్నుచు) లేవే? సనిచేయునటెను”

అంటే— ఆబ్బా ! యెన్ని జగ్గములకై న నిప్పిమాణస వద్దు దేవుడో ? కాన్నితమ్మువ గడబడ వెంచ్చు, వటి గొప్పసకుఁడాపులుసుంటు. సరే యెంచుకులేపవప్పు?

గిఫి— ఎంత పోతరించినావు ? చిత్తార్థింగిదేవి యొంగిశ్శు వెక్కిమెంతక్కార్పినావు ? నేపిలిచిన నీమచిరాకా ? నాజగారి చాపులుకేపేకపోయిన మనపనియేమగునోసికెఱుకా ? తెమ్ముత్వరగారంగులు నావలెను.

అంటే— ఇంటిలోను, గోటిలోను మతేషువని ? యొంతసే పును రంగులపనే ? (కన్నులునులున్నాని లేచును.)

గిఫి— ఇదిగో రాత్రి ప్రటికుబోయివచ్చే నననిమెప్పటికివచ్చినా వ్యాపారా నాకెఱుకేలేదు. నిద్రిప్రాపోయినది. నీగుళమెన్నా శృంగాయిస నొక్కటాగే యుస్వది. ఈతట్టమోయక విధిలేదు. దిస్కుమాలిన లోకముగాని, మ్మింగవాటముకాము, కక్కనాటముకాము, ఎంగగొప్పతు నీకెన్నితన్నిసను సిగ్గులేదు. కొటులోగూడ సీకేమివంగు ?

అంటే— నాకఁగామ మాదిత్తాంగిరాణిగారికి—

గిభి— మెల్లి మెల్లిగాణిత్తు. నాసేస్తుఁడుహంతకనాటుకుఁడూరుకాచియాపాటికిమునుపటివలె సుస్థితియరుగులూదఁబమక్కన్నాడేమోకి ఏమేమి ? చిత్తార్థి రాణిగారికెచరిపైరంగు ?

అంటే— ఆటునంటి నొరస్తానులకే ప్రట్టిపుతేనపుపు నన్ను మోదినచనమూర కేచం పెపవు? నిన్నరాత్రియొంతముచ్చటజరిగి

నదోనీకాఱుకా? తెల్వార్ని, పట్టమంతయు గ్రోలుపుట్టిను
అయ్యా నానోటనూగింజ కాన డమిసేయుదును.

గిజ — ఏమిటాముచ్చుట ? చిత్రాంగిష్ట జసనియాగిసది ? ఆఫ్ క్లాఫ్ వూ ! ఆడడెంతయుడుఁడు లొంగీ యండవఁ ను గాకున్న దాని లొంగిదీయట యొంతట మాఁ వానికై సశి య్ మా ? సుగుణములు నైజముఁఁబు ట్లు లెనుగాని యాతరులు నీ తులుచెపిన నేపాటికుదురును. నీతులు పోతెవాలవంటివి. చెప్పుమేటు జరిగేను ?

ఆంటే— చిత్రాంగిరాణి లన్న నండెజానుకు లోన్న ప్రభువు గారిని దనమేళకు రప్పించి తనతోరమ్మని బలిషుపెట్టును.

గిజి— అయ్యాయేమి శ్వారము పాపవనియూ మొక్కలోనే చెల్లేదా?

ల టో— చేత కాని మగవాండ్రీ, పానమని, పుణ్యమని యొర్ఘ్వలేక పదుచువారిని బెదిరించెనరు. పాన పుణ్యము ల కేమిగానిపిమృటు నేమిజరిగెనోచిను. చిన్న సోభవువారంమక్క ప్రకమిడలించుకోనిపోయిరి. అందువైషణతాంగియలిగిచేఇంటిలో నండుక్కున్న నిపండుకోనియున్నది. తెల్లవాళగానె నెడ్డప్రభవుగారితో, జిన్న సోభవును జంపంచుట కెద్దియోపాపము క వీంచిచెప్పును. ఈముచ్చుటయంతయునాకునులముండేజరిగెను గాన నాటీకెక్కరివచ్చును. రేశుచితాంగిచెసినట్లుల దబ్బరసాత్యము వెద్దపోభవువారితో, జెప్పనలసినచుప్పేమో?

(ప్రథి యారుగు పైనుండి యంతెయు కిసుచున్న పాఠించాలి అటు జున్న లోనికిఱ్చి వేశిరచి.)

జబ్లు— గిజిగన్నా! నాకంతయు వినఁబడుచున్నదిలే?

గిజి— జబ్లు! పాపము పాపము! శుణ్యము శుణ్యము! మన కెంచుకి మన మేదియు నెఱుగన్నట్టె యుండవలెను గాలున్న మనప్రాణముమిాదికి వచ్చునుజుమా?

జబ్లు— ఎంత ఘోరముజరిగెను? చిత్రాంగిరాణికెంత దుర్భధిపుట్టెను? తలుపు మూసికొనుఁడు నేఁబంచుకొనెదను.

(గిజిగన్న, భార్యతో నిష్కృతిమించున.)

జబ్లు— (పోవుచుఁదనలో) నిన్నప్రభువువారిపై నేరముమో పఁబడినయెంట వారునాచేతికిగదాయొప్పగించఁబడుదురు. చే వుఁడునాకీనిజమును ముందుగాఁడెలియనిచ్చుటమేలే? ఓపుళో! చింపుప్రభుప్పువారెంతమంచివారు? (నిష్కృతిమించున.)

(రాజువేఁటుండి వచ్చుటగోటునమిపించి, అందచముఁడిఁచి.)

రాజు— (తనలో) రాత్రిఁవేటూడి యడవినుండినచ్చుచుండు గా దుస్యస్త హేతువై వెడవెనవిద్రీ పట్టినదిగాని సుంతయుం బసలికట్టిఱులేదు. హరహరా! స్వయం మెంతనిజముగఁఁదోను మతియు నిష్పత్తిత్వియప్పు తెక్కుడికిబోపునో? మానవుడన సంత? మాయనెవ్వరెఱుంగరాముకదా? నన్నుఁడెల్పుటకుజం కిణ్ణిఖోలు నందలము మోయువాఁడుండతటీ నలసటతోఁబహి గుఱ్ఱువేటూచున్నారు. మతేరండుగడ్డియలకుఁబొద్దుమాఱువచ్చును. కోఁయంతయు నిదివఱకు మాఁటువాఁఁగియున్నది. కాని యుక్కాసనో? కొఁల్పుచావిడిచెంతుఁ గావచ్చును. గిలిగింతగాని

గొంతుకలెవినబడుచున్న దెంతబూగుఁబామున్నా..సు. ఇల్లి
చిసంబూఁమారునేయునేషో? ఇక్కడసుండయే వినియోగను.

(గిలిగింత పాడుచు ప్రీవేశించును.)

మేలుకోలాపు, భూపాళ్ళరాగము— అటుచూపు లాళ్ళము.

ప॥ మేలుకో యిసుడు — మేలుకో ఘుసుడు।

అ॥ మేలుకో యిసుడు — మేలుకో ఘుసుడు।

మేలుకో చీ కట్టి — జాలు ముసుఁగుచీపి॥ మేలు॥

ఱ, జారులు చోరులు - నల్పిసఫూరేము

జసుల కెఱుక పర్పు మేలుకో॥

అ, సాగి ద్వయ్యముహాఱ - చ్ఛాగారి తిర్మాలి

పేసుముక్కుజాణ మేలుకో॥

ః, తెలియ్యి హిడ గఁ - గఱన్నూ వాఁడుగఁ

తెలియతాలునలు - దెఱబయలుచేఱుగఁ హేలు॥

ఈ, కాకికాపఁట్టు యు - ఘుమకము కసుమాఁయు॥

గాక కిరసమువాయు॥ మేలు॥

రాజు — కీపాలా! మొగలి మొదలగువింత పూర్వాభోదలఁ
బూయించుచుఁ బలురకంబుల మధురవృక్షాబులు గాయించు
చు, సమజంబులగు నడవ లందు ర్చిపాలు కొండ సెలయేటిం
బోలి వీనిధోగణిగూడ సెగతరముఁయుఁ నున్నది.అయ్యా!
యూరకున్నఁడే మర్యాదిత చిత్తుఁడు. పోనీ, యాకఁబిలిచెడ
నోరీ గిలిగింతా!

గాలి — గిలిగింతా, వలనంతా, అగఁంతా, ఎట్టింతా,

ఎక్కిరింత, చికిలింత, బాలెత, చూలింత, కుట్టిఁబాంత, అం
తింత, చింత, మంచివేగై. ఓహూ! ఏలినవారు కనులపండు
వుగా విచ్చేసిరి. ఎస్తి సాప్పినక్కలవేటాడినాగు, మతెన్ని గుడీ
కొంగలకువల వెచినా రింకెన్ని చచ్చుల్లోండల కురిబన్ని నారు.
మతియు నెన్నియడవి దోషులండంపి తెచ్చినామ. తమ వేటు
నైభవ మొరసరి సెలవిందు. వివేకసింహముంబట్టిరా లేదా:

రాజు — మేడమైల్లు వేబడి దొర్కెవు దంతత్తుకాయులె నీ
నోరాగదేమిరా ? నీవన్నుకై వేటయందెద్దియుం జక్కులేదోక
బెబ్బలిమాల్చిము వేటువడి పాతిపోయెను. మతొకయాఁడుతే
డి సమాపించెనుగాని దానికన్ను లజ్జాడ్జితార్చింగి దేవి జూపక
మువచ్చినదిరా ? కనుక యూ లేడిం జంపుటును చేతులాడ లేదు.
కొన్నిపందులను, గణజులనుమాత్రముకొట్టితెచ్చితినోరి! మిక్క
లియలసియుంటిని. దేవి చితార్చింగియెద్ద విశ్రమించవలెను. న
న్నజూలువలువముస్తాగిడి పంపుకొన్న వుడా మొముఖిమిట్లుంగు
సుజుమా ? ఇప్పుడ్డిచంద్రమీలిజ్జాడ్జిగా మహాకవి గాయకళిలో
మణి చెప్పినపద్యము స్వర్ణించినది.

1. పొర్చుజ్యాడఁఁగిండి ♦ హాస్తుమించి

ఖాటిగిపోయిరణాదును ♦ చుక్కుబంటు

ఇదుమచ్చాటున బలగము ♦ లెడనియుంట

తెల్లమని రిక్కగాయఁడు ♦ వెల్లుబాఁసై,

ఆవా! మహాకవిగాయకళిలోమణి చెప్పినడెంతయునిజము.
వినుమోరీ, నిన్ననాచే బెబ్బల్లివేటుతస్థిరఫుమ బంట్లాకుఁడెన
సేపుఁఁక మొనని పట్టుకువాఁడు జడిసి నలుదట్లు పరుగిడిరి.

గిలి— అత్కన్న జరిగినది జరిగినట్టేచెవ్వును. నేనోక వడ్యమునుజేసిచిం. తమిష్టుండును—నా

రాజు— ఏదీచనువు, నశ్శించక కపీశ్వరుడు?

గిలి— ఉన్నమాటన్న నెనఁఁడుమకఁడు? చీత్తిగించుఁడు.
గి. తానొనర్చిన చీకటి+తప్పజీగియు

మగని విధిలేక కనిపైస్తు+మగనఁబోలె

పలితివడి పొర్చిద్దముంగల+నిలిచెజంద్యీఁ

డాకసపు పెనమునందు మా+డంపువలెను

రాజు— చీకఁతప్పన్న నేమిరాళి కీంనుమాఁడులుచూచు
కొనిపలుటుచున్నావా. నీకేమిమాశ్చర్యము కలిగేను.

గిలి— చితాంగిఁదేవిగారి మేడటవిచ్చేయుచురుకాఁబోలుకి
దయచేయఁడు మనవి చేసేదను. నిన్నటియుదయమున కీయుద
యమఱువదినాటుగుగడియులు. తుంముమనదికాదు ఎప్పటికే
దిజరుగునోక డా?

రాజు— ఏమైన వింతలుకలిగినవాయేమి? రాత్రిమాళా
కిదుర్వప్పు ముకలిగేను. చిరంజీవి సారంగధరుఁగుసుమాఖుఁడు?

గిలి— ఏలనట్లుషుగుచున్నారు? రాత్రినాకుఁగూడ సెకకల
వచ్చేను. నాకఁట, వేగురుకారు, మాఱుగురుకారు, మూగురు
కారిద్దతాడఁడ్యిట. అందుపెద్దదియిల్లాలఁట. చిన్నదిగయ్యా
థియఁట. చెప్పుమన్నారా? అబ్బా! భయమగుచున్నది. పోని
చెప్పేదను. ఆచిన్నదఁట- కాదుమాచినాను. పెద్దయూపెకొక
చక్కనిమంచికొడుకఁట. నాచిన్నయాటేవానిని రఘ్నునిబలిమా

పెట్టినవఁట. వాఁమవిదలించుకొని సాఱిపోయినాడట. పిమ్ము, టనాచ్చిన్నాయుగుకోతెయ్యెనదఁట. గంతులువైచినదఁలు, కళ్ళు బుఱ్ఱునున్నదఁట. నిక్కినదఁట సీలినదఁట. అటుపైనొకు జ్ఞాపకములేవఁట. దీనికేమిగాని, తమకేమికలవచ్చేను?

రాజు— సీకలనంటిదే యించుఖించు నాకలయ్యను. అది రొయికపాశుకల దానినిస్కరించుగూడదు. వింతలులేవుగద?

గిలి— మజేమివింతలు? పాపముపాపమే, పుణ్యముపుణ్యమే, నిజమునిజమే, అబద్ధముబద్ధమే? తల్లితల్లియే, కొదుసుకొదుకే, మిశ్రమిశ్రారే, నేనునేనేకి సరిగాని, నిన్న నేక వింతజరిగెను. చూడలేదు గానివిన్నానేమో? పోస్తి మనవిచేసికొనెనను. మనపట్టణపు మదస్తుటేనుగు కట్టుదెంచుకొని పూఢోటుకొలనులోబడినదఁట. మొసలి రొయకటి దానింబట్టుకొనెనట. అప్పుడాయేనుగు మొసలిం దప్పించుకొనిపోవుట యెంణోకట్టిమయ్యేనట. ఇదినిజమే, నిజముకా దబద్ధమేం. అబద్ధముకాదిహిహిహిం. ఇదిగో చిత్తార్థిగంగి యమ్మవారిగుడి. కాదుమేడగుఫ్ఫును. అదిగోయంటిత యేలినవాడోషుకొనిపోవ నచ్చినది. నాకు సెలపిండునేఐయెదను.

రాజు— రా రా వాఁగు వాఁగు.

గిలి— వావివాఁగు వరుసమంచిచెడ్డ. ఓడేపుడా! ఏజ్ఞామున్కెన నేమగవాడుకావద్దు, ఆడడకావద్దు, రాజుకావద్దు, రాణికావద్దు.

రాజు— వింతపేలుషు కట్టివురా జంకెదాయేల?

గితి— ఒకటి రెండు మూడంటింతతో⁹ నలుగురు, గితి కీంతతో⁹ మేడకునొప్పి యేమోయిక మనస్సుదిప్పి, విధినాకొప్పి జంకాకాదేలినవారికిగనికర మంటిగతలుమచ్చరము, నాతునిచ్చ రము.

అంటి— అమ్మగా రేకాంతంబున —

గిలి— గోడలుచెవిటివనుకొన్నవా? అంటింతగుల్లా ద్వే లినవాడకూడము. నేబోయెదనాయున్నాత్మేనగానిన్నితముకా ఆచుకొందునా?

రాజు— ఏమిరాణివృతము?

గిలి— నేను చూడవన్ననాకుబందియేమికి నేనాఁతు దాని సంటనేయంలను.

రాజు— నపుంసకలింగమా! నీకిదిసహజమే. (అంటింతతో) ఏనే నాపార్చించాడనమెందున్నది?

అంటి— అమ్మగారు చీకటిగదిలో నేదోయలుకతో ను స్నాట్సున్నారు.

గిలి— (తనలో)అఫో, మిసములేదయ్యేరా యలుకస్తు ఆ సూడఁగొట్టెదును. దుర్గానురా లేమిపస్తునో? అయ్యా నా చిశ్చవ్రీభువో యయ్యానెనో! నీపువేల్పువంటివాడవువండీ.

రాజు— ఏమిచింత పొలయలుక? కానీ యిదేమంచినము. యము.

ఉ. లాలచుఁడుగోరి కను ♦ లంబడబ్బ అవంతము త్తెప్పం
జాలెగఁ జిమ్ముచున్ తెదవి ♦ చాటునించుగోరిఱచు ప్పులన్

గేలుల నొడ్డుకొంచు గిరి ♦ గింత కొకంతట న్నో పస్సునక
దాలిమిదూలసోలు సెల ♦ తండుమిదీఱగ ముద్దులాడెదన్.
అంటే — ఇదిగోదీపము వెలిగించినా నరుగోయమ్ముగారు.
రాబు—

గి సన్నమిష్టును దోఁచెడు ♦ చందురువలె
అకుచాటుఁడిన గుగాచి ♦ యలరుమాడ్చు
సీటుఁబ్రీతిఫలియించు మా ♦ నికమువోలి
చీరముసుఁగునఁజితాఁగి ♦ చెయ్యునిఁతె.

శుగదిలోనేల సండుకొన్నావు ? నీవున్నమెడు జీకటివెల్లడి
గదా, మసిగాజులోని దీపమువలె మాసినచీరనేల సీయుడలువె
లిగించుచున్నది. (ముసుఁగుదీసి ముద్దువేట్టుకొనుచు)

గి. శేఱుబడలిక వాఁపె బ ♦ లేయైడిచెందు
మేనఁబుల్కుఁబేఁపె చి ♦ తూనఁగన్న
గఁక తూతలుదాఁపె స్వ్య ♦ ర్దమనుఖమ్ము
చూపె సీచనుసంస్వర్ప ♦ నుండరాఁగి.

ఉ. మాడవిదేమి యొక్కమొగిఁ ♦ జూపులాఁకటిచెల్లిన మా
టాడవిదేమి పల్లెదవు ♦ లంగఁసముత్యముకెంపుల్లాలుఁగాఁ
శాడవిదేమ్ముకుఁగఁల ♦ వాలిచి చిల్కులునాలకింపుఁ గే
ల్చైస్తును బంటువై నఱక ♦ బొందుటలేలనె పాఁజనయికా.

(ఒడటలుతుపుముచు)

గి. బేడిస కనుంగొసలవు సీ ♦ గోడ సేలు ?
పీడి కొప్పిటు కిర్మిందకీ ♦ రాడ సేలు ?
పిప్పు చ్చెస్తుపై రయి ♦ కూడ సేల ?
సన తెఱంగున సీదుపే ? న్న్యాఁడుసేల ?

ఆహా! నెత్తురుఱక్కలు నీకెట్లువుచ్చే. నాన్నోప్పు ము నిజమే. ఏదుర్కొర్కెనివల్లనీకీకిడుకలిగెను. వాడెవ్వుడైనం జెప్పు తమణ మేచంపించెదను.

చిత్రా—(ఏడ్చుచు) శారీణాథా! యాఘోరముమిాతో సేనేమనిచెప్పెదను.

గిరి— అమ్మ దీనిజహ్వాపడిపోను, పారంభించెను.

చిత్రా—(శేవబోయిపడిపోనుచు) నాయొడలుపచ్చిపుండుకీళ్ళాడకున్నవి. ఏనుగుకలఁచిన కొలనువలెనయ్యనాపని. చావునకు సిధ్మమగనుండి నాఘుళ్యమున మిమ్ముజూడఁగలిగితిని.

రాజు—(చిత్రాఁగితలతనతొడ్డుపైనిఖొని) దేవీచిత్రా! గి! పార్సేశ్వరీ! నీఁభయములే దయ్యాపలుక వేమి? అయ్యయొసూరిభులినది. ఏదేయంటింతా మంచినీరు?

గిరి— మహాప్రభా! అమ్మగారికి పిశాచగుణమన్నో నెదనిన్ననీలాగేయొకపెలయాలు భూతముపట్టి విఱుచుగొనిపడియొడచెల్లఱక్కొన్నది. సెలనయినయొడల వదలఁగొట్టెదను.

రాజు— ఔను నిజస్తేయుండవచ్చును. లేకున్నపులిమిానములఁజెఱుక నెవడుసాహసించును? సేనమున్నోన్నదితపే. కట్టా! యాదయ్యమెట్లువదలును.

గిరి— ఏలినవారు కొంచెము సహించెదకేని నిమునములో దానియభ్యతోఁజెప్పుకొనునట్లుచేసెద సేమున్నది, మప్పటిముసుగుపెట్టి కారుమిఱువకాయ ముక్కలోబోగఁముచుఁడింతరుస్విలతోఁ నాలుగంటించినచో దయ్యము, దయ్యమున కూక

సూచిపోవును

చిత్రా—ఓరీ కాశులు వేలకునిన్ను జంపించెదను. దయ్యా ములేదు గియ్యములేదు. ఏడు నాప్రాణేశ్వరులకారా? నేను వారిపాదములను విషువని యల్లాలనుగానా? ప్రాణేశ్వరా! సేద తేటితిని.

అంటి— మహాప్రభా! మంచినీస్య మిక్కిలిగఁ బట్టినచో పాతముచేయునేమో?

గిలి— అంతపైర్యశరీరమునక వాతమెల్లుచేయును.

చిత్రా— ప్రాణేశ్వరా! యాదుర్మార్గాన్ని నాయెదుటనుండి తొలఁగించుఁడు. జరిగినసంగతిమసవిచేసేదము.

రాజు— ఓరీ వేరీలకు మిక్కడనుండిపో.

గిలి— (వెడలిపోవుమఁడనలో) నామిఁదికిఁగుఁడుఁడెయ్యు నేమో దీసయ్యుడ్దిరగ. రాయాపదా! శిన్ను మేఘద్దుగలమార్చి

చిత్రా— ప్రాణేశ్వరా! యేమిచెర్పునును? నేనెందుక్కుబుతికియంటిని. నేనాడైదైప్పుబునేలి? ఒడ్డెనమా! గరవంతకన్ను పెట్టుకొని నీవేచూచున్నావగదా. ఎంత ఫూరమెంతయవక్కితి. నాకమాట తడుబటుచున్నది కొంచెన్నాగెదను.

రాజు— ప్రాణేశ్వరీ! తొందరిలేదు. నింపాదిగాఁజెప్పు. హఁ యేసాపాత్ముఁడునీకిట్టియవక్కుతిచేసినాఁడో యొక్కమాటలోఁ దెలియనిమ్ము.

చిత్రా— (ఓపముతో) ఓరీదుర్మార్గార్డా! కొడుకునన్నకొన్నాచూ! నాప్రాణేశ్వరుఁడూర లేనిసమయమునవచ్చుతివిరా!

తల్లికషుపునంజె యిషైలితివిరా! యెంతపాప చుండిగోన్నావరా
నానాధుండు భూలోకదేవేంద్రీఁడు, నేఁజెప్పినఁ జిన్నఁబోవునే
మో నేఁసందుకు బ్రీతికితిని.

రాజు— (తనలో) ఎనఁడిక్కడకూ వచ్చియుండ వచ్చును?
మంత్రియా, సుబుదియా! కానీ తెలియును. సాఁణేశ్వరీ! అను
మానించవద్దిందెవ్వడైనే జెప్పకతీఱదు. తారీఁయు ముద్దిడ
నెనుఁడు తెగించె నోర్చుకొనుము. ఖడ్డమా! నీకిన్నా శ్రుందగిన
విందుదౌరకెను.

చిత్రా— ఇఁ కేమిన్యాయమిం కేమిలోకమింకెక్కిసినత్వము.
(ఒకచేత నోరుమూళ్లోని) అయ్యా! నాపాతిస్థ్యమో నా
తిప్పిత్వమో యూకేమియున్నది. కొఁడుకాఁఁడు, మరపాలిటి
యాదపమునలము

రాజు— ఏమేమి? సారంగధరుఁడే! నాస్సిప్పు మేనాకుఁజె ప్పే
సేమిజరిగెను.

చిత్రా— అటింతా! నాకునోరాడదు సీన్నదెలుపుము—
పోసీనేనేచెప్పేదను. ఆహాతుండు పారువముమిషతో నిక్క
డకుపచ్చి నన్ను బలిమిచెఱప్పిన్నాఁడు. నేఁసంత మధ్యించినను
గొన్నఁడుకాఁఁడుదానిని నేనేమిచేయఁగలను. తమతోఁ జె
ప్పుటకుబ్రీతికయున్నా నిఁక యేదోతెఱవుచూచుకొనియాహీ
ఇముంబోగొట్టుకొనెద నపకీతిఁబ్రబతుకునా కెందుకు ?

రాజు— సరేయాదుర్కునిననిపట్టించియిప్పుడెవచ్చేదను.
సీన్నచనిపోనేల. ఎంతఫూర మెంత యపకీతిఁ. అంటింతా!

అనెను ఓం యి గాయములకు మందు లేనిబాగు చేయుము.

(ఆంటింత చిత్రాంగితో నిష్కామించున.)

ఆపణి ! స్వేచ్ఛా! యాదియెంలతలవంపు). నాహృదయశాఖ్యము చేటింగోనరి. మతేమున్నది. నేనెంత పరాక్రమజ్ఞాలినైనను, మంత్రంతక్కిచక్కీవరినైనను లోకములోడకిక్కనభ్యాతులు నేనెన్ని నపించినను నాక్కిమచ్చ పోదుగదా. జారత్వోమిమె ఇంగాని మృగాదు లెంపథస్యములు. ఒంపై వునఁగోధమింకొకైనై వునఁగునునొక్క పెట్టుపసుచ్చి నాహృదయమునబట్టజ్ఞాల కుంచి. ఆపత్రువోహాని ఖండించినంత స్తోధముజ్ఞాలింప వున్నముగాని లోకములో నాక్కినగుబొట్టు నాతోఁగానిపోమఁగ దా? ఇలక్కుడిపోసుపము? భార్యాదుఃఖము లేనినపుంసకుఁడె తటియున్నఁంతుఁఁఁ? ఉచ్చిష్టమైన చిత్రాంగిని నేనికమట్టి ఉంచుము, నాదుర్మాణుని బ్రితుకనీ కుంటయు నినియే నాని శ్వయుము.

శ్రీ. గీ. తినదుర్డి తసకు ♦ దయ్యమోన్నటల
నాఁఁదోఁఁచినాఁఁ ♦ నానుతుండు
తానొకటిదలపవ ♦ దైవమొక్కటిసేత
యకట యొంతస్పష్ట ♦ మయ్యెనితుడు.

(నిష్కామించున.)

సారం— (పో) నేళించి తనలో)

శ్రీ. ఆంతటనిండు నాకపమ ♦ యన్ని రయుమో సెదుబుమినత్యము కీ సుంశియుఁ ఏప్పుకేకచను ♦ సూర్యుడె లోకముక న్నమిరాటే ఇంతముఁజూఁచినారకిద ♦ సాఫుము ఁఁగఁ లే నా : ఇంటియు తాంకితరాణి బోధన లు ♦ లయ్యఁకఁ నాఁఁశియుఁచెపులఁడే.

వినొవిధి! ఆపాపాత్మురాలు నన్ను జంపించుట మార్క. ఆయ్య యాదుఃఖమంస్తయునొత్తలిది. ఇంకన్ను గూర్చి శోకించువాడు నాప్రియమిత్తీఁడు సుబుధితప్ప మతెవరున్నారు ? చావన నిద్రోపోవుటవరటిదికాబోలు? నింషబ్జీవుడేఖాండస్థులు విడుచునో? ఎంతపచ్చెను? నాకీంతహేము మృతియని లేలియదుగదా? జీవనములు జలబుద్ధుదములు. సంపదలు త్యఙభంగురములు. నిన్ననేగదా మాతండీగాను నన్ను స్థాచి యెంతయో సంతసించిరి నేడువారిమోమోల్లు చూడఁగలను. పాపమైదియు సెక్కుంగకుంఘటచే నేనుజూడఁగలను. అంతటి శాంతులైనమాతండీగా రెంతటి యాగ్రహము, దెదరో? సిద్ధాంతులేల నాజాతకములోఁ జిరాయువు నగుదుననివార్షిసిరి? కల్పసిద్ధాంతములు, కలబ్రితుకులు. నేడునాశురుణమా? యదెప్పటికే నందప్పుదుకదా? చాపునకు విచారించనుగాని, యపవాదమునకుఁచింతిం చెదను. పోనీ యాశ్వరుఁఁడు కరుణిరచిసేటిళోనాకన్ని బాధలునుదొలంగఁజేయును. అదిగో నాప్రియమిత్తు, డునుచుది. దేశునినలె వచ్చుచున్నాయి.

సుబు — (ప్రియించి, తనలో)

సీ. కెండమ్మిరేశల ♦ యందమా సీతని

కందోయిన్నిరఁ ♦ జెండననికి.

దీఘుణిచారం ను ♦ దెల్పును సీతని

హన్తుము ఖాలమం ♦ దమరియుండె

ఆపశ్మైపచ్చెఱు ♦ సశ్రీశ్రారమ్ము సీ

మూర్ఖువు వేడినిఁ ♦ నాఱుచుండె

ఉటపెళ్లిక చెప్పింటి ♦ స్తులు వేత్తింపు
బడి యాతనికిఁ గొప్పు ♦ విడిచి దచెను

అకటు జేనను కొస్తుట్టి ♦ ఉయ్యె నేము
కానివో నస్తుఁజ్ఞాచివ ♦ తోస కొండ
పగిదిబోఁగుము నవ్వుఁచుఁ ♦ బల్గి రించు
చిన్నపోఁభుడిప్ప డెంపుకు ♦ మిన్నుకుండె.

(ఇఁ) కాళముగ) ఏలినవారికి సేరునియందు నిన్న టిముండిక
లిగినయలుకి యిష్టటీవఱ...—
సారం — పార్చిమిత్తుఁడ ! (రుమాఁగుత
కొనుచు)

సుబు — ఏలినవారిని సేనడ్డినానుగానా ? పారహారా ! ఈ
శ్వరా జ్ఞానిట్లుఁది.

సారం — సేనంము పారురము సేరమైచితి నదిమామేష
మిఁదినెందుకు వార్షిలెను ? నాకెంమకాబుధిపుట్టెను ?

గీ. ఆపదు పోతువులునోఁచి ♦ సైనికున్న
పార్చిమిత్తుఁలు వారించి ♦ సైనికున్న
బోలి తప్పతోర్చివండి ♦ పోవుఁగాని
యాకట టైవోపహతుఁడెట్టు ♦ లాగఁ గలఁడు.

నాతండ్రిగారితో నాపాపాత్మురాలేమి, చెప్పునో? చావును
విచారించనుగాని నన్ను గన్నతఃడి యెంతనొచ్చున్నానునోకదా
సుబు — ఆపాపాత్మురాలు మత్తేమి చెప్పును. మిందుతన్ను
బలిమి చెఱపట్టినారని కుట్టిపన్ని చెప్పును.

సారం — సర్వనాష్టియగు దేవుఁమలేడా ? సత్యము కావ

దా? విన్నులగుమాతఁడి? దాకి సచ్చయించి కెట్టు నుండా?

సుబు— అయ్యా! రోక మేయ్యాసు హాచము. ఆందులో
నాడుది పాపవునిగు. దానినంటిన సెంతెర్లానికిని వివేకముం
డఱబోచు.

గీ. నెఱులు సలప్పుయితావలే ఫిరియు?

ನ್ನ-ನೀಕಾ-ಪುಟಮು-ಲೆಗರ್ ನ್ನ-ನ್ನ-ಪೊಯಯ್

చున్న (గొండల సెలయ్యేళ్ళ) ♦ సరణీవాలు

గస్తుగవ నీరుగురియుచు ♦ న కొచ్చుకోవి

మాటలన్న మృత్తివని ♦ మగువుకుండె.

సారం— ఆహా దుర్గారూలా ! నాపాలికాలనడ్లనైతివి. తల్లిననుకొన్నా నెంతఫ్మోరముతలంచితివి. నాశండ్రికేంద్రవ్యాధి పట్టితివి ఆయనసత్యహారిశ్చంచ్యై (డాత్రం కౌంచించ్చు) గోవుండి సుఖున్నది! నేర్చితో మనకుబ్బుజాముసరి.

సుబు— అయ్యా! ప్రభువా, పార్చిష్టత్విడ్డా, వర్షా
సాదీ, సుగుణపురమూ తమకంటిదడి వెట్లనలసిప్పున్నా నే కెం
తపాపముచేసినొన్నాను. కైర్యమున్నప్పాంచుఁడున్నాయి. ఈళ
గీరముఁఱ ఔణభంగురములు. సత్క్యన్నితులుగాఁ దాముదిన్నీ
శీరముఁఱ నాచండ్రితారకముగఁ నుండెను. తమ్మున్నరించి
ననాగికి ఓసములంబ నేరన్న. చుక్కలలోఁ జంమ్రినిమాడ్కు
ఘ్రాచ్ఛాశులలోఁ బెంపుచెందిన తమత్తాఁ పరిక్షేర్కుహిరాజుగా
రకాలమృత్యువునకు జంకక సకలమౌహములఁ ద్యుంచి సర్వే
శ్విరు నారాధించి జాశ్వంచనవి నైంచి రనితము దిశ్యిదిర్చునున
కుఁ దేశలమును.

పు. ఈ అయిండి భూర్జాము మేనుకోచెలు ఇగ తో, రైంగుబుండ్లో సం
చలతిన్యాస్సును మందు క్రీతిగసండు ప్రస్వర్షంచంగా న
భూర్జాలకు న్నిక్కమగా గనంబడ్డశుంబ బ్ర్యాంబులు ని
శ్రుతిపూటంరమక్కను చేతుగ నరి ప్రస్వం ని బ్రాహ్మించుమన.

స్తో— ఈ సౌర్యా సుబ్బా! నీ ల్యులుకి ద్రామ్మతంబులు
ఏ వికిన్ని గొక్కెడ. నాచ్చి లాంతి కిరాజ్యసాపదలు కి ర
చెందా? ఏక్కు నిముకోచే దేహముని నుసులసియంసునో
తెంయిచ్చుము. నేఁ గాకు మాణము చూధికదా. ఆహా వి
భూర్జాస్సు హితు ఉగా దొరుకుటక్కను భూర్జాముకద్దా.

సులు— అయ్యా! మనముపుటి యిన్నాళ్ళు వెరిగినాము.
మాయనుభవమేనో చూచుకొండము. మొదట పురిటిచిడ్డం
గూడ్చియాలో చింతము. అదినిమితోవెపలుననఁగా నుచ్చాన్ని
సేశాప్సములు సప్ప దాసికి ఎతియేయింది ర్యాయప్రాయియుగె
ఎన్నెరదు. పిష్టుల గ్రామముగా శబ్దముతోదాని శోత్రేంద్రి
యనుస్ఫుర్పుముతో దాఁత్యగింది ర్యాయ ముట్టులన్నియు స్వామూ
గా సంక్షిప్తములం దేఖుపఱుమను. స్వనమాన సంవర్గములే
స్వబూధాధిపతిను నిర్మించినిఁచ్చుక్కుతోనే నృగములవల్ల
బారుగు మనుజల నెఱిని తూనవుఁడు తో మనుష్యుడనని
తెలిసికొనలేఁసుగాదాకి ఇట్టులనే పురిటికంసు ధ్వనివినఁబడకి ధ్వని
చేయలేదు. స్వర్థముదగులక కిదలలేదు. ఆచిడ్డకు బ్రాహ్మిం
ది ర్యాయము లిట్టుడెలుపబడి క్రీయలకు జీచ్చుచుండ మనస్సు
మొలగు సంతరింది ర్యాయములు మేల్కొన్ని కొలంది నిసచరా
శర్పవంచుంతయు వోచుచుంనును. మొగిటన్నాయికు ముని

బిడ్డయందున్న తెలివిచీసములోని స్క్రిప్టు మున్తెంగ గ్రిప్పుకుగ వ్యక్త పపును. నిదురయ్యుక్కాప్రారంభమునందు మనమనస్తువ్యాపకముసిగినట్టుతోచి నిదురమించి కొలదేబలునిధములవ్యాపకములకుఁ జొచ్చుచు మనకవశ్మై కల్లపనులు సేయుచుగాల్లసుఖమఃథింబులు పొంమఁగదా. ప్రస్తుతమనసపెంతము. నుసుపుట్టుక నిద్దురతో ప్రారంభించెనని ముందు మంచిచేసి యుట్టిననగా నవశములగు నిందియములతో మనమిం నిదాగ్రపన్నమిలేత్తి యాజాగ్రిత్తన్నప్పుములం గాంచుచుంటిమి. సుషుప్తి యందెద్దియుందోచెనఁఁనిశ్చలభావముగల ప్రాళ్ళలక్కిజననమరణ కార్యావృత్తమగు ప్రపంచము దోచనేరదు.

సారం— ఒహళోపార్వతిమిత్రీడా! కలఁతనిద్వరంజెందువానిచెవికింబలె దుఃఖాకార్యంతుడనగు నాకు నీతత్వశాక్యములుడెలిసియుం దెలియకుండా. దేవమువిడిచిన పిదన నీతెల్పియేమగును?

సున్న— దేవాము పాంచభూతికము. స్థూర్యాంశుధి యుది. పూత్రీంశుధి యుణరూపముగా నిల్చును గాని సశించ పరదు. దేవాము స్థూలమైనవు తద్దుణముగు తెలివి వ్యక్తముగాను, సూక్ష్మమైనవు డవ్యక్తముగాను దొచ్చును గావునమరాచింత ప్రాజ్ఞులకు లేదు.

నారం— కనుడగినశా త్తుము తల్లుజ్ఞవకువలెబు—యవశము ననాకు నీవంటిమిత్తులు కిల్లగె. సుగుణ్ణి ! యికనూను వారు చింటకేను.

సుబు — ఇంకొకటి మనవి చేసెదను. ముందు బీజరూపము గాలేని దేవము లిపును గలుగు చెట్టు ? కలిగినవి రూపథేదమం దినట్టు తోచబడియు నశించు చెట్టు ? సుఖ దుఃఖములు రాత్రి వంటి దేవముండించేవేషు, గాలివంటిజీవునిపణించేవేషు. మఱి యునెల్లతత్వం త్రుజ్ఞతకను నెక్కుపుసంతుమి సర్వజ్ఞుడు సకల శక్తి యునగు పరమేశ్వరునియందు భక్తి యేకలుగఁజేయును.

సారం — ఆపరమేశ్వరుడే నాకు శాశ్వతజ్ఞానము దయచే యఁగాక. నాకిదియే తుదితలంపు.

సుబు — ఎన్నావచ్చునది ? (పరికించిచూచి) గిలిగింతవలె నున్నాడోరీ! తత్తరగాఱబుగిడి నచ్చుచున్నా వేమిరా?

గిలి — అయ్యా యయ్యా మొత్తో కూయ్యా పోయినది పోయినది. మతేమున్నది భూమిమున్నయిపోయినది. సముద్ర మున్నిరైపోయినది. మజేమిబ్రతుకు, మజేమిలోకము, మజేమి న్యాయము. పాశుమనుఘ్యలక్ష్ముఁబశువులు నయము, రాలు నయము, చెట్లనయము. ఎంతచేసితిప్రానోరా, పాపపునోరా?

సారం — ఏమిరా ఎమాచారము ?

గిలి — సమాచారమో, దురాచారమో, వ్యధిచారమో ? దేవికాదు. మనపాలిటి మరిడీ. అయ్యా! నాచిన్నప్రభువో యయ్యా నేనో ? దుర్మార్గరాలు, హంతకరాలు. గౌడ్మను కటికనయము. ఎంతదుఃఖ మొంతఫూరోర మెంతసాప ము. నలతార్థిము, తిరుగనివిమము చిత్తాగి. థీ థీ థీ యూ ము. నలతార్థిము, తిరుగనివిమము చిత్తాగి. ప్రసాదము స్తురించఁగుండు. ఎంతకుట్టి పన్ని చెప్పేను ?

క్రిక్షుప్తి దేవరాయంద్ర భాధానెలయిమణి.

పుల్లావుండురాజు, రాజురాజు. 1.

72

సాపొందిరసాకుము.

“ క్రిచ్ఛాచుటు ఇ కూరానుస్తు కూలా! ఈయంటింటిగుల్లా! తిప్పనా న్యాముంకు నినో రెక్కాడేనే? మిశ్రి వ్యాపును ఫూయుద్దతి, గొప్పినాడే? చిత్తార్థిగీ, చిత్తార్థిగిత్తోకో యంటింతా! గొట్టాన్ని ఏముఖ్యులుఁడా?

సుబు— అశ్వా! ఏతు గింజితిరా? మహ మనుకొన్నిల్లు ఎందో ఇందులు సాపముక్కీంచిచెప్పేను. మిశ్రిపెండిగాంందు గ్రాయమహానుండు దున్నరిమేలనన?

గీ వెళ్ళిక్కువలెను ♦ మెళ్ళిక్కెత్తు నదుండు

వెళ్ళిక్కువలన ♦ విషముఁఁండి

ఆట్లు నుంచివార ♦ లయ్యు గుగ్గువున

కుందుటక నేపే ♦ పురణులేరు.

సారం— మాపెండిగారేమి సేయుచున్నారురా?

గిలి— ఒకమన్నపై గతులు నూతుటకుఁ గొలుగూచుడికి వచ్చేదరఁకి మిశ్రివలిగాల్లి. యాయసిరితల్లి యామృత్యుదేవత యాదిబృష్టిహితుని చెవికొత్తికి తనన్నాపువాదిచుమని పంచించేను. వానివిలికజ్ఞురాచిపోను, వాని విభూతి బుగ్గిగాచు, వానిజందెము పెరిగిపోను, వానియిట్లు దిబ్బుజీర నాపాపు బ్రాంకు, పురుషులో మనచై సేరము ధ్వాపిచునఁత.

సుబు— ధర్మసభకింకెనరు వచ్చేరు?

గిలి— చిచ్చుక్కుభువుగారి వైపువాదించుటకు మహాకవి గాయ, శిక్కమాచి వేంచేయుచురఁలా. మిశ్రిపెండిగా రుభయన తేములువిని నిశేచ్చా నూసాము, ద్విల్చించేవయి. నీరును నేఱునుండన్నా, ఖాపు ఉరి వైపుఁఁలు, ఎంటపుగుల్లా చిత్తార్థి

నై శును సాధ్యులంట. ఇంకోక్కుమునవు మనవువర్తమాన మువచ్చును.

సారం— దీనికేమి ? చావునిన్నిచావులు లేవగదా ? ఈ పాపమ్మలోకము న్యిడచుటయేమేలు. సుబుధి ! లెమ్ము. సర్వేశ్వరం బాడి చి త్తచాంతింజేసికొందము

(అనియివురును బాషమదురు.)

యదుకుల కాంభోజ—మిళ్ళాగతి.

ప ఓపరమేశ్వరా - యోదీనమందారా

యోదేవదేవ నీ - శందుంటివో॥ ఓ॥

అ. తంపాపజన్మము - లికర్యుత్త నీక మ

శ్రుత్తుకాపాడదవో - రత్నక॥ ఓ॥

ఱ. సత్యంబుతెరియఁ - జాలునెయొరునకు

సర్వేశ నీకరక్కఁ + సర్వేస్వరూప ని-

స్వరణమువేడినాము - సంసారభ్రమమాస్ఫుర॥ ఓ॥

అ. దిశ్మాలన్నింటికి - దిక్కెన తండీమా-

దిశ్మాచూచి కావరా - నిక్కమగా మేము-

నిస్సై కొరిచినాము ! నీలోనమముఁశ్రేర్పుర॥ ఓ॥

గిలి— అయ్యా! మరలను బిలుచుటకదిగోయమదూతుల వలె భటులు వచ్చుచున్నారు.

సారం—

3. గిల్లోత్త ఆచోయుఁకఁ - గలదు మాబోతుఁ సత్త—

ఖూనమిచ్చి కావరా | నడివరిచోఁ.యు— శాపి

మా .నీ సు - భక్తి రూథిసెము .ఁ॥ ఓప॥

భటులు— (ప్రవేశించి) మహాప్రభు ! పెద్దశ్రీభుర్పువారు మిామువ్వీరను ధర్మస్తానముగుకు రమ్యనిసెపచిచ్చారు. పార చ్ఛటికి వేం దేయున్నారు.

సారం— నబియే మిారుపోంకు మేనునురచ్చెవము.

(భటులు నిచ్చుటింపులు.)

మిాత్మీఁడా సుబుద్ది! యిదిజన్మమునకు గడపలగనుకస్నాన సంధ్యావంచసములూచరంసుకొని పవిత్రప్రత్యములతోమతిము ధర్మస్తానమునకు జేరెదను.

సుబు— సంతతపవిత్రీలు తమతు వేత్త స్నానహేల ?

గిలి— ఆదుర్మార్గర్మరాలు చిత్రాంగియెద్దుఁబోయిందుకు సేసుం బార్యియుచ్ఛత్తముం గౌనివచ్చేదను.

సుబు—

గి. వేనసరమనందు ♦ వైహారించు—రాయంచ

విబుధమృత్తమునకు ♦ వెలయు చిలుక

మందిచెలిమి యోడ ♦ కుంచిన చుక్కుని

పార్మిణిమిత్తినిగావు ♦ మాస్మతంబ.

సారం—

గి. పరమాంస హృదయు ♦ పుంజర శారిక

సద్గుధూ గృగ్జు ♦ పట్టపంబ

పస్సు (గస్సుతండ్రి) ♦ నాలా—నావేశించి

యిప్పడు సస్సుగావ ♦ జేనునితి.

గిలి—

గి. అమృత, నూకాలయమ్మ పో ♦ లమ్మ పైఁడ్రె

శుష్మ యల్లిక్క యనీరమ్మ + యాటలమ్మ
యమ్మ మరిడమ్మ తప్పనో + త్వయ్యుతోని
బోక్క నంబింతగుల్ల నో + ర్మైక్కవమ్మ.
(అందరు నిష్టామింతురు.)

ప్రీదేశము;— చిత్రాంగి యంతఃపురము.

(అంటింత ఇసరుకుడఁగాఁజిత్రాంగిహాడువయ్యబేంచును.)
సాపేరి—తోప్పటి.

ప॥ అయ్యాశ్వాయ నాచి - యందరాని శండునీ
కాసించి హెసపోతోనే - యొమినేతునే॥ ఆ

ర. వయ్యాఱు విధముల - కేడైనగెరుగక।

చయ్యన నమశాసనే - యొంతచేసానే॥ ఆ

అ. కలికివలచిన వస్తు - కాఁడువారుకోన్నా

వలరాజులక హొమ్మనే - సల్ఫనిచ్చునే॥ ఆ

ఖ. మెలపునఁ గౌగిలికి - పించిపాతెఱసానున్ని

బలిమిని విదలించేసే - లాసేహనుభవించేసే॥ ఆ

ఔ. చిలకులోదచేసానే - శ్రూదోటలోఁ గో-

యిలలోఁయనికూనేనే! తెలియనట్టులమర్మములనంటిముద్దిడునం-
దులగించి గడ్డించేసే - నాయునుఱుగాంధేఁ॥ ఆ

అంటి—అమ్మా! మిారుసెలవిచ్చినట్టే మిాయునుఱుదాకి
యతఁడెట్లు బ్రితుకునుకి పెదవఁభుపుగారిపుడతనిం జంచించుట
కై కొల్పుచావడి కేగుచున్నారు.

చిత్రాం— ఎంతవేడికొన్ననువినకనన్ని ఉతుణ్ణిపెట్టినాఁడు
తనకు జయనుగునాకి ఇప్పుడు తననీతినిల్చున్నాకి నానీతినిల్చున్నాకి

పెద్దప్రీభువు వానినిక బ్రీతుకనీకంట రూఢి. వార్యకోల్చు చావడికి వెపలినారాయేమి ?

అంటి— చిత్తము. తమసెలవుప్రచారము శ్రూహితునిఁడు మపక్కముబలపర్చునునిఁచూనపెట్టిపుణినాను. ఈవాటికండఱుం గొల్చుచావడికఁజేరవచ్చును.

దావా— (ప్రీవేశించి) అమ్మా! యంటించం దహనైపు సాక్ష్యమిచ్చుటను రమ్మని సెల్లువైది.

చిత్తా— పరియే. అంటింతా! సివుచోయి యిక్కార్చు ముంజక్కుఁజేశికోనిరా. వానికదేశాస్తి.

(అంటింత కాశాఖకళో నిష్కాంపించుసు.)

చిత్తా— (తనలో)

గి. నడుపథుద్దిములో దిగ + విడిచినట్లు
ద్వాడ్చిఁకటి నూతిలో + దోసినట్లు
ఉయ్యానాశని వలచిన + యాతఁడు లేక
పాపుమాత్రిము దుఃఖపురో + దనువిదేల?

కాని మోహముత్తగదనివిదల్చినాడు, వారినప్పేమున్నది. మొదటనాకమోట్లుఁబడినవాడు, ప్రీధానముఇరిగిసది, ఆన చాళ్గం పుకోన్నాము. ఇట్టిహేతువుల వలన వానిగోరినాను. నాత పునకేమిగాని వాడంతచక్కనివాఁడేలఁగాఁలయును? వాని యందదేతప్పు. మొదటననోయ్యముంబ్రీమించిచుధ్యచువిఫూతమువచ్చి యల్లీరువురుము చమ్మటు విధివార్షిసెను. నానంటి పలచిందానిఁ నారస్స సారంగధరుఁచు చచ్చుఁ న్యాయమే.

అయ్యా! మనసుస్నివాడు కట్టుకొనకపోయె. కట్టుకొస్ని వాని పైమనను కుదురదాయే. నీరీలనాథలుకదా? కార్యముమించి పోయె నిఎకనా వెళ్లిరాజు వానిం జంపుట రూఢి. కస్నితనము నుండియు వానివైబ్రాణముపెట్టుకొస్ని నాక్కి కసారిమోవియి చిన్నయ్యెసం దుబ్బిపోందించక విదల్చిపోయినామగావునవానికి దగినశాస్త్రి. యికసేనీరీకిని నేవలచిన దేహమొప్పించకుండఁ జంపఁబఁఁలయే మజీయునింత చదువు చదువునియువేలుగ వంటి సారంగధరునిం జంపించిన నాకు తగిన శాస్త్రి యావజ్ఞి పుహాడిమ్మింగి చచ్చుటయే. మాయిద్దతెకింతయే దేవుడువ్రా సినాఁము. (అనివిషముతోడి వజ్ఞిపుహాడిమ్మింగి) యికచీఁకటి గదికిఁబోయి సుఖంచెద. రమ్ము మృత్యువా సీవునాకుసుచించి శట్లు మత్తెవ్వరికిందోఁచబోవు. నాకుసారంగధరునిపైఁ గ్రామమోహమున్నాయఫుని లోకమెఱుంగానీ. ఒకసారి నాముద్దుల సాగంగధరునిం బామకొని తుదిహాయి పోండెచను.

పున్నాగతోడి— చతుర్థాగతి.

ప॥ సారంగధరుడా నిను — శేరంగవలె సెన్ని-

జస్తుములకైనఁ — జచ్చిచ్చెసు॥ సా॥

అ. మారపమా కారా నుకు — మార, సాధువిచారా।

సాధసదళ సెత్తో బుధ — స్తునీయచరిత్తో॥ ముస్తుపా॥

ఱ. గానకవితాలోల — కమనీయవాగాలా

దీసజన పరిపాల — తేటోవికాలా సా॥

అ. శరదించు మండహస — కాక్కుతుకీతీర్చికాసా!

స్కృతపారనామూర్ధాసస — మామక చిత్తవికాసా॥ సా॥

గి. శొందికో వానిబోందితోఁ ♦ తెండలయము
డెందహూ వానిడెందము ♦ సందుడెందు
పోర్చిణమూ వానిపోర్చిణమై ♦ యాలరుచుండు
వాని సారూప్యమిష్టుడు ♦ నేనుగందు.

(నిషాంమింఘను.)

ప్రిచేశము — కొల్పుకూటును.

(మంత్రిషేషదలగు పరివారము పరిష్టేంచిచుంచుందును.)

రాజు — (ప్రి) వేశించి, తనలో)

గి. పుత్రుఁడశ జోగెక క ♦ శత్రీమును
సోరఁగఁళాలక నామోహ ♦ ముండె నిష్టుకు
తుల్యభారంబు లిరుడట్లు ♦ డూచుచున్న
తార్పినునకగల్లు ముల్లాలి ♦ ధంబుకోఁచు.

ఆపని యట్లుజరుగునా ? జరిగియుండ వచ్చును. వింతలేని
యావులింత పుట్టుచెట్లు ? మొదట నేర మొవరిడై యుంఘను ?
చిత్రాంగిదా లేక యాదుర్కృరునిదా? నాయనుభవముఁ జూ
చుకోనెదను. పురుషులకుఁగలతత్తు ఆపాటు స్త్రీలయెడఁగాన్నిం
చదు. స్త్రీహృదయము చాపకిఁదినీరువంటిది. మొదటఁబు
రుషులే పెలిషివడెదరు. స్త్రీలకెంతణామమో యంత మోర్పు
ను భయమును దేవుడుంచనియెడలలోకములో మఱిప్పద్దుం
డున్న రముకడా కి పాతివ్రిత్యము, దేవుడు- ఈరె ఘను శబ్ది
మాత్రములేకాని యనుభవములో లేవుకాఁబోలును, ఆహా !

యీమర్క్రూర్డుడంతశ్శరమునకుఁబోసియైద నింతరాదుకదా ? పోసి సాగ్నైనషాఁడును మొదటదసకు మాట్లాడఁబడినవాఁడు నుగానఁజైత్రాఁగియే తోలుత దుక్కధిశ్శటీ వాని బిలుననంపసి వాఁడక్కుడు కేంబోవలెను. చదువ్వోన్నవాఁడేమో, యాఁవన వంతురాలియైద కొంటింజనరాదనివివేక మెత్తుగలేడా ? మతె క్కడిచదువు, మతెక్కడి వివేకము. కామార్ఘకారముచేఁగ న్నులుపొరల్గమై యిరతయుఁజేనాఁడాపతితుఁడే. నానిక్కి యము చిత్రాఁగి పతివ్రీత యభద్రమేలచెప్పును ? ఆదుర్క్రూర్డు నికిఁ దల్లినంబిది- తల్లినంటిదేము తల్లియే. అగ్నిహాత్రిస్తాఁగై గా నేఁబుస్తేగట్టినది. నాకడుపునం జెడఁబుటీనాఁడాపాపాత్ముఁ డునానినికస్త్రేరించుగూడదు వానిముఖమైనం జూడుగూడదు. (ముక్కనవ్వీలిడికొని) తల్లింబల్లిచెఱపట్టుట ? (గుండెమోఁడు కొనుచు) ఎంతనాహాన మెంతఫ్ఫార మెంతయపకీతిక. పాపాత్ముఁడా ! ననై ననాలోచించినావుకావా ? అయ్యా ! నిష్కుల్త మమైన పాండపనంశమున కెంతమచ్చువచ్చేనుకి ఆవా ! రాజ్ఞే పుట్టుటాకన్నఁబాపముకద్దా ? మాబ్రితుకు లోకమునకంతయుగడే టతెలుమే. నిన్న నేయుఁఫ్ఫారముజరిగెను నేడిప్పురియెల్లవాన్ని పించినట్టు తెలియవచ్చేను. సర్వేశ్వరాఁ రత్నాఁగి గొండాఁలు కారాదా ? పిత్రుఁదోహియగువానినేలపుట్టించిశివి (కొపమున) కానీ యూముఁపుఁపు తవపాపమునకుఁ ధగుఫలమనుభవించును. వాద మెట్లుర్నును, నాత్మ్యఁచెట్లుర్నును నాదోహిపాచంపఁబడవల సినదనియే నానిక్కయము. (గదైవెనిగుఁచ్చుండి) న్నాయకత్త

యంచిచారణ సారంభించుచది.

మంత్రీ!— ఉథయవాదులవుపు న్యాయవాచులును, సాత్మలును, బ్రాహ్మినాదియు సీద్ధముగా నున్నారా?

భటుడు—న్యాయవాదులును వాదిగారిసామైయు శిద్ధముగనున్నారు. అభిజో! ప్రతివాదిగారును వారినాత్మలునువచ్చుచున్నారు.

సుబు— (ప్రీవేశించి తనలో)

సీ. ఇతరుల మను నో ♦ ప్రించెడెకరుణావి

తిమ్మిఎడు తీసకెంత ♦ చెల్లియైన

వోద్యమునోసయ్యఁ ♦ జాడడె ధృతికాలి

పరకాంతేదాసీంత ♦ సరనుఁడైన

అభిలభంబాల ♦ కడుకునఁ జాపునే

విళ్ళాని తా వీర ♦ బిష్టుఁడైన

తెలియని యట్టులఁ ♦ దిరుగు కేతత్వు వి

సువ్వతీరు తా సగ్గుళ ♦ మూత్రిఁటైన

ఆట్టి నాశార్ణిణహితుఁడు స ♦ త్వంత్వితుండు

పురుషులక్షైన సమోగ్రహ ♦ కరుఁడు సింహా

ఁక్కిముండక్కుటా దోష ♦ విరహితుండు

యితుఁడు కష్టంగావడు జాచి ♦ యొట్టులోర్తు.

క. ఒకప్పున్నక మొకఱండియు

గోకఫలహరంపుపాత్రీ! ♦ మొకఱ్యాయు కు

చ్చికణ్ణుఁ గడపిన విహితుల

మకట యిప్పుచు వేఖుబాధ ♦ లందఁగవుసున్,

ఆహా! నేడెంత దురినముఁ తీలోకశూమఁడు, ఆజన్మపరి
శుద్ధఁడు, పాండసకుల పవిత్రీఁడు, నొకుంజా ర్షామిత్రీఁడున
గు సారంగధిరవీభువు మృఘావవాదనుబట్టి శిక్షవిధింపఁబునే
మో? సకలసీతి కోవిదులును, నాస్నేహితుని సత్యవత్తఁ-సంజీ
స్మునాటినుండియు నెఱింగినవారునగు మాతండ్రీగారు న్యాయ
కత్తఁగానుంట యొకగౌప్యమేలే. తుదకెట్టుతెనను రాజుజ్ఞను
బట్టికదా తీర్చుండును. నేనెఱింగినసంగతి సాక్ష్యముచెప్పేవను.
(కూర్చుండి) సత్యము పోవదా

గిలి— (ప్రపణించి)

తీడి—చతురశ్శాగతి.

ప॥ ఎందుకరా పెంటి యొందుకరా॥ ఎందు॥

అ॥ అందకత్తే గ - య్యా పెండ్లా సైనా॥

సద్గాని మూర్చెట్టి - పెడ్డ మగండైన॥ ఎందు॥

ఐ సీరసించిలేవ - నేరక శంకించి।

కోరచూపులుచూచి గ్రీ - కిష్టపుస్తిఁగటలు॥ కెందు॥

అ. పుస్తకల ముగ్గు - బుప్పువలై సెఱని।

న్టే టీలో నావ - యిటులున్న వాని॥ కెందు॥

3. మూగుమిసము వాండ్రీ - నోరూరఁగాఖోచి।

యూగలేని జవ్ + రాలి నునుతుపెట్టు॥ సెందు॥

గి. ఉత్తే ముఁడు పెండ్లియాడక + యున్న వాఁడు

మధ్యమఁడు గ్రీడిదానితో + మన్న వాఁడు

యథమఁడందమగలదాని + నంటువాఁడు

, మునలిపెనిమిటి యథమాథ + ముండగాఁడై,

ఈపాడంభింత చిన్నప్రభువువై నేరమమోపులు కెరంత నిచ్చి రముగానిలునఁబడెను? తలకీందుచేయబసినదివిటీనలె సువెళ్ళి రాజుముఖము దించబడియు నగ్నిజ్ఞులల సెగిరించుచున్నది. అదిగో! దిబ్బపులోహిత్తుడు లంచముమెక్కి వాదించుట కెం తడిటుముగాఁబొట్టిసిమురుకొనుచున్నాఁచు ?

భాటు—గిలిగింతా! కదలకమెదలకనిలునఁబమ మిదిశ్శద్దుస్తా నముసుమా ? అదిగో! ప్రీతివాఢిగారు వచ్చుచున్నాఁ.

సారం— (ప్రీవేశించి తనలో)

గీ. ఎవడు క్షీరువనఁదగివాఁ ♦ డెవనియస్టు

కడ్డిలేనండు సెవడు స ♦ త్యస్వరూపు

ఢాడికారణ పెచ్చుఁడీ ♦ యథిలచుసను

సట్టిస్క్యోపు సేనిపు ♦ డాక్టరీయంతు,

నాముఖుమచూచుట కసప్యాంచికాఁబోలుమాతండ్రిగారు మాత్స్యాగమువెట్టుకొన్నారు హరహరా! విధియిట్లుండెను. అ విగో! మహాకవి గాయకశిరోమణి నన్ను నిరవరాధగాఁ జల్లనిదృ షితోఁ, గాపాడవిచ్చేసెను. ఆచార్యులగుట పీరికి నాప్రీకృతి విశదమే. సత్యహృదయముతో హాయిగ నాతండ్రిగారియాప్పు కొడిగట్టెదను.

రాజు— విచారణ, ప్రీరంభించవలయు మంత్రీ! యాల స్వమేల?

మంత్రీ— వాదిగారివాజ్యాలము. శకలశర్మస్వయూహులైన న్యాయకతంగారి సముఖమునకు, వాదిచిత్తార్థిగిచేచి దేశుము సాట్టిగా మహావిచేయవిన్న పముః— ప్రతివాది నాశవత్తికొషుకు

సారంగధరుడు, నాథత్క పెశ్చవభువువారూరాలేని సమయము చూచుకొని నాయంతోపురముంబొచ్చి నేనెంతమళ్ళించినను వినక దుర్దైపూముకో నన్ఫులీనిచెఱపట్టిన్నాడు. కనుకఁబ్రీతివాదికిఁబుద్దతీ ప్రికారము తగిన శిక్ష విధించుటకై ప్రిథిఁంచున్నాడు.

రాజు — ఏనుట కెంతకణకకోరమెంతయపక్కితిఁ ?

మంత్రి — అంటింతా! నీవేమెఱుఁగుదువు ?

అంటీ — దేవునిపై బహుణచేసిచెప్పుచున్నాను. వాదిగారివాబ్యాలమంతయు నిజమే. ప్రితివాదిగారు, వాదిగారిని బల్కి చెఱపట్టినప్పుడు నేదగ్గర నేయున్నాను.

మంత్రి — వాదిగారివాబ్యాలమైపై ప్రితివాదిగారేము చెప్పఁడు ? దోషులని యొప్పుకొనెదరా ?

సారం — నేనోషిని గాను.

రాజు — దోషింపాసర్వుమేల్లాప్పుకొనును ?

మంత్రి — ప్రతివాదిగారిమొదటిసాక్షి యేమితెల్పుగలఁడుకి

సుబు — ప్రితివాదిగారును నేనును బాపురముల నెగిరించుచున్నప్పుడు, ప్రితివాదిగారి పాపుము వాదిగారి మేడవైని వారీలెను. ప్రితివాదిగా రాపాపురమును దీసికొనిరమ్మని యాగిలిగింతనరపగా, వాదిగారు ‘తల్లియొద్దుకుగొడుకు నచ్చుట కేమియభ్యులతరము, ప్రితివాదిగారినే రమ్మనుము’అని సెలవిచ్చినట్లు గిలిగింతచెప్పగా వింటిని. పిమ్ముట వాదిగారి మేడకుప్రితివాదిగా చేరి. నేనంతట మాయింటికేఁబోతిని.

రాజు— వీఁడును వండునుర్దోటిదొంగ లేం.

మంత్రి— గిలిగింతా ! నీసాత్యమేమి ?

గిలి— పాపము పాపము. శుస్నేము శుస్నేము.

మంత్రి— పెక్కలుపేరీలకు ? ప్రమాణముచేయము. దేవునియెదుట—

గిలి— ఏడీదేవుడు నాకగపడినఁగాని వానియెదుట నెట్లు ప్రమాణము చేయుదును.

రాజు— ఓరీ నీవెటింగినది తిన్నగఁబల్సు— కాకస్తన్ననిన్నిపుడు నఱ్చికించెదము,

గిలి— నేనెత్తిగినసంగతియే దేవుడు నాకగపడలేదు.

మంత్రి— ఖాదిగారు నీతోబోతివాదిగారిని రఘ్యునిచెప్పినారా ?

గిలి— లేదు.

రాజు— అదిగో నిజము తేలినది.

మంత్రి— వాదిగారుగాక మత్తెవర్తనంజెప్పినారా ?

గిలి— వాదిగారి తో తో తోక యా యంటింతగుల్లచెప్పినది.

మంత్రి— అంటింతా! వీనితో నీవు చెప్పినావా ?

అంటే— నిన్నవీఁడు నాకగపడలేదు.

మంత్రి— వాదిగారి మేడ్డపైబోతివాదిగారి పాపురము వార్పినదా ?

అంటే— వార్పినది. దానినఘ్యగారు నాచేబట్టించితము

యొద్దనుంచుకొన్నారు.

మంత్రి— ఉంచుకొని యొమచేసినారు?

అంటి— నాచేతికిచ్చి ప్రతివాదిగారి కిమ్మన్నారు.

మహా— వాదిగారి కాపాశురము ప్రతివాదిగారిదని యొమ్ముతెలిసెను?

అంటి— దానికొఱకీ గిలిగింతవచ్చినట్టేని.

గురు— తొందరవడకు. భయవడకు మంటింతా! బాగు ఆజ్ఞాపకము తెచ్చుకొనిచెప్పు.

అంటి— నిజమునకు భయమేమి? బంగరు ఉండెలంబట్టి యూపాశురము చిన్నప్రభువుగారిదని యెవట్టెలుగరు?

మంత్రి— వాదిగారి యూభ్యాషోఫ్స ప్రతివాదిగారికాపాశురము నిచ్చివేచితివా?

అంటి— నేనిచ్చుటకు బోపునంతలో బ్రతివాదిగారేవాదిగారిమేడయొద్దనాకెద్దురైనారు.

గిలి—(తనలో) అమ్మస్తినెత్తిగొట్టం పచ్చియబడ్డమాడితివే.

మంత్రి— ప్రతివాదిగారాంటిగ నెద్దురైనారా?

అంటి— ఒంటిగా నేమి? యాగిలిగింతకూడ వెంటనున్నాడుకాడు?

మహా— నీవేమైన గిలిగింతతో మాట్లాడితివా?

గురు— న్యాయకుతుగారి చిత్తముగాని, ప్రతివాదిగారి న్యాయ వాది యస్ససపరప్రశ్నము ఉండగచున్నాడు.

గిలి— నీకిదియనసరమాపాడుబాణఁడా? నీయిల్లువిండినదిలే?

అంటి— గిలిగింతనాళోబాపురమునకై వచ్చినాశన్నాఁము.

మహా— గిలిగింతవచ్చిన యొంతసేపటికి ప్రీతివాదిగాను నీకెమురైనారు?

గురు— అదిగో యదిగో యిటువంటి ప్రశ్నములీంకసుమానఁము.

అంటి— అమగనింపు భ్రయమేము? ఎంతసేపటికా? పాపుజామునకు.

గురు— ఈసాక్షికి మతిపోయినది. న్యాయకత్తాగారీమాటలు వార్యయాదు.

మత్తి— గిలిగింతా! ఇదినీతో సేమిమార్గాడెను?

గిలి— ఈమామిచిపంపు కావలైనాయని యమగఁలేదా? ఏమోచీరకొంగు ముడిచూపించి పోనీ యొందుకన లేదా?

అంటి— (స్వాగతము) అయ్యా! మఱచి యుత్తరమిక్కఁడికేతెచ్చినాను?

రాజు— సాక్షివిచారణలైనవి. ఇంక నెరరిన్యాయము వారుపల్చునది?

గిలి— ఇంకటటిమాత్రము విగిలిపోయినది. బల్గిచెఱుక్కత్తువైస్యని సాక్ష్యమక్కఁడలేదా?

రాజు— నోరుమూయుము? వెట్టివాడవనిక్కఁచినాము
మహా—

కి. నిరవరాధ్రిం సారంగు + ధరణిగంటి

సారం—

సమ్మిల్చితయంబులో తల్లి ♦ జాడగంటి
నుబు—

చిన్నప్రభు పీళ్వయండన ♦ చెప్పుచుంటి
గిలి—

వెష్టీకీలోకముం బలు ♦ విధములంటి.
గురు—

గి. వింతలేని యాఘ్ర ♦ లింత సేరమిదెఱ్లు
మహా—

భృషిమికలవు తుర్మిళ్లు ♦ పడినయ్యటు
గిలి—

తార్పుగుల్ల చక్క — ♦ దనముగమడు సైన్లు
నుబు—

పొతుడు పొతుభిఖిసక ♦ రేంగినట్లు.

మంత్రీ— సారంగథరప్రభువుగారు నుబుధీకించ్చాణిష్టు
లగుట.

రాజు— ఇద్దఱుం దోటిదోంగ లే.

నుబు—

గి. తోటిదోంగ లితువుర మే ♦ రాపుటుజంట
మహా—

తల్లిపిల్లలవలె భేద ♦ మెల్లకంట
సారం—

పాపసంగతి మన్ననఁ ♦ బడ్డువుకం ట
గిలి—

గుస్సయంటింత తారుపు ♦ కౌడంట.

సురు— సత్యమో కల్గియో తలిచంకు ॥ లకురిత్త చినోభము పుట్టునా ?

మహా—

గి. సత్యమేకల్ల కల్గియే ♦ సత్యమిష్టదు

సుబు—

మితు ॥ లం దాగోహాభ్రమ + మించెనిపుడు

సారం—

త్లీయంచాత్ములో ధృతిఁ + దాల్చిసపుడు

గిలి—

సులయంటింత తారుఫు + చెల్లదెపుడు

సురు— బుద్ధికి దేహాధర్మములో గిననూ తనవయసుమితీ శొఱినయెడఁ బాపరతుల శాత్రువాసన లడ్డనేరవుగదా?

రాజు— మాతృవోహింపిత్రవోహల కేళాత్రము ?

మహా—

గి. విబుధులసైన కక్యంబె + విధినిదాట

సుబు—

త్లీపిల్లల భేదంబు + తగులువోట

సారం—

కల్లరాఖోదు మిసంబు + గలుగువోట

గిలి—

సులయంటింత చెప్పేరా + పొల్లుమాట.

సురు— ప్రీతివాదిగారు నోతన వయోవంతులు గదా ?

విద్వాంసమికషణ తి యనుమాట పొల్లుపోవునా ?

మహా—

ఉ. లోగనివాడె విద్దియల ఫ లోను గిరీటి దురానుగాగికిన్
జ్ఞాగనివాడె సత్యమున ఫ నూటి

సుబు—

పొతప్పుతు రేక పృత్తిల్

సేగక యుంటపోటి

మహా—

చలి ఫ యింపనిమేటికి తూహమేటి

గిలి—

శ్రీ వేగురుచెప్పినన్ వినని ఫ కెళ్లి నిజం బెఱుగంగ సేటికిన్,

రూజు—

గి. మనలగూర్చి జనములను ఫ కొనెదరైలు

మహా—

కల్ల సత్యంబుగా శితు ఫ చెల్లినట్లు

గిరు—

తల్లిపిల్లలలోగీషు ఫ తగిలినట్లు

గిలి—

లంచమ శ్రీరిగి సేరంబు ఫ పెంచినట్లు,

మంత్రీ—నాకుందోచిన తీర్పివిగో ప్రభువులకు మనవిసే
యుచున్నాను. (1) వాదిగారి వాజ్ఞాలమును బ్రతివాదిగారో
వున్నానలేదు. (2) అంటింతమొక్కమాఱు గిలిగింతరంషాడలేదని
యు, మతీయుకసారి చూచినానుగాని మాటాడలేదనియుం జై
శ్శుచే దానిసాత్యము వ్యత్యన్త ముగా నున్నది. (3) మయి
యుం బావురము నావ్యదిగారు ప్రభోంచి తమయొద్ద నుంచున్నాని

గిలిగింతపచ్చిన పాశుజామునఱకును జాగునేయుటచే వాదిగారే ప్రేతివాదిగారి రాకకబ్బిలపీంచినట్లు స్పృష్టిముగుచున్నది.

మహా— నాకుందోచినమట్టు ప్రతివాదిగారాజు పరిశుద్ధులు నభండ విజ్ఞానులు. శురుషులకునైన మోహనాకారు లగుటచే వాదిగారే ప్రేతివాదిగారిం బిలిపించిఁ బల్మీఁబట్టుఁకుయిత్తుంపగాఁబ్రీతివాదిగారు విదల్పుకో నిచ్చినట్లు సంమృద్ధ వాదిగారు పగసాధించుకోనుట కిణ్ణు పన్ను చెప్పేనట్లుం గాన్నించుచున్నది.

సారం—(స్వీకరితము) ఆహా! మహావి గాయఃస్తోమాస్తకమ్ వేత్త దైవముకలడ్డా?

గిలి— నాయూహ యాము జోడుకదిరిచచిన్నాఁఫువుగారు చిత్తాఁగి రాణిగారును బెంగ్లాకై మొర్లు సేర్పాటుజరిగిన తరువాత సీమునలినా జాపెను వలచి కట్టుకొనుటవలన నింతపచ్చెను.

రాజు—(స్వీకరితము) ఏమ వెత్తివఁడైనను వీనిమాట లాలోచింపదగినవి.

గురు— పెంగ్లాకైతన్ను వాదిగారు కోరుకొన్న సగితినట్టిఁ గియు నన్యథాకట్టుబడినయటి వాదిగారి యంతఃపురమునకేనెనములోనైనం బ్రతివాదిగారుచోచ్చుటయే యతనియందుగలమస్తోదేశమును వెల్లడిసేయుచున్నది.

రాజు— సరియే. మానిశ్చయ మిగాదోర్పొ తుతప్పాప్పు

కొనట న్నను మాపలోకుము సందుచూచుకొని చిత్రాగ్రాగియే బ
ల్మి పెట్టి యపుషిందోహియెట్లు విదల్చుకొనిరాగలడు. తా
విదల్చుకొని వచ్చిస్టును పోఖ్రానూచించుచున్నాడుగదా?

గి. ముత్తెపుం జిఱునపు మెల్క్క ఫల్తుమండ
చీకబిముఖు వాల్జూపు ఫల్ముడుండ
కులుంగుబ్బుల పయ్యెద కొంగుబార్చి
బల్మి పెట్టెడి జరాలీ శాయదరమె.

మచ్చియువీడంతఃపురమున కేగుటయేతప్పు. న్నాయక ర
యొక్క తాత్పర్యముతో మేమేకిభవించము. ప్రాతివాదియం
మన్నజెస్పునలసిన దేషైనం గలదా?

సారిం—

గి. పెరుతపంబుచేసి కని పెంచి చదువు చె
ప్పించి మేటియథ్ర ఫల్ ముంచి నిగుల
శ్లోగోరు తండోహి యెద్దుళాసించుకో
దానిదప్పివళు మె తసయునకును.
గి. సాము చదువులంను సంతోషమున నన్ను
ఏరులు చువ్వు ముద్దు గొసాడి తండో
యిప్పడు సత్యమెఱుగ కిప్పల్క్కుజూపుటు
మిత్తికంటె నాకు మేటి కిత్త.

రాజు— (స్వగతము) హరహరా! సద్గైశ్వరా! యిటుగో
యి యిటునూయి యెంతదోహి యయ్యునుంగన్నకొడునునె
ట్లు శిక్షింతును? మచ్చియు శిక్షింపున్న నన్నుగక్కూతిఁరా
ఇనిలోకములోనిందించరా? ఏదియెల్కైనఁగానిమ్ము శాశ్వత

ధర్మభంగమునేయనేర? (శ్రీకాళము) నీపాణడిత్వము చూలురా పితృద్రోహించి. గురుభ్రటారకా! యేశిక్షకమీఁమపాత్రాఁడగునుకి గురు—పితృప్రాపించాలుసేతులు దెగుగొట్టించచలయునని శాశ్వతము.

రాజు— ఎవండుర్మా యూలస్యమునేయక యాదోహించి గాలునేశులు నఱకి వేగమిటురండు. మించాత్మకిచటనే యుదురుచూచుచుందుము. ఇరతతో మాకీయంకితింతోలఁగెను.

(సారంగ ధరుఁడు ముఖుకుస్పఱ్బడిహంతకులతో సిహక్కిమించును.)

రాజు— గురుభ్రటారకా! హంతకులాద్దోహిమరణవాతై మాకుఁ దెల్పవచ్చనంతలో మాహృదయశాంతికైముద్దిమైనందెల్పుఁడు. (తెఱజాఱును)

కీరతము.

సారంగ ధరనాటకము

పంచమాంకము.

ప్రేదేశము— సింహద్వారప్రాంతము.

జబ్బన్న— (ప్రేశించి, తనలో) ఏమన్యాయమే మన్యాయ వింగాగున్నది? వేల్పువంటి చిన్నప్రీభువును ఒంపుటకు జేతులెట్టామను? చిత్రాంగిదుర్గారము రేపోనేడో పెద్దప్రీభువునకు దెలియకమానదు. పాపముదాగునా? పెద్దప్రీభువుపు లనయవి వేకమునకు దుఃఖంచు నింతయునశ్యము. ఆనక నేను జన్మప్రీభువున్నిగుల్పుట పెద్దప్రీభువునకును లోకముససును సంతోషకరము. నాన్నేహితుఁడడిగో గిజిగన్న నాకొఱకెట్లు పరుగిడివచ్చుచున్నాడో?

గిజిగన్న— (ప్రేశించి) జబ్బన్న! నిలువఁబమనిలువఁబదు.

జబ్బ— చూచితివానేస్తమా! యెంతఫూరమా?

గిజి— ఫూరమా ఫూరమునతా? మతియెకవింత. నేనిప్పుడే రంగుచిరలనిన్నటుజెతాంగిరాణియెద్దకేగితిని. ఆదయ్యము చీఁటిగదిలోదలుపు గడియపెట్టుకొనిసండుకొన్నది.

గున్నముచెంత దానులంవఱు నే మోగపట్టిష పడుచున్నారు.
ఇంతలో నిశ్చాచారము తెలిసినిన్న జూచవద్దింటి.

జబ్బు— అదిగో రత్నంగిదెవిగారు కాబోలును? కనికరు
ము కన్న కపుపు చూడపచ్చనున్నారు. రమ్ము వునముహేవు
నము, రీపువేషేచెప్పనక్కాల లేదు. నేనినినఱు నిశ్చాచారము
స్నేధే యేమట్టకానిమ్ము.

+ (అనియణ్ణరు నిక్కిమించుచు.)

హంతకులతో సారంగధరుఁచు ప్రాపేశించును.

సారం—

శుభపంథవరాళి—శూపకతాళిము.

పు॥ నివేశాయాత్ముం శరణ - నిఖిలాది కారణ॥ నీ॥

ఆ॥ సౌవరముగఁ బుట్టింపక - కేవలతిర్యక్కుఁడై శా।

కీపనుషుతి నమానునిగి - సేంపుట్టించితివితండీరి॥ నీ॥

ర. సువిషేకమే తప్పయ్యెను - సూస్కుతంబె మప్పయ్యెను।

భుఁఁశాతకి రక్కఁబొండె - శూతజనుఁడె శిక్కఁబొండె॥ నీ॥

హరహరా! సర్వేశ్వరా! నాకెంత మర్గతిప్పెటితివి. నితోక్క
మీనగునాకుఁ బిత్తునిరోధము, మృఘాపవాచను, ఘోరమువు
ము వార్షిశితివా? కానీ మించినది తలపోసి కుండనేల? అక్క
టా! పార్షిణహితుఁడు!

చ. త్తుఁ మైడఁబాసి నశ్శ నినుఁ ♦ గమ్మలఁజూచినదాకఁ కోఁఱకం

డుంగద రాత్రిఁనాదు కల ♦ లో నినుఁడవ్వ మాత్రావ్యనింగం

గొసగద పొర్చిఁఁమిత్తుఁడవు ♦ కోవిదుఁడో నినుఁఁఁగ్గియుచేతు తి

ప్పునశుఁడు కాసి బొండపు సు ♦ మయ్య సుబుద్దిసనుఁ క్రమించుమా

శీ. ఆస్తువల్న నీకి ఇచ్చు ♦ యమగుపారు
వంల నామటవినంత ♦ నంగురిల్ల
తశ్చ మైతి గింయ భాగవ ♦ తంబ మిమ్మ
బ్రహ్మ నాకరిములకికఁ ♦ జార్చి లేన.

శీ. నాచిడ్డకన్న నుం ♦ దరుఁడు లేదని పారిం
బోరిమోచి నొక్కి నన ♦ మున్ను పై ట
సాయన్ జిక్కేక ♦ నాయకుఁ డగునని
మజిమతి నన్దన ♦ యఱరముకేర్చ
సాయయ్ చ నువులో ♦ నంబోప్రధయని పలు
మఱుచెంతఁచేర్చి నా ♦ కురులు దువ్వు
సాతండ్రీ కాళ్వత ♦ భాగ్యతి నొందునటంచు
నక్కుగెన్న ల్లడెల్ల ♦ మిన్నుముట్ట
ఆటి నసుగెన్న ల్లెలి నా ♦ యాపదవిని
రొట్లు భరియింపుగల్లు నిం ♦ కెట్లబ్రిత్తువు
పారహా పర్వతోకేక ♦ పరమసాధ్వి
నిట్లు కందింపను సృజి ♦ యించినావ.

రత్నా — (స్పునేశించి) హంతకులారా యాఁగుఁడుఁగుఁడు,
నాచిన్నితండ్రి ముఖుమైనం జూచుకొనెన. నాతండ్రిముఖుమై
క్కసారి చూపించిన నిదిగో నాల్చులత్తల చంద్రహరము వింకి
చెందను.

1 హంత — ఓరీ యెకమాఱు చూపితమురా ?

2 హంత — రాజుగారికిఁ డెలిసిన మనలఁడంపించరా ?

1 హంత — మనము స్లులను గసలేదా ? (శ్రీష్టియుచు)

పోనీ కన్న కథ పెంత యాసగనున్నదో ?

సారం— (తల్లినిజూచి) ఇదిగో నాయమ్మ.. హరహరా!
నాతల్లికంత వ్యధపేటించి ?

రత్నా— (సారంగధరునిఁ గౌగిలించుకొని) అయ్యా నా
తండ్రీ! ననుగన్న తండ్రీ నేనెండుకు బ్రీతికియున్నాను? నాన
వతికి నీయుసు రెక్కు తోచునురా? నాయిన్నా నీముఖమువృష్టి
తగులునేమోయని కన్నారనినైన్నఁడుం జాడలేనురా? నీకొఱ
కైన్నినోములు నోచినానురా? నీసుగుణము లెన్ని యనితలఁచు
కొఁడునురా? ఇక నెండుమొజ్జువలె నేనెక్కుబ్రీతిక యందురా?

సారం— అమ్మా! పుట్టినవానికి మరణమెన్ని టీకైనం గలు
గకతీఱదు. నావాపుశు విచారించుగాని నాయయ్య సత్య
ముండెలియనేరుంటు శోకించెనను. అమ్మా యింతతోముకు
ఖుఱముచెల్లెను దివ్యాంశవంతురాలపుసీపునేదెలువఁగలనా?
సత్యహృదయముఁగో నీకొఁడుకు మృతినొందులకు నీనుసంణోమ
మునొందనలసినదే సెలవిమ్మా.

రత్నా— నాతండ్రీ! నాచక్కనియున్నా నాకుడు పెట్టుభరం
చునురా? నాసుగుణపుంజమా యికననైవ రమ్మాయని పిల
చెనురా? ఇక నిన్నెందువెదకెడనురా? (మూర్ఖులుఁ) కొ
డుకొ కొడుకొ !

హంతులు— ఇక నాఁవవాటముకొ దదిగో మననాయ
కుడు వచ్చుచున్నఁడు.

(సారంగధరునితో హంతులనిప్పుఁమించుగా తెఱిపాడున)

ప్రీ దేశము — కొల్పుచూపడి.

(రాజు, మంత్రీ, సురవు, మహాకవి, గిరిగింత మొదలు వరివారము.)

రాజు — మంత్రీ! ఈపాటి కావోహిపాకిం గరవరణభండత మగుంగాఁబోలును?

సురు — ఇంతనేవా? గడియక్కిందలనే యూముచ్చిట ఇగిగి యుండవచ్చును.

రాజు — ఇంతతో మాక్కిందుతోలగి నిష్టడంతవేళ?

గిలి — ఆకలివేళగావచ్చును. (ధూరమునఁజీరకోఁగుముడి విప్పి యేమోద్దింగఁబోవుచుండినయంటింతంజూఫించి) అదిగోచూడడాయంటింతగుల్ల చీరకోఁగుముడివిప్పి యేమోనీగఁబోపుచున్నది?

మహా — (పరికించిచూచి) సత్యమునవెన్నది? నవోకేయటింతా? (పరుగుఁబోయి యుత్తరమునందుకొనిగొండితతతోబ్బివేశించును.)

రాజు — ఏమాపత్త్రము?

మహా — మహాప్రీభో! యేదో యుత్తరముగాఁ దోసుచున్నది?

గిలి — చిత్తాఁగఁదవి సేకచున్న గీరినేకాబోలు నందిగతగుల్ల నాచేతికీబోయి మానివేసెను?

రాజు — ప్రవిలాంఘేమి?

మహా — నాఁంగధరప్రీభోర్గారి దివ్యసముఖముచుకు—

రాజు— ఏమిచెపుమా ? ఏప్పిచెచువుండు.

మహా— (విప్పి) నవమస్త్రధ్వాంతేన సారంగఫరనోల్కోమ్యూ తికి సేవకురాలు చిత్తార్థిగిరాణి—

రాజు— ఆశ్చర్యమాశ్చర్యమావైని ?

మహా— వార్షికొన్ని విస్తుపములు—

గి. తావిగల మేల్కిబంగరు ♦ తటుపపాండి

కండెఱుఁగని నిండుసెల మొ ♦ గంబునాఁడె

దొడ్డబేడిసమిల కం ♦ దోయునాఁడె

విస్తుపంచిచ వలచిన ♦ వస్తుకాఁడె.

ద్విపద. అనవాలంపిన ♦ యాదిమొదల్కుమ్మఁ

గాన నూరుచునండెఁ ♦ గదర నాకమ్మఁ

తఁఁడుబోదుల మన ♦ మిస్త్రఱమున్నఁ

పోడిసెత్తిగియు నన్ ♦ బొదవేసియున్నఁ

నామెచుంగట్టు ♦ నాటీసయ్యట్టు

నాముదికిన లేదు ♦ నమ్ము నాగుట్టు

తరలివచ్చెదమున్నఁ ♦ డప్పుదీనోసు

మత్తినిన్నఁ గసురోర్కె ♦ మానుగాలేసు

నిదురెఱుఁగని కలల్ — ♦ నిన్ గూర్చివమ్మఁ

పదనుములుఁల నమ్ము ♦ వలరాళగుర్చుమ్ము

గడియలు యుగములు ♦ గాసాఁగుచుండె

పిదుగు చందమును గిఁ ♦ పెలమోర్చుఁగుచుండె

సేడుఁగుందాచెస్తీ ♦ సేస్తుంబుగూడె

కోడక వేగ ర ♦ చూతువస్తుకాఁడె

శాసుక కన్నిటఁ + గలిసినావారీలు

నీటుగరమ్మని + నిన్నబతినాలు.

రాజు — చాలు నేడి (ఉత్తరమందికొనిచూచి) జూనొను. ఘూషుబాగుగఁ డెలియునీవారీత యాదుర్మృషురాలిదే? (కలి యంపిరంతలుగాఁ) అంటింతా! ఇప్పుడు జరిగినదంతయునిజము రానీ. సారుగధర్మఁడు దోషియూ? యాయుత్తరము నీకెళ్లువ చెప్పును?

అంటి — చిన్నప్రభువుగారు దోషులుకాదు మహాప్రభు!

రాజు — హరహరా నేనెంతవాపాత్ముడ నెంతకితినుడను?

అంటి — ఇది చిత్తాంగిరాణిగారువారీసి చిన్నప్రభువుగారికిమ్మని నాచేతికిచ్చినాయ. మహాప్రభు! కూటికొఱుఁజేతినదానుగదా? నూ పెచెప్పినట్టువినకున్న నాతలనిల్చునా? ఇపుమనిజమెప్పుకొనక విధి లేదు. నన్నుఁ గాపాడెదమన్న మచిచేసేదను. చిన్నప్రభువుగారు తమ పాపురమువై నాసత్తోఁ తాఁంగిరాణిగారిమేడచెంతనిలువఁబడినన్నుఁబాపురముందిసికొనిరమ్మిఁచెప్పగా నామాట నేనుజిత్తాఁంగిరాణిగారికి మనవిచేసినాను. పిమ్మిటువాపెనన్న తనిఁ దోడితమ్మని పంపిఁచెను. అతఁడు నేనెంతఁశురమును రానేల? పోసీతలిగదా తప్పేయనిచేతాఁంగిరాణియెద్దకు రాగా నాపె యతనితోఁ నల్లిబిల్లి హంటలాడి తనతోఁరమ్మని బల్మీపెట్టె నందుకతఁడోప్పక విదల్పుకొని, పోయె నందుకుఁబగసాధిఁచుకొనుటకై యాపెనొతోఁనిట్లువాపముక ల్పించి దుంతఁచేసెనుగాని మహాప్రభు చిన్నప్రభువుగా

రావంతయందోషులుకారు.

మహా—

శ్రీ. తల్లికైని నలపు + తగి లెనేవేయును న
త్యంబుడాఁగానేని + ధరణిలోనఁ
జాపుకృతయునకు + భయము చేచేనియు
కేవుడుండె నమయఁ + కలియుపెల్లు?

రాజు— అయ్యియో రాజ్యమత్తునకు యుక్కాయుక్క ములు
తెలియవుగా యొవఁదురా! రాణివాసములేమ గీణివాసములేదు
చిత్తాంగిసిగొప్పుపట్ట నలుగురీడ్చుకొనిరండు, త్వరింబొండు
ఆహో! వంతకులికనాకాఫ్యారవాత్క చెప్పేదరుకాఁబోలును?

సురు— ఆయు త్రురుము చమవునప్పుడే సారంగధరుని రక్క
ముప్పుకొని యొకవంతకుఁడునిలువఁబడె యున్నాడు. ఎంత
పని జరిగెను?

రాజు— ఆహో తండ్రీ! సారంగధరుడా! కులవిత్తుర్ఁడా!
వరపుసాధీ, విజ్ఞాననిధి, జగదేకశూరా (మూర్ఖులుచుస్త్వుత్వ
తుడా!

మహా— వేరుపట్టురాడిన మహావృక్షమువ లేబడియేలినవా
రుమూర్ఖులినారు. మంత్రిగారూ! వారిశిరస్సునకు మియంక
తలము దాపునేయుఁడు.

మంత్రి— వృభువుగారు బిట్టుమూర్ఖులినారు. మహాకథి
గాయకరిగోమణిగారూ! నేడ్డట్టురముచూడవలసివచ్చెను.
మునముంత పాపముచేసికొన్నామన్ని

సుబు — ఏనిస్తుడైన నాచార్మిషమత్తుస్తి బ్రీతికించరాదా కి

గిలి — చితార్థింగి నుష్ట్పపాతతఃదోయవలె నాకుమనసు చల్పఁడవలెను.

మః మాచిత్తిరా మంత్రిగాస్తుం !

గి. మంచునోగైదు శోణక + ద్వాములమాడ్చి

కస్తుగవం గ్రాధ శోకమల్ ఫిమ్ముమంచు

మార్ఘదేశుణ బ్రహ్మప్ర + భువకటా ము

డింగిమెల్లనవిదు నిద్రి + భంగినలెను.

రాజు — (మార్ఘదేశీ) హప్పుతోకా! యెంత చేసితినిరా కి యేసినీయాశిశు హంతుకురాలు?

గిలి — మహావిభూ తాముపంచీన భటులు రింగ వచ్చు చున్నా ను. దీసియొడ్డోరగ మెడ్డివేసిన దేమో?

భటులు — (ప్రిశించి) మహావిభూ చితార్థింగిచేవి చీ క్రటిగిదలోఁ దలుపుగడియైచై పంచుకొన్న దెంతపిలచినను తులుక లేదు. మేమంతోక్కపమతోదలుపుసగులోటిమాడగా విషముతార్థిగి మృతినొందినట్లు శానఁబడియై

రాజు — రియే యూమర్మాగ్నరాలు తనసేరము బయలు పశునేమోయని తానేముందుగాజచ్చెను. కానీ, మంత్రీ, మఃకవిగాయకశిరోమణి. మనమహరాహంబునఁగలిసిందము. కనికరము కన్న కథట్ట రత్నాంగియెట్లున్న దో?

గి. ఇమ్ముతెలియక పెండిలి + యెలచేసి

కొంటి, నదోణియగు కస్తు + కొడుకు తేలి

తెలియ సేరిక ఇప్పిని + ధిండుకొంటీ
నకట నిపరీతిడైవము + నద్ది దరమై.

(నిష్టాంఘన.)

మహా—

కి. తమ్ముచూలిన భద్రుంబ + రగదంటించు
దలలనలరించు తమ మొద + భులసగాఇ
ఖూరి చాఁచినసిదల + ముణుఁచుకొనిసెం
ఖాదపంచల నడుమింట + భాషుఁడోపై.

(అనియందఱు నిష్టాంఘనరు.)

ప్రీదేశము— రత్నాంగి యంతఃపురము.

(రత్నాంగి విచారించుండ ఎలవంతెయిపచారము చేయుచుండును.)

రత్నా— అయ్యా నాకొడుకో కొనుకో, నాముద్దుతండ్రి
నాపార్థింధనమూ నాబంగరుకోండూ నానాయనా నాముద్దుత్తుఁడై
నుగా నా కేమిదూరిరా ? నేనెందుబోత్తునురా ? చక్కనినానాన్న
నీకై యెన్ని నోములునోచితినిరా నేనెందజివేల్చులకు మొర్కిక్కుత్త
నిరా (తలమోఁసుకోనుచు) సర్వేశ్వరా నాబిష్టనిఁగాహాక వా ?

వల—(చేతులుపుట్టుకొని) అహ్మా ! యోర్చుకోనుఁడు బల
వంతముగాఁ జచ్చిపోయెదరా ?

రణ్ణ— నదలు నదలునలవంతా ! నెలిగ్గరగ నేడ్చెదను నే
మోఁదుకోనెదను, నేజచ్చిపోయెదను. నాళ్ళక్కలునట్టుకొనకు
మీఁచేతులతో వానినేనెత్తుబొంటినిగడా ? నాతంకిర్యియేఁకి నా
సారంఁధరుఁడేఁచేనావగప్రిసాదియేఁడి నా సత్యసర్విష్ణు. రేఁడి ?

పేందుంటిచిరా కొడుకా ! నన్నమ్మాయ్యా యింపిలువవా నా కనులఱబడవా ? నేనెన్ని దలఁచుకొందునే నలవంతా ! నాతండ్రి శురిచింటి దీపముకస్సు నెక్కుప్పుగు పెల్చినాడే ? చుట్టిపక్క ములింతచక్కనివానిం జూడ వేదన్నారే ? నేనేమి సేయుదునే యాణివము వోదాయెనే ? ఆహం తరండ్రి ! నీవునిరపరాధిచిరా నాసవతికెంత దుర్భాగ్దిత్తుబైచురా ? నాయన్నా నాచంపికూనా నాకగపడవా ? నీతల్లినోదార్చవా ? నీసావురముల నెగిరింతు వురారా ? నాతండ్రీనీవిల్లింకెవరు పట్టఁగలదురా ? త్రిలోకశారా యెంతచదుపుకొస్తు వాడవురా నాయన్నా యెరతసత్యసంధుడవురా నాబిడ్డా యోయయ్యా యోరీనాన్నా పలుకవా ? నీయమ్మాపై నీకలుకవచ్చేనా ! నామాటకునీవెన్ను ఉడుంజవదాఁ టవుకదా ! గోడ్డుచేఖుడు నిచ్చే పెదకనా ? నాతండ్రి నీతండ్రి కిసత్యము వోచదాయెనా ? అమృత్యుచేపత నాసవతిమెంత పన్నికపన్నునే పలవంతా ! నీకాథ్య స్తుకొసెదనే పలవంతా ! నాచిన్నితండ్రిని నాకగపర్చవేచలవంతా ! ఏమిసేయుదునేపలవంతా ! నాప్రాణమువోదాయెనే పలవంతా ! (మూర్ఖులుచు) యెంతపనిజరగెను ?

పల — ఏమిావిధి యెంతఫూరిము చూడవలసి వచ్చేను ? రత్నాంగిచేపి మూర్ఖులైను. కనికరమిాపెనుదు రుచినైతురుచిమ్ముచున్నది. ఒన్నీరుచల్లినసేదదేఱునేమో? (ఒన్నీరుచల్లుచు) అయ్యా! యాముబ్రితుకుకాబోలును? నన్ను బ్రాంమువలైశూ చునదింక నా కెవరుండుక్క ?

రత్న — (సేవదేశి) ఏడెనాకొమకునాయన్న యేడో నా
కనులు చీకట్టు గ్రిమ్మిచున్నవి. అయ్య కొగుకా ! (తిరిగి
మూర్ఖులును.)

వల — అహామూమె తెప్పిల్లియం దిరిగిశేషగుచున్నది.
బాగున్నదికాదెవరో సమ్మమురోద్దచప్పువు. (పోవును)

రాజు — (ప్రఫేశించి, తనలో)

గి. అగ్నిసాక్షిత్వమన ధూను ♦ రాజీవ
పమ్మ దైవభూలమహాత్మా ♦ నయమపుచ్చ
మహియుఁ జిత్తార్థిగిరుర్చుఢి ♦ నదుపుజాల
వక్కటా పోవామన్నిటి ♦ కక్కజాబు.

ఆవదలెంత యాకస్తికములు ! నేడు మాకుటుంబమునట్ట
యమదినమయ్యెను. నాప్రియేవుత్తుర్ధిఁడిక నాకగపడఁఁఁదా !
నత్యమెతుంగనై తి సంత యపివేకిని. ఆహా రాజ్యమత్తుతా !
నీకెంతయహంకార మెంతయవివేంము ? ఇంతకును నేనేఁదా
కారణము ? సారంగధరునింగాదని యాచిత్తార్థిగిని నేనేలకట్టు
కొంటిని ? సారంగధరునిష్టే జితాంగికిఁగలుగుమోహమున్నా
యమే. నాశ్చత్తుర్ధిఁడు నిర్మాషియని స్వప్మమయ్యంగదా ? ఈ
శశ్వంతయు నాదే. నాయవివేకమే యాయిద్దతి మృతికంగార
ఁమయ్యెను. సత్యసంధుఁడైన కొడుకన్నాయముగాఁడంపఁబడి
సందుకుఁ గనికరము కన్నకమపు రత్నాంగి యెట్లు బ్రీతుఁకను.
కరవరణములు లేనిదేహమునకు వలపోలి సేనుమాత్తిఁమెందు
ఁకునలెను వీఁండజుం బోయినపిచష.

శి. వలచికట్టుకొన్న కి భార్య జారిణియోటు
సత్యోక్తునిసుకునిఁ కి జంపుకొనుట
యావగాని యిట్టి కి యూడఁ బొందిన
బ్రితుషుకన్న జొవు కి పుషుసుఖము.

గమక యూరాపిశ్చేచన విక్కుత్తి బలి ముచ్చుటయేమేలు.
సర్వేశ్వరా! యంతవార్హితినా? ఆహా! యదేరత్తాంగి తెం
చినచివు కొమ్ము నలె వాడిపడియున్నది. నిదురించుచున్నదా
యేమి? కామ పుత్రీశీకాగ్ని దహించుచుండ నిదురైట్టుపట్టు
ను? కొడుకునక్కు యేడ్చియేడ్చి మూర్ఖులినది కాఁబోలునః? ఆ
హా! సర్వేశ్వరా! యాపెమృతినందలేదుకదా సేసేమెస్క్కుతెలు
పఁగలను? పాపాత్ముడు సీపెముఖమెట్లుచూడఁగలను? నారంగ
ధరునీపొకెట్లు కస్పర్చగలను. హారహా! యాపెమృతినొందు
టయేనిజమయ్య నేని తణ ణమెనేనుంగూడఁచ్చెదను. అదిగో
డాసివలవంత. ఏమేరత్తాంగి దేవి మూర్ఖులునది?

వల— మహాప్రభూ! అమ్మగారింతసేపు సేడ్చియేడ్చిమూ
ర్ఖులినారు. నాకెద్దియుందోఁచకెరినైనఁ చిముచుకొనిసాచ్చు
టకాపలికిభోవునంతలోమార్పుణ్యమున సేలింవారేయెద్దైరి

రాజు— ఎంతయాపద యెరంతఫేవము? దేవినోట మంచినీ
తుపోయుము సేద దేఱు నేమో?

వల— (నీరుపుటును) అమ్మగారూ! అమ్మగారూ!

రాత్మా— (మూర్ఖ దేఱి) నాచండియేయేయేయేనాకొడుకు
అవిగో పార్శ్వశ్వరుడు (పాదములనొంగుచు) పార్శ్వశ్వరా!

రష్ట్రించుము రక్త్రించుము.

రాజు— (రుమాలీతో కన్నలొత్తునుపుకు) నార్జేసీకార్ !
నేనేమచెప్పగలను ? నేనేమినేయు ఈను బాతుఁడు హండ్ల
కుడను. మంబిక్కును నిరవర్ణయించి ? నిష్టాంచుగ నా
దుర్మార్గరాలిమాటవిని వానిండంపించితిని. హారహా ! విధి
యిట్టుండె.

రత్న — నాకొడకో కొపకో నీతండ్రి నచ్చునురామాకు
రా నీతలిదండ్రి లనో దాచరా పారీషేశ్వరా మసబిష్టము నిర
పరాధీదా చంపబడెనా? మతిమరయుద్ధకురాదో మనకంటఁ
జీడుడ్డే?

రాజు—ఆవోతండ్రి! యుత్పవరాక్రీ ఉళ్లాసి యెంతుక్కే
నంధుఁడైను? రిన్నూరక చ సించినంకుకేమహాయైవో నేనేంచ
దోషాలుడ నె తమరద్వాహం శ్శాండను? చూటుచిత్తాంగిలోపా
పమునకుఁ దగుఁట్టు:నుభుకించెను-మా నా యునా యికెనినై
ట్లుమాడుఁ లుయ్యా నీతలిదండ్రులున్నకై పటవించు చుంటరెం
దుఁటవిరాతండ్రి!

రత్న — (తర్లో) అయ్యా సాప్రాణాధు:డెంతయథం
చుచున్నాడు. నేనింటనినోవార్చునియొడలగిమూడును.
వాక్కమళుకన్నను మళ్ళీమునీమూడు లోకమాలకన్ననునాభర్త
యేకదానాకెంక్కా ? (ప్రశ్నాము) ప్రాణేశ్వరా! సరిమూర్ఖరక్త
మా స్త్రీలే తాముంగుడుకోకీంచెవరా ? మనమతొల్లియే
శాపముచేసింటిపో యిల్లుక్కుడి కెను. విధిచార్యులుతప్ప

క్ష్యము దూచబ్రినొసెత్తిలన నిశ్చయమైను.

రాజు — పారీ క్ష్యము! దూచబ్రినొసెత్తిలన నీకింతదుఃఖమునకును నాయుచిహేవే కాగణును? సేనింకబ్రితిక యాస్తో శకోకమన్సుపోంపాల నయోయిప్రశ్నా!

పీ. కాంట్.లో దీను. १ ♦ గాను దయుకాలి

పక్కటా యింటివే ♦ పక్కమాలి

ముహూర జూ దేక తు శూర నిష్టారణం

బేస్సుఁగాల్ల వ ♦ చిందినాన

పతత మందస్త్రాతాం ♦ చిత్త ముఖకమలవ

డున్నావ జంతువుల్ త నిష్టు నమల

కలసైంగల్లవ ♦ అట్టనితండ్రివంచు ని

న్నుఁచకూరక నతీ ♦ కిందినాన

నిరచరాథివి పుత్రోకా ♦ నిష్టుజంపి

ధర్మ మెఱుగక లోకనిం ♦ దలకోడియడి

డక్కియుండేన నాదేరూ ♦ మక్కటకట

శష్టుచిక్కిన పరికస్తు ♦ వృథయుఁగాడ.

ఇంక బ్రితికి యాఫోరశోఽమున్సుపోంపాల నిక్కటిః
నాశినముబలియచ్చి సుఖంచేదను.

రత్నా — వలదునలమ పారీసేక్ష్యా! వేటిథైర్యశాలుడు
తామిల్లు జాలి గుండఁదగునూ? విధిక్కుమెంతటినారికిం నిష్పన
గునా? మించింది తలంచనలదు చూఁపుణ. ఆఁడుదాను వా
నింగన్న త్లీని సేనుఁగూడ సైచ కొంగఁ తామిల్లు దిగులొంద
సేల నాత్మునార్యమిసులదోషము లోకములోసపక్కితిః. ఎవరిగ

తికి వారేకారణము. సారంగభరని మృతికే దాముకారణమును తలంచేదగదు.

రాజు—

గి. ఒర్చ్చుగొన క్షీమున్ లాగు + చున్న కొలఁది
ఉదుకుత్యేంది ఇచ్చుల + వికీయగాన్
మంచు దసకొరుతో మప్పుల + శైవుగుత్త
మటుల నాళోకమింతతో + నాగభోడు.

భటు— మహాప్రభా! యేలినవారి దర్శనమునుకై చిన్న
ప్రభువుగారింగోంపోయిన హంతులువచ్చియున్నారు.

రాజు— హరహరా సర్వేశ్వరా!

గి. అడవిలోచు నడుకేయ + యందుకారు
గోప్తు రూకస్తికముగ చెం + గారీఱుప్పు
చావసు గొఱడువాతిన + వానిమిదు
చిదుగులే బుతోప్పుతివాత్త + విందునేము?

రత్నా— అయ్యా సన్నగన్నతండ్రి నాచంటేకూనా సు
పుస్వరమందుంటిహా యికసీకాకఁలి దప్పికలులేవా? సుకుమా
రమైన సీయుడలు సేలకప్పగిరిచితివా? నాకొడుకా కొడుకా.

హంత— (ప్రేవేశించి) సజీవులై చిన్నడ్రభువువారున్నా ర
శనికేయచామమను లేదు.

రాజురత్నా— సంతోషము సంతోషమెంతధన్యులము?
మాత్రంద్రియేడి యెల్లుచంపుబహునినారు నిజమే నిజమే యో
ప్రాణాదేవుడెంత మంచివాడు?

హంత—మచ్చె భో! నంశయింజవద్దు హంటుగఁజైన్నప్ర
భువువారు బ్రితీకియన్నారు. తమకొక్కరికిఁడవ్వఁబట్టణమంతె
బీకినిజెన్నుప్రభువుగారు నిదోఁఫు' వీస్తునుగఁడెలిసియున్నది.
మానాయుఁమ మాఁసోన్ను నే యానిజముచెప్పినాఁమ. చిన్న
ప్రభువుగారు మాన్నెన్నోవిధములడమ్మంజంతుమని ఒక్కిపెట్టి
నాచు కాని చూచిచూచి చండునిసంటి యాతనిఁజ పుటకు
జేతుఁట్టాకను. మాయద్వాపుమైన నింపాలో నత్యము తసం
తటనేబయుఁపడెను. గనుక నిఖ్చరమతో సేలింవారి కీక్కేము
వాతక డెలుషపచ్చిలిమి. మన్మురిక్కింపవలెను.

రాజు రత్నా— మిారు హంతకలు కారు మాపాలిటి
వేల్పులి. ఏడీమాయ్యా?

హంత—ఉత్తరపుటడవి పూర్వాదోటులోఁ దాముండెదమని
యుఁ దమతల్లిగారికిని సుబుడికిని దమయునికి తెలియవర్ణమని
యు సేలివిచ్చిపోయిరి.

రాజు— సరియే విరాశయ్యరకు నాల్గుఁకేలు బహుమతి యి
ప్పించెదములెంమ. మంతుకిని, మహాకవిగాయక శీరోవణిక
శ్మేమవాతకసెప్పి తక్కుమే యిటకరమ్మనుమ.

హంత— చిన్న ము. (లిప్పుమింతారు.)

రత్నా— జీవిఁఁప్రెరా! దేనుఁడుతటి అరుణాచముద్రుఁమ
మచువలె సంతశోకము న్నాయమయ్యింగిదా? నాతంసోని
సంగ్రమకాపాడెను.

రాజు — దోను నిజమౌలంగుటకు మానవుడనసంత కి ఆ
హా! సత్యస్వమాపుడగు. రమేశ్వరుడుంటు యొంతస్వచ్ఛముకి

కి. ముఖప్ర నీటిలోను + మునియూహిరూడ

తన్న మాషైనై నికావ + నొందుమనిష

నిర్మల కైకిందలి + ససిదినంతోవ

మంగ్యో బరమసాధ్య + మారునికృష్ణమ.

రత్ను — నాతండ్రీన్నాకమలారజుమహాను నాటు న
మృకములేదు. పార్శ్వధాకటాయైంచి విచ్చేయవలయిను.

రాజు — సంతోషమే పార్శ్వక్ష్యారీ! సగరునలంకరింపిచినము
స్వపరివారముతోమఱియునేగుంచుము. దేవుడన్నగపించినాయ
మనకోఱంతయునులేదు. అదిగో యావాత్కాతెలిసి తాబో
లునంతోమమతో గిలిగింతపాశుచునాశుచువచ్చుచున్నాడు.

గిరి—

పీకతాళము — శ్ర్వగురాగము.

మ॥ చిన్నచోభువుడక్కు మాకోమికోఅరె-

యో— చెల్లుక్కుప్పులు నీటాటసేశాట॥ చ॥

ఱ. క్షోయేండ గాయక లూ— ర్యుడశేగిలోరా—

మా— చందురునడించు॥ పారిగారమారీగపామగామలీగసా॥ చ॥

అ. సేరముం చినట్టే కల్లు— మారిషముగోలై।

నిక— నిజముమాం దేలై॥ చిన్న॥

కి. ఆకలింగోమ కడుఫున + కన్న మునలె

గొఅడునాతిన మేనికిం + గుంపటినలె

చురుదోమ జోరించుంది + తీరుపురించి

నీకు జైత్ర్య శుభాయుక + మేలునాత్రా.

పెద్ద సృఖుర్ దారికిఁ బెద్ద నేను నమన్మారము.

రాజు —

గి. నాదుపూర్విఁ ధరచ్చు నా + మోదశదము
నా శబ్దితుర్ సఁ వెనె ల + నా దుకసలఁ
గన్న పురహరుపు నా + యస్సుబుతుకి
యస్సు వాత్రా చెవులవిఁదు + నొసరుచుదువో.

క. మిస్సు సెగళ్లాకి స్వగిము
గొస్సుటు సంపూర్ణక్కి + కొము గారిసటుల్
చిస్సున్న కేమనాత్రాకి
కెస్సున్న బోకితీగ + లేతుంజూపైన.
పెద్ద నీనసేమిరా ?

గిలి — ముచుపటికం ఓఁ పరకం తైనం బెరుగులేవా నాత్తు
బుద్ది.

గి. కానికోకలబర్యురా + కాసితిండి
గాడివు నాయమాదల + కీఁడెలదులు
గోరుమంగి కన్యాయ + మూరుసటులు
బూటుక పుత్రార్పుస్తుకుఁ + బుచువువైపై.

రాజు — నాయన్న యొందుఁడెనురా ?

గిలి —

కాఁథి — ఖండగతి.

శృ. కుడియెడమల్ ఇదిగిపూర్వానార — వచ్చినశ్రేము గాయవద్దా!
ఉదుఁ తోతేఁతేఁతుట్టదానీ— కుండెరాయుక పెద్ద!

ఓడు మజిచిన్న తఃత్తు అదివడికెచూరము నాచ్యున్నా కుచ్చ

ర. విష్ణు మట్టుచుంగల్లపాక్కాబంగ— గొన్న ఖమ్ము విష్ణుమైకెప్పటి
గస్తు లోకిఁబెంబెక్కునా— చిన్నఁ పథురుచుకుఁడకె, || కు||

అ. గారీఁంచెందినాముఁబమ్మెల్ల— కంపులింపుఁనైచుమైటా
మే గఁచేంచుఁగ్గాం— నూచ్చా నీ నాచు నేఁచుఁ|| కు||

ఉత్తర బుంపని పూ. వోటిఁ బోరుపిప్పినా బెఱ్చుఁరిన తెంజిన్న
ప్రఫువు— ఎన్నఁ రుఁ చూచినశే కేరిన్నఁ సంట. దధిగిఁథోం
రాజు— బీరీగిలిఁం తా! నీవుమాఁ ఏన్నాఁ ముచంటివాడవు
కోరుకొను మెద్దిమై ని చ్చెం రము ?

గిలి— ప్రఫువులుకనుకుఁగోరుకొమ్మనెవరు సరే యూమేడ
నాతలకెత్తుగలరా ?

వల— మహాప్రఫూ! అదిగోమంతిఁ గారును మహాకవిగా
యుక్కిరోమణిగారును ఎచ్చుచున్నారు.

రాజు— గిలిగింతా! నారంగభరునియొద్దుకు రత్నాంగిఁడేవి
మందలముతో నీవేసుము.

మహు—

గి. ముచువలె భూరిసంకొవ + చురదీఁడ

యిచ్చుడొడికిఁడొడవగు + నెండఁగించి

సేలిఁఁడు గస్తుగవయందు + చింపుపొఱు

మండేఁఁలు చూకు నే + తోఁత్పుఁయుగ.

రాజు— మత్తీ! మహాకవి గాయఁకోమాఁ నేఁమచూక్క
వ్యాధిదోఁలగినస్తూమర్మానురాఁగురాఁశనంతఁతానునేఁచ్చెన్నా. మయ్యి

యుస్తహోయిసబ్జమునచ్చిస్తును సర్వశంఖుషిగునార ఇధుఁ ఐ
శు కొన కై మన్మాలుటియుస్తుపుషుమును.

మంత్రః— మహాప్రభస్తం యేరీశవం మామి ఉపాముగ
శా తెల్లియు నెలం రిపుఁబుఁను.

స జు—సంశోభమ రంపు చిన్నవానిదో ర్ముఁపుఁ ము
(ఆపిషుమ లిప్పుమారురు.)

స్తుతము— దీప్తశ్శుంపవిశ్రాదోయ.

(సాంగథుడు పాదుమచ్చించున)

జండు చీ—ర్ముఁశోగతః.

పు॥ అగణాశేలగాము— యశ్శుర్మోకనా గుక్కా॥

జుం ఎల గస్తుతంద్రీ— సాధుసౌభ్యరాయా॥ అగు॥

ఎ దేచుగా గానరా— నిఱ్మిస్తోంచుఁదపు॥

గాసోలాపేర్చుఁ— గావరారామాయపు॥ అగు॥

అ. దేశమోరూమాంచ్చరా— దివ్యాంశుమారా॥

యూషోప్రోశ్చరా నీ— యుశీఁబయులునేయరా॥ అన్న॥

ఈ కాది కాది ఉం తీజ + గట్టి శ్శునా సకలాంతరాత్మీ నం

సాగిషుర ఫలోకం + వశ్శు దయాంపథి సర్వజీవాఁ

భూది యశోపచార ఇథు + ధూతసీయచరిత్రీ భక్తమం

దార మచేశ్చరా సిజమ + దాఁడక తెల్పుర నాదుతండ్రికిఁ.

పుంచి లు కిస్తోన్నిఁముల భోధి చీను బిశు సాగిఁ
న య. ఆశ్చర్యము ప ఎంచి లుఁ లుఁ చేపుఁ త సిశేఁడు
నుఁ నుఁ కిఁ చుఁ పఁ పుఁ ని ? గాపున్నారిఁ సాంతకుఁ

నామృతివాత్స-బొంకెద రంతతో నాయయ్యకును మఱియునా దుష్టచిత్తార్థిగికిని సంతుస్థియగును. కటూపీధి నాజీవితకాల ముగ్గొ డ్యూమైన వొంటిపాచెఱుఁడైని నాకిసుడెంతసట్టె. రాజే బీద బీదయేరాజు. సితులు కట్టునశ్రుమలవంటివి. ఇదిగోనేని వుకుఁఁర్తిజుసేయుచున్నాను. మాతిండ్రీఎర్కవేళ సహ్యకు తెలిసి నన్ను చెయ్యనంపినను సేనిం రాజునాన మొల్కుంటరూధి. ఈమాదనేకాకినై యక్కతవోషమెఱుఁగని వసంబులఁగుఁమ్మరుచుసి దైశ్యరుంబామచు నాత్తారాముండునైవిహరించెన నది గోప్తార్థమిత్రుఁడు సుబుగ్గిన్నమ్మంషువైనచ్చుచున్నాఁకు. ప్రియమత్తుఁడా (కౌగిలించుకొసుచు) ఓహెలా సరేశ్వరుఁచు దయానముదుఁమ ?

సుబు — నేనెంటయద్వాపాతుఁడు. తిరిగి యేలినవారిం
జూచుభాగ్యమిఖ్వననుకోసలే దింఱయు సత్యశ్వరూపుడసు శ
ర్యేశ్వరునికృష్ణదా? తామునిరపరాథులని సెద్వప్రఫున్నగారికి
విశదమైనది. ఆదుషుచితాంగి యదేమోకాని విషమ్యక్తాగి
చచ్చెను. తమ్మిహంతకులు విడిచింపుకుఁడమతండ్రి రాపా
రామోదమండి గుప్తము సపరిపోముగా మిమ్ముఁడోహ్నిన
వచ్చిపురు.

సారం—నాబ్రతుకున్న నాకేస్తుదుసంతోషమయ్యగారు
నన్ను నిరవరాధిగాఁ డెలిసికోసుటుకదా కి సుందర్థి! చేనింకఁబుర
ము జొరనొలక వనంబుల నాత్తోరానుండ్రున్న విషాంంఁబ్రు
తీప్పుబ్బునొడుజుమూ కి?

సుబు — ఆహా పరమేశ్వరా! యేలినవారు నత్యసంధులు.
వైత్తిష్ఠతిరుగొల్లరు. నేనుమిమ్మి విడిచి తుంమైనబ్రతుకఁగిలనా
మితలీవంప్రకాలిదిచిని యటుసై చెప్పరు? తాఁ శుంతపని తలంచి
నారిట్లు ఉగునా?

పారు—పోణమితుఁడా! వినుము.నాకు బెండిగాక ముం
దేస్తే స్వామిన్నమ్ముచేసది. ఇకనిటిదుచుసంపర్చముతోసంసా
రశూషములో, డెలిసి యుంబడసేల? ఈశ్వరునింభాడుచుదోస
చౌఱుఁగని వనంబుల నింక మిగిలిన కాలముం బుచ్చ నిశ్చ
యించితిని.

సుబు— తామిట్లు నిశ్చయించినపుకు తమ తలిదండ్రుఁను
గూడ నిఁకరాణ్యమెల్లక వానవిష్టాశ్రీమము గైకొంటగూఢం.
మటియు నేనుగూడసిద్ధుడనై యేలినవారనాళ్ళయిం చెదను.
థోగములందునాముగూడ విరక్తి రొచువెను. వలయునపుము
సంసారముత్యజించుటకై చిరకాలముకి)ంచటనే నాతలిదండ్రు
ల నొప్పించితిని. యదిగోయాదలమువై మితలిగారునచ్చుము
న్నారు నేనాపొదచాటుసుండి తిరిగి దశానముచేసేదను.

(నిష్టాశ్రీమింయః)

రీరి—

ఉత్తరః జేశ క్రోధి— ఏకతాళము.

ప॥ గుల్లరా యంటింత— గుల్లపైంకెజ్జెర్గా।

చాఁకెబ్లు— నావనొల్లరా॥ గుల్లా॥

०. ఉస్సుది తంటరికమున్నది— యుట్టికెరమ్మన్నది।

కంటఁఱుమున్నది— తొఱటిగాఁడాజెన్నది॥గుల్లా॥

.. కక్కురా చూపునఱుక్కురా— ప్రొటక్కురా మాయి
తొక్కురా క్కు శాకె రా— కసము గ్గొర్కురా॥ ८
టవెలూ! చి ల్లో! ప్రొ ల్లో ల్లో అంతా కా
రసు! సా బు వీర మెరింము! ల్లో, ల్లో క్కురు
ప్రొన్ను నుంనాన్నదు.

గతా— (ఒల్లో ది సె గంగారు, గౌరువోచుచు)
పొ— ల్లో! ముజురెయ్యు ఉంచులును? ల్లో నీవు— ఇచుల
ఎలోనూ— నుక్కొనలేదు. నిన్న నిరపరాధిని మించం డి టాక్కి ప్రు
ప్రు తెనది. నా— నానునతి తసకుడానే విషముగ్గో! ప్రొక్కును.

సారా— అమ్మా నాబ్బిరుఫక ఇ సె ట్రస సంక్షేపు
వాయయ్యి కొము తెలియుక్కునుచూల్లు.

రత్నా— అమ్మానూ ఉడి నీవు సావు సాదివి రేడన పుస
డవని కేళుమ్ము టైసం యు సె ఒఁ మచు. లొ— లొ! దాకి
గూడణిచూ— ఉంట మో ఇమ్ము ము కేక్కి పూర్చిలును పా చ
చ్చిననానసతి ఠ్ఱుట్ఱుచెఱపి— ది— ని, పోస యంతే సు మర్కాలి
టి— దేవ్యండే వు— లొనాపాడి టా—.

సారం— అమ్మా రీయు పుశ్చ క్కురాలి ఏడవినవా— ప్ర
ట్లో నుప్పు, కు— జేంట్లు పొనిక్కు— ల్లో పులబోనిమూర్తి
లా వుకు సేనో. నిశ్చినుముచేంతిని. నావొకొరిక చెల్లించెన
న్ను ముచిచేస్తోనెడను—

ఱత్నా— అక్కుటొ నాచంటికూనా నీడ్డు? క్రోము
మెదియణిగఁ నిచ్చుడను.

సారం— అమ్మా నీవు చార్యతీడేవినట సర్కారాలపై చిక్కె రించు నిరాప్రసంచాలనము చప్పితి చర్యాముగాఁదోచుచు న్నది. ఎక్కడనో నీయటిల్లాయైత్తురాలి, దప్ప సంసారమంద తీకి నుఱుభూడనము.

రత్నా— నాకు మాత్రిముకాదా రాతండ్రీ సంసారమంద తీకిని దుఃఖరమే. చెప్పు మెందుకిల్లు వైరాగ్యముపల్చు—చున్నావు సీవుససికూసవుడా?

సారం— అమ్మా సంపదలు మోహణారణములు. కాలక రక్షము లెటినారికి నాశములు. కావున సేయతినై కాలముగ డుషయబ్రామిజ్ఞాట్రితిని (పాదములపై బడి) తల్లి నీపిందులకు సేల వునయసేయ, తిఖదు.

రత్నా— ఇంద్రానాయటీ నీవిటిన్రీతి ఇందగునా? మనవం శమున కెల్ల నీవైక్కఁడవేకదా యూధారము? పోనీ నాయన్నా నీ వేలాగుస్తునైన బ్రాతికియున్నావు. వీష్ణునివి, సేనానీమార్గమున కిష్టురాసేం?

నల— అట్టో వెదవ్రీభువుగా రెండతింఁఁనో విచ్చేయు చున్నారు.

రత్నా— నాతండ్రీ నీవేయాశ్రిముంచున్నను సేబ్రీతికి యున్నఁతినఱు నాకంటఁబమచుండ వైనుజుమా?

సారం— సేసంచున్నను దఱుచుగాఁదవపాద సంపర్మనము సేయుచుంచును. (రత్నాంగివలసంతలు నిష్కామింతురు.)

గలి— నందనముస్వామి! నేనుచూస్తే ఈఘ్నీడను. నోకుపదేశించరా? మనపొప్పుములకుంగూడ యత్క్రొప్పమమిష్టింతమా? ఓసుబుధిటారూ! పొంలోనుండి తెఱి ఒయలుచేఱుచున్నారా?

సుబు— నాకంతయు వినఁబుచున్నది. పతిర్హితాళికోముణులుగాన మింతల్లిటరు సెలవైసంగిరికాని యొగులకేట్లు పుట్టిమోహము దెంచుటక్కుమా? మింతల్లిగారు సాక్షోత్తురంబార్వతీదేవియాటరూఫి.

సారం— అదిగో మాతంశీగారు (నిలుపఁబడి) యేలిం వారికి నమస్కారము.

రాజు— తండ్రీ సత్యమెఱుగనేరకనీకొనర్చినయవ్యాప్తికు నన్ను మన్నించును.

సారం— ఏలినవారిని నేనుమన్నించుపాటివాడనా? ఇంతకుముండెల్ల నన్నుంబోపదముగఁఱచుపారుకారా? ఇంధిపశమున ద్వలియనోని చనిసందురకింతవచ్చెను.

రాజు— ఆమర్మాగుర్రాలు తనకుదొనే చచ్చెను. నీన్నేము నిన్నుఁగాచెను. వాంపుర్మా హంపులుకారు మాపాటిపేసల్పులు. ఆహా సత్యము తీఁచనంటమకదా?

మహా—

గి. సత్యమనస్తి యానంద + నిత్యపదవి

నిర్మలము సందియమబోంగ + నిదకయుము

సుబు—

పాటీగసు సెద్ది మత్తుల్నియి + పంథ తెఱఁగున
గిలి—

పాటుకండెద్ది యంటించ + బూటుకమున.

రాజు— ఆహా సుబుద్దివాక్కు— సత్యానందఫలభాక్కు.

మంత్రి— మహాప్రభు! వరప్రసాదిగాన చిన్నప్రభువుగా
రికన్న నత్యాష్టి ర్యాములులోకములోనెంద్దేనగలవా?

సారం—

గి. ఏమిదక్కు సుబుద్దిలే + కీసరువు
గిలి—

వళతతుంబోగు నీవెళ్లీ + వాసరుసకు

సుబు—

సుహృదులకు మేటివికలత + జొపుతెంపు

మహా—

కన్నవారికిలోబడి + కన్నపెంపు.

సుబు—

శా. దక్కన్ సత్యయశంబు

సారం—

సిద్ధగతియున్

రాజు—

+ దక్కన్ బుధస్తోత్రీ

గిలి—

మా! పైకైకై స్తుతుసులునున్
గు—

కైసని చేప రక్కెన్ జపిత్రింబులన్

రాజు—

బొక్కెన్ దబ్బుగనిండె

సారం—

స్నేహితులకు బిఱ్పున్ ఆమె సంతోషమన్

సుబు—

జిక్కెన్ పర్మిజ్జు యట్టిపుస్తులకు కు ఉభివంబుగల్పించుమన్.

రాజు— మహాకవిగాయకళింపోమణి పిర్చు తెంచెన్న.

మహా—

గి. కాశ్యాతస్తోఽతిలోన లీ + జం యిజాడు

బూటుతంబుట పిస్తు గాఁ + లోయిబెన్

పిస్తుదీపంబు కొర్మియం + దున్నగుంచు

గస్తుయటు పిస్తులోబు + ఫున్చెచూశ్చ.

రాజు— సత్యవంతునిముఖ మెన్ను వున్నెలితిభోవదుకదాకి

మహా—

గి. సెసరు దిప్పదవము నోర్పు + నిర్గుతయు

నిశ్చిలతాయిదటస్తుత + నియమించతి

జీంరుడ్లిపు యిను సుస్థితి + మందాక్షు

సతీ ఎంతుచి తూస్యుల + త్యాముల్క్య.

గిలి—

గి. దొంగతసము సిగ్గు + వెంగలించమును

వగలు లోగలు పొగలు + చలపు సాంపు

గొంపు కప్పుగవయుఁ + గొంపునప్పులమాట

కప్పబోతుచుభులు + కెంపు.

రాజు— మామను పక్కమైనది. ఇంక నీకుణ్ణింభరిత్వము దంభము, న్యాయముగనుగోనం జాలుధుమనునథికారగర్వము. మోహమునకుగల యంధత్వము మాకుఁడేటపడినది. చర్మిత చర్మానంపదలికనొల్లము, మహాకవిగాయకశిరోమణి మంత్రి మేమువాసప్రాశ్రీమముం గైకొండుము. చిరంజీవి సారంగ ధరుడు వయోవంతుడు. రాజ్యభారము వహింపడగును. కృఘ్రముగ మాయ భీష్మము జర్జవలయును.

మంత్రి— కీతినహరిరాజున్నాటునండియు ఏని వెట్టుకొని యుష్మాయుఁ వెడ్డినేవణ్ణనికింగూడ మనుస్సు లౌకికంబులపీర్కి చూపింది. సాచిడ్డఁడునేబుడ్డ మంత్రిగానాస్థానంబున నియమం పంబడఁబార్ధించున్నాను.

గిలి— కవిగాయుకశిరోమణిగారూ ! యింకను మోమను పక్కముగా లేదా ? మేడలు గోడలు కోటలు, వేటలు బోటులు గోటులు నంతుష్టితీఱులేదాకి పొదలు తుప్పలు గుటులు పుటులు పణికంపఁజనరాదా నాళుంగూడ వైరాజ్యముబుట చున్నది. తద్దన్నఁ బెండియన్న ట్లు నాకీపేడిభోగములేల ?

మహా—

నీ, చిలంత్తార్థపై జీలు, ♦ జీలచ్చాఱు సెలయేటి

నీటిపై లక్షముకి ♦ దాటుమాచి

నాపాటు సలవాఱులు ♦ బూనిమెల్లనఁజేరు

వద్యుతింకల కూర్చు ♦ పోటు మాచి

ఫుదుఁగులుఁడైఱలాడి ♦ దెడిడపుట్టుల

ఏలయించు కేవగు ♦ పోతుషుచి
 గాయిమ్ముగొసుచు ♦ ల్లో ప్రయలతోఁ
 నాటాదు జంకెత ♦ నీటుచూ●
 నాటానముసేయుచు రూరారి ♦ వనములందు
 యలురకంబుల పీటుల ♦ పులుపులకును
 స్వరైనుగట్టుచు పేటుల ♦ పుట్టులందు
 బడ్డుములువార్యయ భాగ్యాంబు ♦ పుట్టుశెపుడు.

రాజు— తండ్రి సివురాజ్యపాలనమును స్వేచ్ఛానుసారము
గాయానునది.

సారం— ఏలినవారు కట్టాయ్యించెదరేని నూదొకకోరిక.

కొళు— కోర్కోనుమెద్దయ్యున నీకడ్డా తప్పకచ్చెల్లించెవసు.

సారం— నగరంబిడి సెంలక వనంబులసినగతికంకుచుకుఁ
బీత్తిఖ్యానానితిఁ.

రాజు— స్వియసంధుడెవు వ్యిత్తిఖ్యాతిరుగసేర నక్కటా పుత్త
లినుబినిని యెంపుఁఁం చునో? ఎంచుక్కులు తలఁచికిపిరాచిశ్శి
తపంచ్రీ? ఇంకిరాజ్యమెనరు నహించుగలరు?

సారం— మాపల్లిగార సెలవిదినఱకే పొందితిఁ.

సుఱు— (శనతడ్రీంజూచి) నాకేవఱకమ్ముయు మిందును
జేసుకున్నామాపుచెల్లించుకోనెద బిడ్డెనింగాటాత్తింపగోరెడ.

మంఱీ— సారంగదర ప్రథముగారు నీవుచకీరములు వేఱ
య్యును మనసులొక్కటియేయని యిందివఱకేస్తుము,

రాజు— మంత్రీ! సిద్ధగతికేగు వుత్తురీలను వారింపడగాదు. మాక్కచిన్న వాఁడు వుట్టకమునువు చంద్రీచూషణి దత్తతచేసి కొనుట పొరెఱుంగుండురుకడా? అతనికిరాజ్యమహాగంచి యి తనిప్పాణమిత్రుడుగు పొవెద్దకొడుకు కార్యదర్శిని మంత్రీగా నియమించునది. సరియే బాలకురారా! చక్రవర్తులుగమంట కన్ను సర్వజ్ఞులగు సిద్ధులగుటగోప్సకాదా? మంత్రీ! యావ నమినందే మేమువాసప్రభుసుల మై యుండెదము. మహాకవిగా యశిరోమణి! మనయందఱ్చికిటి లెరాగ్యసంపద గలుగఁడేసి సంరమేశ్వరునొక్కమొగి మనమాదఱముంగఁలసిపాడి మతి ము సాయంకాలకృత్యముల కరుగుదము. (అందఱుపాగుమరు.)

సురట—పీచ్చిగాలి.

ప॥ తర్వయ్యరూపా జగదేకదీపా— సర్వేశ్వరామాకు సజ్జనమిరా

ఖ

ఆ॥ సుత్ర్యచరితార్థీ శుభవేరాగ్యంబు— నిత్యంబుకాపాడినిచేయిసమిముగ్రు॥

ం. అన్నిలోకములకు నాథారమగులండి— సమ్మతమగమోతు సంసదీరా।

నిస్సు వేడినాము నిఖిలాదికారణమన్నించిసీర్కి మాగ్దమచూపుమో॥స॥

(అందఱు నిస్సుప్రమింతురు)

భరతవాక్యము.

ఉ. సైరములేకయొల్లప్రజ + వర్ధిలుగావుత విద్యైత్తుఁడెం

పారునగాత సశ్యమున + నాయయుతుల్చరియింత్రీగాత వే

సారి సగుస్థాస్యథన + సంపదమించుగాత యాతుఁడున్

కైవిషర జపనము + స్వార్థితోప్రించెంచైగావుతన్.

మంగళము

శ్రీ కృష్ణదేవరాయంధ్ర భాషా
, అబ్బాయిన్న

మ ద్వి ర చి త గ్రి ० ధ ము లు

1. కాళీయమ్మనము (సంస్కృతమునహరికథ)
2. కంచనధు డిట్లో
3. పారిపూత్రాషహరిణము డిట్లో
4. కాళీశతకము (సంస్కృతము)
5. యదార్థరామాయణము (6 తెనుగుహరికథలు)
 - (1) శ్రీరామజననము.
 - (2) సీతాకల్యాణము.
 - (3) పాదుకాప్ట్రాథిమేకము.
 - (4) శ్రీరామసుగ్రీవమైత్రీ.
 - (5) హనుమత్సం దేశము.
 - (6) సామూర్ఖ్యసిద్ధి.
6. దంభపురవ్రిహసనము (తెనుగునాటకము)
7. ప్రాహ్లాదక సంస్కృతాంధ్ర సంగీత పద్యప్రాబంధ విశేషములు
8. నవరసతనంగిణి (శే.క్రింయరుక్కాచి హంసకవిత్యముల లోనిప్రచీషముల కాంథ్రీకరణము)
9. శ్రీరామచంద్రికప్రకము (సంస్కృతము)

సాముడ్క తోషకోను పదిన్నదిత ముద్రిత

గృంథములు.

1. అంబరిషోపాభ్యానము	వారికథ.	రు. 0 8 0
2. గ్రంథిషోపాభ్యానము	డిట్రో	0 8 0
3. వూర్కుండోపాభ్యానము	డిట్రో	0 12 0
4. వారిశ్వందోపాభ్యానము	డిట్రో	0 12 0
5. రుక్మిణిప్రాణము	డిట్రో	0 12 0
6. శ్రీహృదోపాభ్యానము	డిట్రో	0 6 0
7. శ్రీజావకీకపథము	డిట్రో	1 0 0
8. సావితోపాభ్యానము	డిట్రో	0 12 0
9. శ్రీమతి చంతిము	డిట్రో	0 8 0
10. శ్రీకృష్ణసచనము	ఎంట్రోలిము.	0 12 0
11. ఘాటసారి	తెనుగుకావ్యము.	0
12. నూర్కంటి	డిట్రో	0
13. సాంగధర	నాటకము.	1
14. తారకము	పంచ్కులిము.	0
15. సూర్యారాయణశతకము		0
16. మానంద శివ సత్యవృత్తశతకములు		0

